

T.C
RİZE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

**KUR'AN KURSLARINDA YETİŞKİN
KADINLARIN DİN EĞİTİMİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Tezin Yazarı

Hatice SEMİZ

RİZE 2011

T.C
RİZE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

**KUR'AN KURSLARINDA
YETİŞKİN KADINLARIN DİN EĞİTİMİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Tezin Yazarı

Hatice SEMİZ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ahmet KOÇ

RİZE 2011

T.C
RİZE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

**KUR'AN KURSLARINDA
YETİŞKİN KADINLARIN DİN EĞİTİMİ**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezin Yazarı

Hatice SEMİZ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ahmet KOÇ

Tez Savunma Tarihi: 24.06.2011

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmza

Başkan : Prof. Dr. Ahmet KOÇ

Üye : Yrd. Doç. Dr. M. Süheyl ÜNAL

Üye : Yrd. Doç. Dr. Faruk SANCAR

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. S. Sabri YAVUZ

/ / 2011

RİZE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu tezi bilimsel metotlara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak hazırlayıp sunduğumu, tezde bana ait olmayan tüm bilgi, düşünce ve sonuçları belirttiğimi ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

09/06/2011

Hatice SEMİZ

ÖNSÖZ

İnsan, doğumundan ölümüne dek gelişimini belirli dönemler içinde sürdürür. Her dönem bir öncekinin etkisi altında oluşur ve bir sonrakini de etkiler. Bu sebeple “yetişkinlik”, ergenlik ve gençlik yıllarını takiben hayatın sonuna kadar devam eden dönemin adıdır.

Yetişkin eğitimi, dolayısıyla yetişkin din eğitimi günümüzde gittikçe önem kazanan bir olgu haline gelmiştir. Ülkemizde yetişkin din eğitimi en üst düzeyde yürüten resmi kurumların başında, Diyanet İşleri Başkanlığı gelmektedir. Bu bağlamda Kur'an Kurslarının önemli bir yeri bulunmaktadır. Kur'an-ı Kerim'i okumak ve anlamak isteyen insanlar için Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana hiç kapanmadan faaliyet gösteren Kur'an Kurslarında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Son yıllarda bu kurslarda çocuklar ve gençlerden ziyade yetişkinler, özellikle de yetişkin kadınlar öğrenim görmektedir.

Buradan hareketle araştırmamızda 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Trabzon ve Rize illerinde Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren 65 Kur'an Kursunda öğrenim gören 948 yetişkin kadın öğrenci örneklem alınarak buralarda yürütülen eğitim-öğretim süreci incelenmiştir.

Araştırma, 'Giriş' kısmından başka iki ana bölüm, bir de 'Sonuç ve Öneriler' bölümünden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, araştırmanın konusu, problemi, amacı, önemi, hipotezler ve sınırlılıklar ortaya konulmuş, araştırmanın yöntemi, evreni, örnekleme ile verilerin toplanması ve analizine ilişkin teknik bilgiler açıklanmıştır.

Birinci bölümde, ankete katılan yetişkin bireylerin genel gelişim ve öğrenme özellikleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. Böylece araştırmamızda elde edilen verilerin analiz ve değerlendirilmesine zemin hazırlanmıştır.

İkinci bölümde, ankete katılan öğrencilerle bunların aileleri ve okudukları Kur'an Kursları ile ilgili bilgilere yer verildikten sonra; bu öğrencilerin Kur'an Kursları ve burada yapılan eğitim-öğretimle ilgili düşünceleri, yetişkin olarak karşılaştıkları güçlükler, öğrendikleri bilgileri hayatlarına geçirme düzeyleri,

öğreticilerle ilgili görüşleri ve Kur'an Kurslarıyla ilgili sorunları ve beklentileri araştırılmıştır.

Sonuç ve Öneriler kısmında ise, elde edilen bulguların genel bir özeti ve değerlendirmesi yapıldıktan sonra, konuyla ilgili teklifler sunulmuştur.

Ekler kısmında da, öğrenci anketlerinden elde edilen verilerin farklı değişkenlerle ilişkisini gösteren çapraz tablolar ve araştırmamızda veri toplama aracı olarak kullandığımız anket formu verilmiştir.

Böyle bir çalışmanın yürütülmesinde ve ortaya çıkmasında kuşkusuz pek çok kişinin emeği vardır. Öncelikle çalışmanın başından sonuna kadar her aşamasında önemli katkıları olan ve desteğini hep yanımda hissettiğim danışman hocam Prof. Dr. Ahmet KOÇ Bey'e yürekten teşekkür ediyorum.

Araştırma esnasında gösterdikleri ilgiden dolayı, başta Çarşıbaşı Müftüsü babam Yahya SEMİZ olmak üzere tüm Trabzon ve Rize il/ilçe müftüleri ile müftülük çalışanları, kurs yöneticileri ve bilhassa anketleri içtenlikle cevaplayan katılımcı öğrencilere müteşekkirim.

Rize, 08/06/2011

Hatice SEMİZ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	5
KISALTMALAR	10
TABLOLAR LİSTESİ.....	12
GİRİŞ.....	15
I. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE PROBLEMİ	15
II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	21
III. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ	23
IV. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	24
V. ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	24
VI. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	33
VII. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ	34
VIII. VERİLERİN TOPLANMASI VE ÇÖZÜMLENMESİ	37

BİRİNCİ BÖLÜM

YETİŞKİNLİK DÖNEMİ GENEL GELİŞİM VE ÖĞRENME ÖZELLİKLERİ

I. YETİŞKİNLİK DÖNEMİ GENEL GELİŞİM ÖZELLİKLERİ	39
A. Yetişkin Kavramı	39
B. İlk Yetişkinlik Dönemi.....	42
1. Fizyolojik Özellikler	42
2. Psikolojik Özellikleri.....	43
3. Sosyal Özellikler.....	45
4. Dini Özellikler	46
C. Orta Yetişkinlik Dönemi.....	49
1. Fizyolojik Özellikler	49
2. Psikolojik Özellikler.....	51
3. Sosyal Özellikler.....	52
4. Dini Özellikleri	54
D. İleri Yetişkinlik (Yaşlılık) Dönemi	55
1. Fizyolojik özellikler	56
2. Psikolojik Özellikler.....	58
3. Sosyal Özellikleri.....	61
4. Dini Özellikleri	64

II. YETİŞKİNLİK DÖNEMİ ÖĞRENME ÖZELLİKLERİ	66
A. Yetişkinlikte Zeka ve Öğrenme	67
B. Benlik Algısındaki Değişimler	71
C. Yaşantının Rolü	72
D. Öğrenmeye Hazır Olma	73
E. Öğrenme Yönelimi	76

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMADA ELDE EDİLEN BULGULARIN ANALİZİ VE YORUMU

I. ANKETE KATILAN YETİŞKİNLERLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER.....	79
A. Kişisel Bilgiler.....	79
1. Yaş.....	79
2. Medeni durum.....	81
3. Öğrenim durumu.....	81
4. Meslek.....	83
5. Kitap Okuma Durumu.....	84
B. Aile ile İlgili Bilgiler.....	85
1. Eşinin Mesleği	85
2. Ekonomik Durum.....	86
C. Kursla İlgili Bilgiler	87
1. Devam Ettikleri Kursun Bulunduğu Yer.....	87
2. Kursta Devam Ederken Kalınan Yer	87
3. Kursta Kaçınıcı yıl devam ettikleri.....	88
II. YETİŞKİNLERİN, KUR’AN KURSLARI VE BURADA YAPILAN EĞİTİM- ÖĞRETİME İLİŞKİN DÜŞÜNCELERİ, SORUNLARI VE BEKLENTİLERİ	89
A. Kursta Geliş Süreçleri ve Kurstan Beklentileri.....	90
1. Kursta Gelmelerinde Birinci Derecede Kimin Etkili Olduğu	90
2. Kursta Gelmeden Önceki Bilgilerini En Çok Nereden Aldıkları	91
3. Kursta Gelmelerinde En Önemli Amaçları	92
4. Kursta Gelirken Hedefledikleri Amaçlarının Gerçekleşme Düzeyi	95
5. Amaçları Gerçekleşmediyse Bunun Nedenleri.....	96
6. Kursta Gelmeden Önceki ve Şu Anki Kanaatlerinin Karşılaştırılması.....	98
B. Yüzünden Okuma Programı ve Uygulamasına İlişkin Düşünceleri	99
1. En Çok Ders Saati Ayrılması İstenen Ders	99
2. Kursta, bilgi beceri edinmekten en çok hoşlandıkları konular	101
3. İşlenen Konuları Anlama Düzeyleri	103
4. Anlamakta En Çok Güçlük Çekilen Konular	104
5. Derslerle İlgili En Önemli Sorunları.....	105
6. “İbadetim” Adlı Ders Kitabı Hakkındaki Düşünceler.....	107
7. “Ahlakım” Adlı Ders Kitabı Hakkındaki Düşünceler	109

10. “İnancım” Adlı Ders Kitabı Hakkındaki Düşünceler	109
11. “Peygamberim” Adlı Ders Kitabı Hakkındaki Düşünceler	110
12. Kurs Ortamıyla İlgili Sorunları	111
13. Kendilerinden Kaynaklanan Sorunları.....	115
14. Kursta Ders Dışında Yapılması İstenen Etkinlikler	118
15. Kursta Öğrenilen Bilgilerin Uygulanabilir ve Hayata Katkı Sağlayıcı Olduğu Konusundaki Düşünceleri	119
16. Kursta Öğrenilen Bilgilerin Hayata Uygulanma Düzeyi	120
III. YETİŞKİNLERİN ÖĞRETİCİLERLE İLGİLİ GENEL GÖRÜŞLERİ VE SORUNLARI	122
<i>A. Öğreticilerle İlgili Genel Kanaatleri .....</i>	<i>122</i>
<i>B. Öğretici Tarafından Uygulanmasını İstedikleri Yöntem ve Teknikler.....</i>	<i>124</i>
<i>C. Öğreticilerinin Kişiliği Hakkındaki Kanaatleri.....</i>	<i>126</i>
<i>D. Öğreticilerde Olmasını Bekledikleri Özellikler.....</i>	<i>127</i>
IV. KUR’AN KURSU DERS SAATLERİ VE ÖĞRENCİ DEVAM DEVAMSIZLIK DURUMU HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ	130
<i>A. Kursa Devam Durumları.....</i>	<i>131</i>
<i>B. Kursa Devamsızlık Nedenleri.....</i>	<i>131</i>
<i>C. Kurs Saatleri ve Süresinin Yetişkinine Uygunluk Düzeyi.....</i>	<i>134</i>
V. ARKADAŞLIK İLİŞKİLERİ	136
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	137
KAYNAKLAR.....	145
EKLER.....	151
EK 1: ÇAPRAZ TABLOLAR.....	151
EK 2: ANKET FORMU.....	161
ÖZET	166
ABSTRACT	167
ÖZGEÇMİŞ.....	168

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen makale
agb.	: Adı geçen bildiri
agmd.	: Adı geçen madde
AÜEBFD	: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi
AÜİF	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
AÜSBE	: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
AÜSBE	: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bk.	: Bakınız
C.	: Cilt
CÜSBE	: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
çev.	: Çeviren
ÇÜSBE	: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
ed.	: Editör
EÜSBE	: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
DEAD	: Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi
DEM	: Değerler Eğitimi Merkezi
Der.	: Derleyen
DEÜSBE	: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
İFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı

İSAV	: İslami İlimler Araştırma Vakfı
İÜSBE	: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MÜSBE	: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
OMÜSBE	: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
p	: Yanılma Payı
RÜSBE	: Rize Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
sy.	: Sayı
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfadan Sayfaya
SAÜSBE	: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
SDÜSBE	: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
SÜSBE	: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
UÜİF	: Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
UÜİFD	: Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
UÜSBE	: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
ts.	: Tarihsiz
vb.	: Ve Benzeri
Yay.	: Yayınları
YYÜSBE	: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

TABLolar LİSTESİ

Düz Tablolar

1. 2010 Yılı itibariyle Kur'an Kurslarının Sayısal Durumu
2. 2010 Yılı İtibariyle Kur'an Kurslarına Devam Eden Öğrencilerin Yaş ve Devam Ettikleri Programa Göre Dağılımı
3. Araştırma Örneklemini Oluşturan Öğrencilerin İllere Göre Dağılımları
4. Araştırmada "Örneklem" Olarak Seçilen Kur'an Kurslarının Özelliklerine Göre Dağılımları
5. Öğrencilerin Yaşlarına Göre Dağılımları
6. Öğrencilerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımları
7. Öğrencilerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımları
8. Öğrencilerin Mesleklerine Göre Dağılımları
9. Öğrencilerin Kitap Okuma Durumlarına Göre Dağılımları
10. Öğrencilerin Eşlerinin Mesleklerine Göre Dağılımları
11. Öğrencilerin Ortalama Aylık Gelirlerine Göre Dağılımları
12. Öğrencilerin Okudukları Kursun Bulunduğu Yere Göre Dağılımları
13. Öğrencilerin Okudukları Kursta Devam Ederken Kaldıkları Yer
14. Öğrencilerin Kur'an Kursunda Kaçınıcı Yılları Olduğuna Dair Dağılımları
15. Öğrencilerin Kursta Gelmelerinde Birinci Derecede Etkili Olan Kişi
16. Öğrencilerin Kursta Gelmeden Önce Edindikleri Dini Bilginin Kaynağı
17. Öğrencilerin Kursta Gelmelerindeki En Önemli Amaçlarına Göre Dağılımları
18. Öğrencilerin Hedeflenen Amaçlarının Gerçekleşme Düzeyine Göre Dağılımları
19. Öğrencilerin Amaçlarının Gerçekleşmesini Engelleyen Nedenler
20. Öğrencilerin Kursla İlgili Kanaatlerine Göre Dağılımları
21. Öğrencilerin Kursta Okutulan Derslerden En Çok Ders Saati Ayrılması İstedikleri Derse Göre Dağılımları

22. Öğrencilerin Kursta Bilgi ve Beceri Edinmek İstedikleri Konular
23. Öğrencilerin Kursta İşlenen Konuları Anlama Düzeylerine Göre Dağılımları
24. Öğrencilerin Derslerde İşlenen Konulardan Anlamakta Zorluk Çektikleri Konulara Göre Dağılımları
25. Öğrencilerin Derslerle İlgili Kanaatlerine Göre Dağılımları
26. Öğrencilerin “İbadetim” Adlı Ders Kitabı ile İlgili Görüşleri
27. Öğrencilerin “Ahlakım” Adlı Ders Kitabı ile İlgili Görüşleri
28. Öğrencilerin “İnancım” Adlı Ders Kitabı ile İlgili Görüşlerine Göre Dağılımları
29. Öğrencilerin “Peygamberim” Adlı Ders Kitabı ile İlgili Görüşleri
30. Öğrencilerin Kurs Ortamıyla İlgili Sorunlarına İlişkin Dağılımları
31. Öğrencilerin Kursta Kendilerinden Kaynaklanan Soruna Dair Dağılımları
32. Öğrencilerin Kursta Ders Dışında Yapılması İstedikleri Etkinlikler
33. Öğrencilerin Kursta Öğrenilen Bilgilerin Uygulanabilir ve Hayata Katkı Sağlayıcı Olduğu Yönündeki Kanaatlerine İlişkin Dağılımları
34. Öğrencilerin Kursta Öğrendikleri Bilgileri Hayatlarına Uygulanma Düzeyleri
35. Öğrencilerin Öğreticilerle İlgili Kanaatlerine İlişkin Dağılımları
36. Öğrencilerin Öğreticiler Tarafından Uygulanmasını İstedikleri Yöntem ve Tekniklere Dair Dağılımları
37. Öğrencilerin Öğreticilerin Kişiliği Hakkındaki Kanaatlerine Dair Dağılımları
38. Öğrencilerin Kurs Öğreticisinde Olmasını Bekledikleri En Önemli Özellikler
39. Öğrencilerin Kursta Devam Durumlarına Göre Dağılımları
40. Öğrencilerin Kursta Devamsızlık Yapma Nedenine İlişkin Dağılımları
41. Öğrencilerin Kurs Saatlerinin ve Süresinin Yetişkin Öğrencilere Uygunluk Düzeyine İlişkin Kanaatlerine Dair Dağılımları
42. Öğrencilerin Kursta Arkadaş İlişkilerine Dair Dağılımları

Çapraz Tablolar

1. Kursta Düzenli Olarak Devam Edip Etmeme Durumu ile Yaş Arasındaki İlişki
2. Kursta Öğrenilen Bilgilerin Uygulanabilir ve Hayata Katkı Sağlayıcı Olduğu Doğrultusunda Sahip Olunan Düşünce ile Yaş Arasındaki İlişki
3. Kursta Gelirken Hedeflenen Amaçların Gerçekleşme Düzeyi ile Yaş Arasındaki İlişki
4. Kursla İlgili Mevcut Kanaatlerle Yaş Arasındaki İlişki
5. “İbadetim” Adlı Ders Kitabına Yönelik Kanaatle Yaş Arasındaki İlişki
6. “Ahlakım” Adlı Ders Kitabına Yönelik Kanaatle Yaş Arasındaki İlişki
7. “İnancım” Adlı Ders Kitabına Yönelik Kanaatle Yaş Arasındaki İlişki
8. “Peygamberim” Adlı Ders Kitabına Yönelik Kanaatle Yaş Arasındaki İlişki
9. Kursta İşlenen Konuların Anlaşılma Durumu ile Yaş Arasındaki İlişki
10. Kursta Öğrenilen Bilgilerin Hayata Uygulanma Düzeyi ile Yaş Arasındaki İlişki
11. Kursta Düzenli Olarak Devam Edip Etmeme Durumu ile Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki
12. Kursta Öğrenilen Bilgilerin Uygulanabilir ve Hayata Katkı Sağlayıcı Olduğu Doğrultusunda Sahip Olunan Düşünce ile Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki
13. Kursta Gelirken Hedeflenen Amaçların Gerçekleşme Düzeyi ile Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki
14. Kursla İlgili Mevcut Kanaatlerle Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki
15. “İbadetim” Ders Kitabına Yönelik Kanaatle Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki
16. “Ahlakım” Ders Kitabına Yönelik Kanaatle Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki
17. “İnancım” Ders Kitabına Yönelik Kanaatle Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki
18. “Peygamberim” Ders Kitabına Yönelik Kanaatle Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki
19. Kursta İşlenen Konuların Anlaşılma Durumu ile Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki
20. Kursta Öğrenilen Bilgilerin Hayata Uygulanma Düzeyi ile Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE PROBLEMİ

Yetişkinlerin din eğitimi, hızlı toplumsal değişme ve gelişmelerin olduğu çağımızda, eğitimde önemli yer tutmaktadır. Yetişkinlerin bu hızlı toplumsal değişim ve gelişime ayak uydurabilmeleri için yeni oluşumlar hakkında bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Bu bilgilendirme onların, yeni gelişmeleri yorumlayarak hayata geçirmelerine katkı sağlayacaktır. Hayat boyu eğitim insan için her zamankinden daha lüzumlu görülmektedir.¹

Eğitim öğretim hayatında meydana gelen değişiklikler, yaşayış biçiminde meydana gelen değişikliğin bir yansımasıdır. Günümüzde öğretim giderek birbirine açılan, çok geniş alanların çok yönlü ihtiyaçlarına cevap vermek durumundadır.²

İslam dünyasında, İslam dini esasları öğretiminin başlangıç noktası Kur'an öğretimi olmuştur. Vahiy yoluyla Hz. Peygambere gönderilen, İslam dininin kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim her alanda Müslümanların başvurdukları temel kaynak olarak kabul edilmiştir. Kur'an eğitiminin bu derece önemsenmesinde, ayetlerde Kur'an-ı Kerim'in okunup üzerinde düşünülmesi ve anlaşılmasının istenmesi³ yanında; Hz. Peygamber'in Kur'an'ın öğrenilmesi, öğretilmesi ve mesajının anlaşılacak yaşanması yönündeki teşviklerinin⁴ önemli etkileri olmuştur.

İslam'da eğitim ve öğretim alanında ilk hareketi başlatan Hz. Peygamberin kendisidir.⁵ Hz. Peygamber Allah tarafından kendisine vahyolunan şeyleri etrafındakilere öğretmekle görevlendirilmiş ve ilk işi Kur'an'ı öğretmek olmuştur.

---

¹ Cemal Tosun, *Din ve Kimlik*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993, s. 57.

² Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Gün Yayıncılık, Ankara 2001, s. 16.

³ Bakara 2/121, 219, 221, 266; Nisa 4/82; Nahl 16/44; Mü'minun 23/68-70; Sad 38/29; Muhammed 47/24; Kamer 54/22, 40; Hadid 57/17; Müzzemmil 73/20; Alak 96/1-3.

⁴ Bk. Buhari, *Fedâilül-Kur'ân* 17, 21; Müslim, *Salâtü'l-Müsâfirîn* 250, *Zikir* 38; Ebu Dâvud, *Salât* 16, 349, *Edeb* 19; İbn Mâce, *Mukaddime* 16; Tirmizi, *Sevâbu'l-Kur'ân* 16, 18, *Edeb* 79.

⁵ Mehmet Dağ-H. Raşit Öymen, *İslam Eğitim Tarihi*, MEB Yay., Ankara 1974, s. 1.

Hız. Peygamber Kur'an öğretimine özel bir ihtimam göstermiş ve bizzat kendisi ashaba Kur'an öğretmek suretiyle bu görevi yerine getirmiştir.⁶

Medine'ye hicretten sonra burada Mescid-i Nebevi inşa edilmiştir. Mescidin içinde namaz kılınması için ayrılan bölümün yanı sıra, eğitim öğretime tahsis edilmiş Suffa veya Zulla diye isimlendirilen bir bölüm de mevcuttu. Suffa'da toplanan talebeler esas itibariyle Kur'an-ı Kerim öğrenimi ile meşgul oluyorlardı. Bunun yanı sıra Ubade b. Samit, Abdullah b. Said el-As gibi eğitimciler tarafından okuma- yazma ve hikmet dersleri de verilmiştir.⁷

Suffa'da yapılan eğitim genel itibariyle bir yetişkin eğitimidir. Çünkü orada yetişkinler eğitilmiştir. Burada eğitim alanlar daha sonra başkalarını eğitmek üzere görevlendirilmişlerdir.⁸ Ayrıca buradaki eğitim tüm Müslümanları kapsamaktaydı. Hız. Peygamber kadınların eğitimine de önem vermiş, haftanın bir gününü tamamen kadınlara tahsis ederek, bu günde onlara hitap etmiş ve onların sorularını cevaplandırmıştır.⁹ Bunun yanı sıra Hız. Peygamberin kendisine gelen vahyi, erkeklere ve kadınlara ayrı ayrı okumuş olması, zamanında yaşayan hanımların Kur'an öğretiminden yeterli düzeyde faydalandıklarını gösterir.¹⁰

Peygamber efendimiz döneminde yetişkinlerin eğitimi çocukların eğitiminden daha büyük bir öneme sahipti. Çocuklar Kur'an-ı Kerim'i mescitlerdeki halkalarda büyükler arasına karışarak ya da babalarından, yakınlarından veya hususi olarak tutulan hocalardan öğreniyorlardı.¹¹

Hız. Peygamber'den sonraki dönemlerde de Kur'an öğretimine verilen önemin devam ettiği ve bu alanda çeşitli kurumların oluştuğu görülmektedir. Kur'an'ı doğru ve usulüne uygun biçimde okumanın öğretildiği ve bunun yanı

---

⁶ Şakir Gözütok, *İlk Dönem İslam Eğitim Tarihi*, Fecr Yay., Ankara 2002, s. 157.

⁷ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, Ankara 2003, C. II, s. 768-770.

⁸ M. Faruk Bayraktar, "Suffa'da Yapılan Eğitim-Öğretim ve Günümüze Yansımaları", *Yetişkinlik Dönemi Eğitim ve Problemleri Sempozyumu*, İSAV Tartışmalı İlimi Toplantılar Dizisi-47, ed. M. Faruk Bayraktar, Ensar Neşriyat, İstanbul 2006, s. 43.

⁹ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, C. I, s. 772.

¹⁰ Ali Rıza Aydın, *Kur'an Kursu Öğreticilerinin Mesleki Problemleri*, (basılmamış yüksek lisans tezi), OMÜSBE, Samsun 1991, s. 4.

¹¹ Ahmet Çelebi, *İslam'da Eğitim Öğretim Tarihi*, çev. A.Yardımlı, Damla Yay. İstanbul 1976, s. 41.

sıra Kur'an'ın bir kısmının veya tamamının ezberletildiği 'Daru'l-Kur'an', 'Küttab', 'Daru'l-Küttab', mektep olarak anılan kurumların yanı sıra, yüksek seviyede kıraat bilgilerinin verildiği ve uygulandığı 'Daru'l-Kurra'lar ve Kur'an'ın tamamının ezberletildiği, hafız yetiştiren 'Daru'l-Huffaz'lar karşımıza çıkmaktadır.¹²

Günümüzde, ülkemizde din eğitimi, örgün ve yaygın olmak üzere iki şekilde devam etmektedir. Örgün din eğitimi, okulöncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarında, yaygın din eğitimi ise cami, görsel ve işitsel yayınlar, aile, Kur'an Kursları vb. vasıtasıyla gerçekleşmektedir.¹³

Bireyin din eğitimi ihtiyacını sadece örgün eğitim kurumlarıyla karşılamak mümkün değildir. "Yaşam boyu", "beşikten mezara kadar" eğitim ilkesi, örgün din eğitimi kurumlarının yanında yaygın din eğitimi kurumlarına da ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır. Ülkemizde kamu alanında tek yaygın din eğitimi kurumu Kur'an Kurslarıdır.¹⁴ Kur'an Kurslarının öğrenci profiline bakıldığında, özellikle son yıllarda yetişkinlerin sayısında fark edilir bir artış olduğunu görülmektedir.

32 hafta süreli Kur'an Kursları Diyanet İşleri Başkanlığının anayasal görevi olan "toplumu din konusunda aydınlatma" sorumluluğunun bir uzantısıdır.

"Kur'an Kursları; hedef kitlesine, Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı öğretme ve temel dini bilgileri vermenin yanında milli birlik ve beraberliği kazandıran, sevgi, saygı ve dostluk bağlarını güçlendiren, vatan, millet, bayrak, sancak, şehitlik, gazilik gibi milli değerleri kazandıran, bir arada yaşama ve sorumluluk bilinci oluşmasına katkıda bulunan kurumlardır."¹⁵ Kur'an Kurslarının bu isimle faaliyet göstermesi 1925 bütçesine "Hafız-ı Kur'an yetiştirmek üzere 10 kişi için 50 bin liralık tahsisat konulması" ile olmuştur. Yine Diyanet İşleri

¹² Mustafa Çağrı, "Kur'an Kursu" mad., *DİA*, İstanbul 2002, C. XXVI, ss. 423-425.

¹³ Daha geniş bilgi için bk. Ahmet Koç, "Diyanet İşleri Başkanlığı ve Yaygın Din Eğitimi", *DEAD*, sy., 8, İstanbul 2001, ss. 149-168.

¹⁴ Şevki Aydın, *Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursu*, DİB Yay. Ankara 2008, s. 21.

¹⁵ DİB Kur'an Kursları Öğretim Programı (Yüzünden Okuyanlar İçin), Ankara 2004, s. 1

Başkanlığı'nın 1925 yılı bütçesine "Huffaz Muallimlerinin Ucuratı" olarak ayrı bir ödenek konmuştur.¹⁶

1925 yılından günümüze Kur'an Kurslarının sayısına bakacak olursak açıldığı yıl olan 1925-1926 öğretim yılında sayısı 10 olan Kur'an Kurslarının sayısı 1949-1950 öğretim yılında 127'ye ulaşmıştır.¹⁷ Bu yıllarda Kur'an Kurslarında 6.403'ü erkek 2.303'ü kız olmak üzere toplam 8.706 öğrenci bulunmaktadır.¹⁸ Özellikle bu yıllardan sonra kurs sayısında hızlı bir artış olduğu gözlenir.¹⁹ 1980-1981 öğretim yılında 4.715 kurs ve bu kurslarda, 29.810 erkek, 38.006 kız toplam 67.816 öğrenci bulunmaktadır.²⁰ Sayısal verilerden de anlaşılacağı üzere kursların sayısının artmasıyla öğrenci profilinde de değişiklikler olmuş, kursa devam eden kız öğrencilerin sayısında artış olmuştur.

1990 yılında günün ihtiyaçlarına uygun yeni bir Kur'an Kursları Yönetmeliği hazırlanmış, bu yönetmelik 16.11.1990 gün ve 20697 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmeliğin yürürlüğe girdiği 1990-1991 öğretim yılında kurs sayısı 4.998, öğrenci sayısı ise 63.068 erkek, 101.299 kız olmak üzere toplam 164.367 olmuştur.²¹

Bu gelişmeler sürerken 1997 yılında, 4306 sayılı Sekiz Yıllık Kesintisiz İlköğretim Kanunu 18.08.1997 tarih ve 23084 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunun yürürlüğe girmesinden önceki 1996-1997 öğretim yılında öğretime açık Kur'an Kursu sayısı 5.241, 59.937 erkek, 117.183 kız olmak üzere toplam öğrenci sayısı 117.120'dir.²² Kanunun uygulamaya girdiği 1997-1998 öğretim yılında kurs ve öğrenci sayılarında düşüşler olduysa da birkaç yıl sonra bu sayılar tekrar yükselmiştir. Sayısal verilere bakacak olursak, 1997-1998 öğretim yılında öğretime açık kurs sayısı 4.890'a,

¹⁶ Cahit Baltacı, "Cumhuriyet Döneminde Kur'an Kursları", *DEAD*, sy. 6, İstanbul 1999, s.16.

¹⁷ Gotthard Jäscke, *Yeni Türkiye'de İslamlık*, çev. Hayrullah Örs, Bilgi Yay., Ankara 1972, s. 76; Şükrü Öztürk, "Kur'an Kurslarının Eğitim ve Kültür Hayatımıza Katkıları", *Kuran Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik Sempozyumu*, İstanbul 2000, s. 179.

¹⁸ Jäscke, *age.*, s. 76.

¹⁹ Bk. Şaban Sitembölükbaşı, *Türkiye'de İslam'ın Yeniden İnkişafı*, TDV Yay., Ankara 1995, s. 89.

²⁰ DİB, *İstatistiklerle Diyanet İşleri Başkanlığı*, Ankara 1990, ss. 66-68.

²¹ Aynı istatistik s. 69.

²² DİB, *1997 Yılı İstatistikleri*, Ankara 1998, s. 119.

toplam öğrenci sayısı da 160.183'e²³ düşmüştür. Bu yıllarda öğrencilerin 47.972'si erkek, 112.211'i kız öğrencilerden oluşmaktadır. 1998-1999 öğretim yılında düşüş devam etmiş, öğretime açık kurs sayısı 4.047 ye, bu kurslarda öğrenim gören toplam öğrenci sayısı 112.757'ye düşmüştür. Bu öğrencilerin 25.819'u erkek, 86.938'i kızlardan oluşmaktadır.²⁴ 1999-2000 öğretim yılında ise, öğretime açık kurs sayısı 3.305, 18.661'e erkek, 83.254'ü kız olmak üzere toplam öğrenci sayısı 101.915'e düşmüştür.²⁵ Bu yıllardan sonra yetişkin öğrenci sayısında artış olmuştur.

Kesintisiz zorunlu ilköğretim uygulaması, öğrencilerin yaş profilini değiştirmiştir. Kanunun yürürlüğe girmesiyle Kur'an Kursu öğrencilerinin yaş seviyelerinde bir artış görülmüştür. Kanunun yürürlüğe girmesinden önce Kur'an Kurslarıyla ilgili yapılan araştırmalarda öğrencilerin yaş seviyesi genellikle 15 veya daha küçüktür.²⁶ Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra ise en küçüğünün yaşı 15 olmak üzere, öğrencilerin tamamı bu yaşın üzerindedir.²⁷

İstatistiklere bakıldığında 2001-2002 eğitim öğretim yılından itibaren kurs ve öğrenci sayılarında artış olduğu gözlenir. Bu artış günümüze kadar devam etmiştir. Öğrenci profiline bakıldığında özellikle yetişkin öğrenci sayısındaki artış dikkat çekmektedir.

Araştırmamızın yapıldığı 2009-2010 eğitim-öğretim yılı sonu itibariyle Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak eğitim-öğretim veren Kur'an Kurslarının çeşitli yönlerden ülke genelindeki sayısal dağılımı şöyledir:

---

²³ DİB, *1998 Yılı İstatistikleri*, Ankara 1999, s. 123.

²⁴ DİB, *1999 Yılı İstatistikleri*, Ankara 2000, s. 122.

²⁵ DİB, *2000 Yılı İstatistikleri*, Ankara 2001, s. 123.

²⁶ M. Faruk Bayraktar, *Eğitim Kurumu Olarak Kur'an Kursları Üzerine Bir Araştırma*, Yıldızlar Matbaası, İstanbul 1992, s. 7; Mehmet Emin Ay, *Diyanet İşleri Başkanlığına Bağlı Kur'an Kurslarının Problemleri ve Beklentileri*, Uludağ Yayınları, Bursa 1995, s. 45; Süleyman Zihni Şen, *Kur'an Kursu Öğrenci ve Öğreticilerinin Beklenti ve Sorunları*, (basılmamış yüksek lisans tezi) UÜSBE, Bursa 1995, s. 8.

²⁷ Mustafa Büyükdinç, *Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Temel Eğitim Sonrası Kur'an Kurslarında Eğitim ve Öğretim*, (basılmamış yüksek lisans tezi), SAÜSBE, Sakarya 2001, s. 30; Ahmet Koç, *Kur'an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik*, İlahiyat Yay., Ankara 2005, s. 41.

Tablo 1: 2010 Yılı itibariyle Kur'an Kurslarının Sayısal Durumu²⁸

Kur'an Kursu Sayısı	Öğretici Sayısı			Öğrenci Sayısı				
				Yüzünden okuyan		Hafızlığa çalışan		TOPLAM
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
8.707	1.844	12.749	14.593	17.322	261.127	7.384	11.803	297.639

Tablo 2: 2010 Yılı İtibariyle Kur'an Kurslarına Devam Eden Öğrencilerin Yaş ve Devam Ettikleri Programa Göre Dağılımı

Yaş Gruplarına Göre Yüzünden Okuyan ve Hafızlık Yapan Kadın Öğrenci Sayısı					
15-17 Yaş		18-22 Yaş		23 Ve Yukarısı	
Yüzüne	Hafız	Yüzüne	Hafız	Yüzüne	Hafız
41.316	6.098	32.488	4.220	187.323	1.485

Tablodan da anlaşılacağı gibi, günümüzde Kur'an Kurslarına devam edenlerin büyük çoğunluğu yetişkin kadınlardır. Bu sebeple araştırmamızda Kur'an Kurslarında eğitim gören yetişkin kadınların din eğitiminde mevcut durum, sorunlar ve beklentilerini araştırmayı uygun gördük.

Araştırmanın temel problemi: Kur'an Kursunda büyük bir öğrenci kitlesini oluşturan yetişkin kadın öğrencilerin buradaki eğitim-öğretim faaliyetlerinde yaşanan sorunları, bu konuda yetişkinlerin görüş ve beklentileri ve bunları etkileyen faktörleri ortaya koymaktır. Bu çerçevede yetişkinlerin kursa geliş amaçları, memnuniyet durumları, eğitim-öğretim sürecinde yaşadıkları sorunlar, öğrencilere karşı tutumları, uygulanan öğretim programının yetişkinlerin beklentilerini karşılama düzeyi, kursa devam durumunda etkili olan nedenler gibi faktörleri tespit ederek değerlendirmek için bilimsel veri toplamak ve bu veriler ışığında verimliliği artıracak öneriler geliştirmektir.

²⁸ Tablo 1 ve Tablo 2'deki istatistiki bilgiler, Diyanet İşleri Başkanlığından 07.06.2010 tarihli e-posta ile yaptığımız yazışmaya B.02.1DİB.0.72.01 sayılı resmi yazı ile verilen cevaba dayanmaktadır.

II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Araştırmanın temel amacı, Kur'an Kurslarında verimli bir eğitim süreci oluşturabilmek için, gerek programın oluşturulmasında, gerek uygulanmasında, öğrencilerin büyük çoğunluğunu oluşturan yetişkinlerin beklenti ve sorunlarını, bu döneme ait gelişim ve öğrenme özelliklerini ortaya koymaktır. Bu çerçevede mevcut yetişkin din eğitimi uygulamalarını değerlendirip bunların eksik yönlerini ortaya çıkararak, yetişkinlik döneminin gelişim ve öğrenme özelliklerine uygun, yetişkinlerin öğrenim gereksinim ve beklentilerini karşılayabilecek bir din eğitiminin esaslarını ortaya koymaktır.

Türkiye'de Kur'an Kurslarında eğitim-öğretimle ilgili araştırmalar yapılmıştır. Fakat bunların büyük çoğunluğu çocukluk ve ergenlik dönemini kapsamaktadır. Kur'an Kurslarında öğrenim gören yetişkinlere yönelik araştırmalar yok denecek kadar azdır.

Günümüzde çocukların dini bilgileri öğrenmesine gerek duyulduğu gibi yetişkinlerin de din konusunda aydınlatılmaya olan ihtiyaçları giderek artmaktadır. Din eğitimi sadece çocukluk ve ergenlik dönemi ile sınırlı değildir. Bireyin her gelişim dönemi, din eğitimi ve öğretimi açısından önemli evrelerdir.

Gerek bireysel gerekse toplumsal hayatta meydana gelen değişimler, insanların yetişkinlik dönemlerinde öğrenmeyi sürdürmeyi zorunlu kıldığı gibi, hayatın ilerleyen yıllarında da din konusunda bilgi elde etmesini zorunlu kılmaktadır. Çünkü insanın din ile ilişkileri, dini inanç, tutum ve davranışları hayat boyu devam etmektedir. Bilim ve teknolojideki hızlı gelişmeler neticesinde çoğu bilgilerin zamanla geçerliliğini yitirmesi ve yeni öğrenme ihtiyaçlarının ortaya çıkması, bireyin ailede ya da örgün eğitim kurumlarında aldığı dini bilgileri hayat boyu kullanmasını neredeyse imkansız hale getirmiştir. Bu açıdan din ile ilgili öğrenim ihtiyacı yetişkinlik döneminde de devam etmektedir.

İstatistiki bilgilerden hareketle, Kur'an Kursuna devam eden öğrencilerin büyük çoğunluğunu yetişkinlerin oluşturduğunu ifade etmiştik. İstatistiklerdeki yetişkin erkekler hafızlık yapan erkeklerdir. Dolayısıyla yetişkin öğrencilerin büyük çoğunluğunu kadınlar, bunların içinde de yüzünden okuma programına

katılan kadınlar oluşturmaktadır. Kur'an Kursların öğrenci profili bu şekilde iken, büyük çoğunluğun göz ardı edilip örgün eğitim çağında olan öğrencilerin ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda eğitim-öğretim programlarının düzenlenip uygulanması yetişkinler açısından büyük bir sorun oluşturmaktadır.

Yetişkin kadınların eğitimi, yetişkinlerin kendi öğrenim gereksinimleri kadar çocukların eğitimi için de önemli ve gereklidir.²⁹ Çünkü çocuğun ilk eğitimi aldığı yer aile ilk öğretmeni de annedir. Anne, çocuğun kişiliğini kazanmasında, dini tutum ve davranışlarını geliştirmesinde ve sosyalleşmesinde ilk modeldir. Bu anlamda daha bilgili, kültürlü ve bilinçli anneler ve aileler çocuklarına daha iyi zihin gelişimi ve görgü kazandıracak, onlara, bilinçli davranış sergileyen modeller olarak onların olumlu bir dini kimlik geliştirmesine katkıda bulunacaklardır.

Eğitim-öğretimin her kademesinde öğrencilerin içinde buldukları gelişim dönemleri ve bu dönemlere ait gelişim özellikleri önemlidir. Bu özellikler, öğrenme-öğretme sürecini doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Bu din eğitim ve öğretimi için de geçerlidir. Yetişkinlik, insanın yaşadığı en geniş gelişim dönemidir. Kendi içinde ilk-orta ve ileri yetişkinlik olarak kısımlara ayrılır ve her bir yetişkinlik döneminin gerek gelişimsel gerek öğrenme açısından kendine mahsus özellikleri vardır. Yetişkinlik döneminin de, eğitim-öğretim sürecini olumlu-olumsuz etkileyen, bu dönemlere mahsus özellikleri vardır. Kur'an Kurslarında uygulanan yetişkin din eğitiminde de başarılı olabilmek için bu özelliklerin yeterince bilinmesi gerekmektedir. Çünkü yetişkin eğitimi, muhatap kitlesi, uygulanış metodu, kullanılan yöntem ve teknikler açısından farklılık göstermektedir.

Çocuğun, ailenin, dolayısıyla da toplumun dini kimliğinin oluşmasında bu derece öneme sahip kadınların din eğitimi aldıkları Kur'an Kursları ve buradaki yetişkin kadın din eğitimine yönelik bilimsel araştırmaların eksikliği hissedilmektedir. Bu alanda çok az çalışma yapılmış olması da araştırmanın önemini kendiliğinden ortaya koymaktadır.

---

²⁹ Cemal Tosun, "Yetişkinler Din Eğitimi: Mahiyeti, İmkanları ve Problemleri", s. 226.

Bu çerçevede araştırmamızda Kur'an Kurslarında yüzünden okuma programına devam eden yetişkinlik dönemindeki kadınların beklenti ve sorunları incelenecektir.

III. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

- 1- Yetişkin öğrenciler Kur'an Kurslarına kendi istekleriyle gelmektedirler.
- 2- Kur'an Kursunda kayıtlı bulunan yetişkin kadınların çoğunluğu sadece okur-yazar veya ilkokul mezunudur.
- 3- Yetişkin öğrencilerin kursa geliş amaçları büyük ölçüde Kur'an-ı Kerim'i usulüne uygun olarak okumayı öğrenmektir.
- 4- Yetişkinlerin Kur'an Kursunda en çok ders saati ayrılmasını istedikleri 'Kur'an-ı Kerim', ikinci sırada ise 'İbadet' dersidir.
- 5- Yetişkinler, ısı, ışık, sıra düzeni vb. açısından konforlu kurslarda öğrenim görmek istemektedirler.
- 6- Yetişkin kadınların en önemli kişisel sorunları derste çok fazla heyecanlanmaları ve eski bilgi ve tutumlarını değiştirememeleridir.
- 7- Yetişkin kadınlar kursa düzenli devam edememektedirler. Özellikle kırsal kesimde yaşayanlar bağ-bahçe işlerinden dolayı belli dönemlerde kursa gelememektedirler.
- 8- Yetişkin öğrenci kitlesinin çoğunluğu evli hanımlardan oluştuğu için ders saatlerinin, çocuklarının okul giriş-çıkış saatleriyle paralel olmasını istemektedirler.
- 9- Yetişkin öğrencilerin bir kısmı Kur'an Kurslarında okutulan "İbadetim", "Peygamberim", "İnancım", "Ahlakım" adlı kitapları kendi düzeylerine uygun bulmamaktadırlar.
- 10- Yetişkin öğrenciler Kur'an Kurslarında ders dışı etkinlik olarak çay ve sohbet saatleri düzenlenmesini, vaaz ve nasihatte bulunulmasını istemektedirler.
- 11- Yetişkin öğrencilerin Kur'an Kursunda işlenen konulardan en çok zorlandıkları konular, tecvidi öğrenip uygulamak, sure ve dua ezberlemektir.

12- Yetişkin kadınlar Kur'an Kursundaki yüzünden okuma programının bir yıl süreli oluşunu yetersiz bulmaktadırlar.

13- Yetişkin öğrenciler eğitim-öğretim döneminin sonunda yapılan sınavlardan ve sınavların yapılış şeklinden rahatsızlık duymaktadırlar. Kur'an Kursu öğreticisi tarafından yapılan 'sürece yönelik bir değerlendirme' istemektedirler.

14- Yetişkin kadınların geneli Kur'an Kursuna gelmekten memnundurlar.

IV. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmamız Trabzon ve Rize illeriyle sınırlıdır ve bu iki ilde 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren uzun süreli Kur'an Kursları ve buralarda yüzünden okuma programına devam eden yetişkin kadınlar arasından seçilen örneklem grubu üzerinde yapılmıştır. Dolayısıyla yetişkinlik döneminde olmayan öğrencilerle, yetişkinlik döneminde olduğu halde erkek olan öğrenciler ve hafızlık programına devam eden yetişkinler araştırmamızın dışındadır.

Araştırma; öğrencilere uygulanan anket sonuçları, gözlem, yüz yüze görüşme teknikleri, literatür taraması, konuyla ilgili yapılmış diğer araştırma sonuçları ve bunların değerlendirilmesiyle sınırlıdır.

Araştırmamızla ilgili bir başka sınırlılık da verilerin 2009-2010 eğitim öğretim yılına ait oluşudur. Ayrıca insan merkezli olarak gerçekleştirilen Sosyal Bilimler için var olan sınırlılıklar bu araştırma için de geçerlidir. Bu sınırlılıklara rağmen çalışma sonunda elde edilen verilerin belli oranda ülke geneline yansıtılabilme imkanı vereceği düşünülmektedir.

V. ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Ülkemizde Kur'an Kurslarında yetişkin kadınlara yönelik din eğitimiyle ilgili olarak yapılmış bilimsel çalışmalar bir hayli azdır.

Bu alanla doğrudan tezimizle ilgili olarak ulaşabildiğimiz bazı bilimsel çalışmalar şunlardır:

1. Mehmet Akif Kılavuz, *Kur'an Kurslarında Yetişkin Din Eğitimi*, Düşünce Kitabevi, Bursa 2005.

Bu çalışma, 2004-2005 öğretim yılında gerçekleştirilmiştir ve Diyanet İşleri Başkanlığı Bursa İl Müftülüğü ile Osmangazi, Yıldırım ve Nilüfer ilçe müftülüklerine bağlı Kur'an Kurslarına devam eden yetişkin öğrencilerden 261'ine uygulanan anket sonuçlarını kapsamaktadır.

Kılavuz, bu çalışmasında, Kur'an Kursu programlarına devam etmenin, gönüllü bir süreç olduğunu vurgulamış ve din eğitimcilerinin etkin bir katılımı sağlayabilmeleri için, yetişkinlerin öğrenme etkinliklerine niçin katılmak istemediklerini belirlemeleri, sonra da bu engelleri mümkün olduğu kadar ortadan kaldırmalarının gerekliliği üzerinde durmuştur.

Kur'an Kurslarına devam eden yetişkinlerin büyük çoğunluğunu (%75,9) kadınların oluşturduğuna dikkat çeken Kılavuz, büyük çoğunluğu ilkokul mezunu olan bu kadınların mesleki anlamda çalışma hayatına katılma oranları çok düşük olduğu için, zamanlarını Kur'an Kursu'na gelerek değerlendirdiklerini ifade etmektedir.

Araştırmada, yetişkinlere yönelik düzenlenen Kur'an Kursu eğitim faaliyetlerinde, gerek ders saatlerinin ayarlanmasında gerekse eğitim programının oluşturulmasında yetişkinlerin gelişim ve öğrenme özelliklerinin göz ardı edilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Kur'an Kursları Öğretim Programının belirlenmesinde "Çerçeve-Esnek Öğretim Program" anlayışının benimsenmesinin, yetişkinlerin bu yöndeki görüşleri ile de örtüşmekte olduğunu ve program geliştirme sürecinde Kur'an Kursu öğretmeni ve idarecilerine önemli imkanlar sağladığı da bu araştırmada ifade edilmektedir.

Kılavuz, ankete katılan yetişkinlerin Kur'an Kursundaki öğrenme etkinliklerine katılma nedenleri açısından "sosyal amaca ulaşma" ve "bireysel gelişme ve bilişsel ilgi" isteğinden çok "dinî amaca ulaşma" isteği sebebiyle devam ettiklerini belirtmektedir.

Kursa devam eden yetişkinlerde eğitim etkinliklerine katılım oranının, yaşın artmasıyla azalmasına rağmen, ülkemizdeki nüfus piramidi göz önünde bulundurulduğunda ileri yaştaki yetişkinlerden Kur'an Kursuna devam edenlerin sayısının azımsanmayacak bir oranda olduğuna dikkat çekilmektedir. Bunun en önemli sebeplerinden birisinin; ileri yaş grubundaki yetişkinlerin çocukluk döneminde yeterli din eğitimi görme fırsatı bulamamış olmaları ve bu eksikliklerini Kur'an Kursuna devam etmek suretiyle gidermek istemeleri olduğu ifade edilmektedir.

Kurumun yapısından kaynaklanan bazı sorunların da yetişkinlerin Kur'an Kurslarına devamını olumsuz yönde etkileyebildiğine dikkat çekilerek, Kur'an Kurslarının kamu hizmeti veren resmi din eğitimi kurumları olmaları hasebiyle, binalarının da, devlet tarafından yaptırılan diğer kamu binalarında olduğu gibi, nitelikli bir yapıya sahip olmasının ve çevre için örnek oluşturmasının gerekliliğini vurguluyor.

Kılavuz, yetişkinlere ders verecek Kur'an Kursu öğreticilerinin yetişkin din eğitimi konusunda eğitim almış olmaları ya da hizmet içi kurslara katılmış olmaları gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca, Diyanet İşleri Başkanlığının Kur'an Kursu öğreticilerine vereceği hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim seminerlerinde, alan bilgisine yönelik derslerin yanı sıra, yetişkin din eğitimi, halkla ilişkiler ve özel öğretim yöntemleri gibi derslere de yer verilmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir.

2. Ayşe Özyurt, *Kur'an Kurslarında Kadınlara Yönelik Din Eğitimi* (Kartal Örneği), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Emine Keskiner, MÜSBE), İstanbul 2009.

İstanbul'un Kartal ilçesinde bulunan 19 Kız Kur'an Kursunun örneklem alındığı bu çalışma, bu kurslarda görev yapan 25 öğretici ile eğitim öğretime devam eden 455 öğrencinin görüşleri alınarak yapılmıştır. Anketler deneklere 2007-2008 öğretim yılında uygulanmıştır.

Bu araştırmada Kur'an Kurslarının genel problemlerinin yanı sıra özel olarak kadınlara yönelik kursların problem ve beklentileri üzerinde durulmuştur.

Kur'an Kursu öğrencilerinin %80'inin evli öğrencilerden oluştuğu ifade edilmiştir. Evlilerin hemen hemen hepsinin çocuk sahibi olmasının, kurslardaki verimi olumsuz olarak etkilediği ve özellikle küçük yaşta olan çocukların annelerin derse devamını engellediğine değinilmiştir.

15-16 yaşında ilköğretimini tamamlayan gençlerin, büyük oranda ara vermeden lise ve üniversite eğitimine devam etmekte iken, Kur'an Kursları çoğunlukla zamanında yeterli din eğitimi alamamış yetişkinler tarafından tercih edilir hale geldiği vurgulanmıştır.

Araştırmada, yetişkinlerin genellikle Kur'an-ı Kerim okumayı öğrenmek için kurslara geldikleri, dini yaşantı için gerekli olan asgari düzeyde dini bilgi öğrenmeyi pek önemsemedikleri ifade edilmiştir.

Kur'an Kurslarının fiziki açıdan bazı sorunları olduğu ifade edilmiş, birçok Kur'an Kursunun teneffüs için yeterli fiziksel mekana sahip olmadığına dikkat çekilmiştir.

Araştırmada ayrıca yetişkinlerin özellikleri ve yetişkin eğitiminde dikkat edilmesi gereken hususlar vurgulanmıştır. Öğrenci ve öğreticilerden alınan veriler doğrultusunda mevcut durum tespit edilmeye ve çeşitli çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır.

3. Elif Erkul, *Kur'an Kurslarında Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi Yöntem ve Teknikleri*, (Yüksek lisans Tezi, Danışman, Suat Cebeci, SÜSBE), Sakarya 2010.

Araştırma, İstanbul Müftülüğü'nün Kur'an Kursu öğreticilerine yönelik olarak İstanbul'da düzenlemiş olduğu 13-28 Şubat 2010 tarihleri arasında gerçekleştirilen seminerler sırasında, mezuniyet açısından dengeli oranlara sahip rastgele seçilen 248 öğreticiye uygulanan anket sonuçlarını kapsamaktadır.

Kur'an Kurslarında yetişkinlik dönemi din eğitimi yöntem ve tekniklerini konu edinen bu çalışmada, Kur'an Kursu öğreticilerinin müfredat ve kitaplar hakkındaki görüşleri ile derslerdeki uygulamaları incelenmiştir.

Araştırmada, Kur'an Kursu öğreticilerinin yetişkin eğitimi hakkında bilgi sahibi oldukları tespit edilmiş, yetişkin eğitimi hakkındaki bilgilenmenin daha çok

müftülüklerce düzenlenen seminerler ya da Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından düzenlenen hizmet içi eğitimlerle yapıldığı ifade edilmiştir.

Ayrıca, öğretmenlerinin %91'i görev yaptığı yerin fiziki ortamını yetişkinler için uygun bulduğunu ifade ederek, kursun fiziki durumunun öğrencinin kursa devamında etkili olduğunu ifade edilmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgular sonucunda Kur'an Kurslarında okutulan derslerin zorunlu ve seçmeli olarak ayrılması konusunda öğretmenler arasında belirgin bir eğilim bulunduğu ortaya konmuştur.

Kur'an Kursu öğretmenleri derslerinde en çok anlatım metodunu, ardından da soru-cevap metodu kullandıkları, öğrencilerin metod tercihleri ile yaşı, eğitim durumu ve mesleki kıdemine göre arasında anlamlı bir ilişki bulunamadığı ifade edilmiştir. Öğretmenlerin genellikle derse hazırlıklı gittikleri ve en çok sözlü geri bildirim aldıkları tespit edilmiştir.

Tezimizle ilgili olarak yukarıda verilen doğrudan alakalı çalışmalar yanında, tezimizle bir şekilde ilişkili olan bazı çalışmalar daha bulunmaktadır ki bunları da en azından künyeleri ile ve yapılaş tarihleri itibarıyla şöyle sıralayabiliriz:

1 Necdet Bal, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Yaygın Din Eğitimi ve Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kursları*, (Lisans Tezi, AÜİF), Ankara 1985.

2 Haluk Karlık, *Türkiye'deki Kur'an Kurslarının Din Eğitimi ve Öğretimimiz İçindeki Yeri*, (Lisans Tezi, AÜİF), Ankara 1986.

3 Abdurrahman Güneş, *Malatya'da Dini Eğitim Kurumlarının Sosyolojik Temelleri*, (Lisans Tezi, AÜİF), Ankara 1989.

4 Hatice K. Alioğlu, *Toplumsal Değişme Sürecinde İstanbul'da Cami ve Kur'an Kursu Derneklerinin Gelişimi (1946-1987)*, (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Nihal Kaya, MÜSBE), İstanbul 1989.

5. Mehmet Faruk Bayraktar, *Eğitim Kurumu Olarak Kur'an Kursları Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul 1992.

6. Ali Rıza Aydın, *Kur'an Kursu Öğrencilerinin Meslekî Problemleri*, (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Hüseyin Peker, OMÜSBE), Samsun 1991.
7. Selçuk Coşkun, *Hız. Peygamberin Sünnetinde Yetişkin Eğitimi*, (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Abdullah Aydın, AÜSBE), Erzurum 1991.
8. Yaşar Yürük, *Kur'an Kursu Öğrencilerinin Psiko-Sosyal Problemleri*, (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Hüseyin Peker, OMÜSBE), Samsun 1992.
9. Vahdettin Akgün, "İstanbul'da Kur'an Kursları ve Kur'an Kursu Öğreticileriyle İlgili Sosyolojik Bir Değerlendirme-I", *Din Öğretimi Dergisi*, sy. 40, Mayıs-Haziran 1993, ss. 94-112; "İstanbul'da Kur'an Kursları ve Kur'an Kursu Öğreticileriyle İlgili Sosyolojik Bir Değerlendirme-II", *Din Öğretimi Dergisi*, sy. 41-42, Ağustos-Ekim 1993, ss.116-127.
10. Mehmet Emin Ay, *Diyanet İşleri Başkanlığı'na Bağlı Kur'an Kursları'nın Problemleri ve Beklentileri*, Bursa 1995.
11. Süleyman Zihni Şen, *Kur'an Kursu Öğrenci ve Öğreticilerinin Beklentisi ve Sorunları*, (Y. Lisans Tezi, Danışman, Mustafa Öcal, UÜSBE), Bursa 1995.
12. Necla Burhan, *Kur'an Kursu Öğrencilerinde Din duygusunun Gelişimi*, (Lisans Tezi, UÜİF), Bursa 1995.
13. Engin Bağcı, *Türkiye'deki Kur'an Kurslarının Tarihi*, (Lisans Tezi, UÜİF), Bursa 1995.
14. Eyüp Kirpitçi, *Kur'an Kursları Ders Programlarının Geliştirilmesi Üzerine Bir Araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Abdullah Özbek, SÜSBE), Konya 1996.
15. Hasan Öztürk, *Camilerin Çocuk Eğitimindeki Yeri ve Yaz Kursları Üzerinde Deneysel Bir Araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Mustafa Tavukçuoğlu, SÜSBE), Konya 1996.
16. Yusuf Genç, *Kur'an Kurslarında Eğitim ve Toplum (Sakarya Örneği)*, (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Sami Şener, SAÜSBE), Sakarya 1997.

17. Sinan Cırık, *Yaz Kurslarında Din Eğitimi*, (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Mustafa Tavukçuoğlu, SÜSBE), Konya 1997.
18. Mesut Özbek, *Yetişkinlere Yönelik Din Eğitiminin Teorik Analizi*, (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Şakir Gözütok, YYÜSBE), Van 1999.
19. *Kur'an Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik*, İSAV Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi-30, (24-25 Mayıs 1997, İstanbul) Ensar Neşriyat, İstanbul 2000.
20. Mustafa Köylü, *Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri*, Etüt Yay., Samsun 2000.
21. Ramazan Buyrukçu, *Kur'an Kurslarında Din eğitimi ve Öğretiminin Verimliliği Üzerine Bir Araştırma (Göller Bölgesi Örneği)*, Isparta 2001.
22. Mustafa Büyükdiñ, *Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Temel Eğitim Sonrası Kur'an Kurslarında Eğitim ve Öğretim*, (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Recep Kaymakcan, SAÜSBE), Sakarya 2001.
23. Abdurrahman Dodurgalı, *Sevgi Peygamberi ve Yetişkin Din Eğitimi*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2002.
24. Ayhan Ergün, *Kur'an Kursu Öğrencilerinde Dini Tutum ve Davranışlar* (Isparta Örneği), (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Habil Şentürk, SDÜSBE), Isparta 2002.
25. Hasan Dam, *Yetişkinlerin Din Eğitimi*, (Doktora Tezi, Danışman, Mevlüt Kaya, OMÜSBE), Samsun 2002.
26. M. Akif Kılavuz, *Yaşlanma Dönemi Din Eğitimi*, Arasta Yay., Bursa 2003.
27. Ahmet Koç, *Kur'an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik*, İlahiyat Yay., Ankara 2005.
28. Mehmet Akköprü, *Bir Eğitim Kurumu Olarak Kestanepazarı Kur'an Kursu*, (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Halit Ev, DEÜSBE), İzmir 2005.

29. Ahmet Fatih aylı, *Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Hafızlık Öğretimi ve Problemleri* (Göller Bölgesi Örneği), (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Saadettin Özdemir, SDÜSBE), Isparta 2005.

30. İbrahim Turan, *Dini İçerikli Televizyon Programlarının Yetişkinler Üzerine Etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Mustafa Köylü, OMÜSBE), Samsun 2005.

31. Suat Cebeci - Ünsal Bilal, "Hafızlık Eğitimi ve Sorunları", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4 (11), İstanbul 2006, ss. 27-56.

32. İbrahim Coşkun, *Mesnevi Örneğinde Yetişkinler Din Eğitiminde Kıssa Kullanımı*, (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Cemal Tosun, AÜSBE), Ankara 2006.

33. Mehmet Ruhi Kalem, *Yaşlıların Din Eğitimi ve Öğretimi Açısından Problem ve Beklentileri* (Huzurevi Yaşlıları Üzerine Yapılmış Bir Araştırma), (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, M. Emin Ay, UÜSBE), Bursa 2006.

34. Advıye Şımşek, *Huzurevi Sakinlerinde Dini Yaşayış*, (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Hasan Kayıklık, ÇÜSBE), Adana 2006.

35. Bilal Ünsal, *Günümüz Kur'an Kurslarında Hafızlık Eğitimi ve Problemleri*, (İstanbul Örneği), (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Suat Cebeci, SAÜSBE), Sakarya 2006.

36. İrfan Başkurt, *Din Eğitimi Açısından Kur'an Öğretimi ve Yaz Kur'an Kursları*, DEM Yayınları, İstanbul 2007.

37. Muhammet Fatih Genç, *Kur'an Kurslarında Toplam Kalite Yönetimi*, (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Nevzat Yaşar Aşikoğlu, CÜSBE), Sivas 2007.

38. Şule Loras, *Kur'an Kursu Müfredatının Çoklu Zekâ Tekniği İle İşlenişi*, (Yüksek Lisans Tezi Danışman, Mustafa Tavukçuoğlu, SAÜSBE), Konya 2007.

39. Özlem Öztürk, *Kur'an Kursu Öğrencilerinde Depresyon Düzeyi Üzerine Bir Araştırma* (Konya Örneği), (Yüksek Lisans Tezi Danışman, Abdulkerim Bahadır, SÜSBE), Konya 2007.

40. Hüseyin Hasyılmaz, *Huzurevinde Yaşayan Yaşlılarda Dini Hayat* (Antalya Örneği), (Yüksek Lisans Tezi Danışman, Abdülkerim Bahadır, SÜSBE), Konya 2007.

41. Fatma Zehra Öztürk, *Kur'an Kursu Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik, Kültürel Temelleri ve Sorunları*, (Konya Örneği), (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Mehmet Bayyığıt, SÜSBE), Konya 2007.

42. Zeynep Günaydın, *Diyanet İşleri Başkanlığı Yaz Kur'an Kursu Müfredatı II. Kur'unun Çoklu Zeka Ortamlarında İşlenmesi Üzerine Bir Deneme*, (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Mustafa Tavukçuoğlu), Konya 2008.

43. M. Şevki Aydın, *Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursu*, DİB Yay., Ankara, 2008.

44. Ali Ünal, *Yetişkinlerde Din Olgusu ve Kur'an Kurslarında Öğretim*, (Ankara İli Örneğinde Bir Alan Araştırması), (Doktora Tezi, Danışman, Cemal Tosun, AÜSBE), Ankara 2008.

45. Rüştü Acar, *Basamak Teorilerine Göre ilk Yetişkinlik Döneminde(21-30 Yaş) Dini Gelişim ve Eğitim*, (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Yurdağül Mehmedoğlu, MÜSBE), İstanbul 2008.

46. Ayşe Zişan Furat, *Yetişkinlerin Yaygın Din Eğitiminde Televizyonun Yeri Ve Fonksiyonları* (Sır Dizileri Ve Dini Programlar-İstanbul Örneği-), (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Fahri Kayadibi, İÜSBE), İstanbul 2008.

47. Hafize Esra Kurt, *Diyanet Aylık Dergisinin Yetişkin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Emine Keskiner, MÜSBE), İstanbul 2008.

48. Mehmet Korkmaz, *Kur'an Kursu Öğreticilerinin Eğitim-Öğretim Yeterlikleri Açısından Kendilerini Değerlendirmeleri*, (Doktora Tezi, Danışman, M. Şevki Aydın, EÜSBE), Kayseri 2009.

49. Aybala Tuğba Uzuner, *Kız Kur'an Kursu Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım* (Zeynel Abidin Kız Kur'an Kursu Örneği), (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Celaleddin Çelik, EÜSBE), Kayseri 2009.

50. Adem Ünsal, *Yaz Kur'an Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretimi* (Denizli Örneği), (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Ramazan Buyrukçu, SDÜSBE), Isparta 2009.

51. Neslihan Bayraktar, *Kur'an Kurslarında Ergenlik Dönemi Öğrencilerinin Sorunları Ve Beklentileri*, (Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Ahmet Koç, RÜSBE), Rize 2010.

Bunların dışında Kur'an Kursları ve yetişkin eğitimi ile ilgili olarak yapılmış bazı çalışmalar daha bulunmaktadır ki, bunlar bilimsel toplantılarda sunulan bildiriler, makaleler ya da bir kitap içerisinde yer alan bilgilerden ve değerlendirmelerden oluşmaktadır. Bunlara da çalışmanın ilgili bölümlerinde işaret edilecektir.

VI. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada 'betimleme yöntemi'nin özel bir şekli olan 'survey (tarama) modeli' kullanılmıştır. Bu yöntemle yapılan araştırmalarda ilişkiler, inanışlar, görüşler, davranışlar, gelişmekte olan yön ve eğilimler üzerinde durulurken, olay ve olguların, kavramların 'Ne' oldukları açıklanmaya çalışılmakta, mevcut durum olduğu gibi ortaya konulmaktadır. Bu tür araştırmalar aynı zamanda mevcut olayların daha önceki olay ve şartlarla ilişkilerini dikkate alarak durumlar arasındaki etkileşimi de açıklamaya çalışmaktadır. Niteleme ağırlıklı olmakla beraber bu yöntemde verilerin analizi ve açıklanması suretiyle yorumlama, değerlendirme ve yeni durumlara uygulanacak şekilde genellemelere varma gibi daha yüksek seviyede işlemlere yer verilmesi de beklenmektedir.³⁰

Bu yönetime uygun olarak araştırmamızda, veri toplama aracı olarak anket tekniği esas alınmış olmakla birlikte, gözlem ve mülakat tekniklerinden ve literatür taraması yapılarak konuyla ilgili daha önce yapılmış olan araştırma sonuçlarından da yararlanılmıştır. Bunların yanı sıra istatistikî bilgilerin ve elde

---

³⁰ Bk. Saim Kaptan, *Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri*, Rehber Yay., Ankara, ts., s. 65 vd.; Birgül Karataş, *Araştırma Teknikleri*, İstanbul 1984, s. 93 vd; Zeki Arslantürk, *Araştırma Metod ve Teknikleri*, Çamlıca Yay., İstanbul 2001, s. 101.

edilen bulguların yorumlanması ve değerlendirilmesinde çeşitli kaynaklardan ve bilimsel çalışmalardan istifade edilmiştir. Böylece araştırmanın teorik bilgiler kısmı, belge tarama metot ve teknikleri ile uygulamalı araştırma kısmı ise tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir.

Yetişkinlik döneminin genel özelliklerini de dikkate alarak hazırladığımız ankette öğrencilerin sorunları tespit edilmeye çalışılmıştır. Ankette ayrıca öğrencilerin kurslarda eksik gördükleri veya olmasını istedikleri faaliyetlere de bu doğrultuda yer verilmiştir.

VII. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evrenini 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Trabzon ve Rize il merkezleri ile ilçe ve köylerinde Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren Kur'an Kurslarında, yüzünden okuma programında öğrenim gören yetişkin kadın öğrenciler oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise Trabzon ve Rize il merkezleri, ilçe ve köylerdeki Kur'an Kurslarında yüzünden okuma programında öğrenim gören yetişkin kadın öğrencilerden evreni temsil edeceği düşünülen ve tesadüfi örneklem yöntemiyle seçilen grup oluşturmaktadır. Örneklemin illere göre dağılımı şöyledir:

Tablo 3: Araştırma Örneklemini Oluşturan Öğrencilerin İllere Göre Dağılımı

İl	Sayı	%
Rize	243	25,6
Trabzon	705	74,4
Toplam	948	100,0

Müftülüklerden alınan resmi kayıtlara göre araştırmanın yapıldığı 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Trabzon'da 187 ve Rize'de 76 olmak üzere eğitim öğretime açık toplam 263 Kur'an Kursu bulunmaktadır. Bu kurslarda, toplam 10.178 öğrenci öğrenim görmektedir. Bunların 7.546'sı kadın, 2.632'si erkektir. Kadınlardan 18 yaşın üstünde olup yüzünden okuma programına devam edenlerin sayısı 5.035'tir.

Bu sayılar dikkate alınarak 65 Kur'an Kursunda öğrenim gören yetişkinlerden, toplam 948 öğrenci örneklem olarak seçilmiştir. Bu sayı evrenin yaklaşık %19'luk kısmına tekabül etmektedir ve temsil açısından oldukça yüksek bir orandır. Araştırmanın gerçekleştirildiği Kur'an Kursları da şunlardır:

Tablo 4: Araştırmada 'Örneklem' Olarak Seçilen Kur'an Kurslarının Özelliklerine Göre Dağılımı

İL	İLÇE	KURSUN ADI	KURSUN TİPİ
TRABZON	Merkez	Yalı Mahallesi Siteler	Gündüzlü Kız
		Fatih Mahallesi	Gündüzlü Kız
		Konaklar	Gündüzlü Kız
		Bahçecik Mahallesi	Gündüzlü Kız
		Merkez Fatih	Gündüzlü Kız
		İskender Paşa	Gündüzlü Kız
		Boztepe Osmanlı	Gündüzlü Kız
		Boztepe Mevlana	Gündüzlü Kız
		Nuraniye	Gündüzlü Kız
		Erdoğan	Gündüzlü Kız
		Yeşilova Beldesi	Gündüzlü Kız
		Karşıyaka Mahallesi	Gündüzlü Kız
		Konaklar Öğretmen Evleri	Gündüzlü Kız
		Karşıyaka Mahallesi Fatma Hatun	Gündüzlü Kız
Trabzon	Çarşıbaşı	Merkez	Gündüzlü Kız
		Kovanlı köyü	Gündüzlü Kız
		Yavuz Köyü	Gündüzlü Kız
Trabzon	Tonya	Merkez	Yatılı-Gündz. Karma
		Karşular	Gündüzlü Kız
		Yani Mah.	Gündüzlü Kız
		Büyük Mah.	Gündüzlü Kız
Trabzon	Vakfikebir	Merkez	Yatılı Erkek-Günd. Kız
		Küçükdere Köyü	Yatılı Erkek-Günd. Kız
Trabz.	Beşikdüzü	Merkez	Gündüzlü Kız
		Oğuz Beldesi	Gündüzlü Kız

İL	İLÇE	KURSUN ADI	KURSUN TİPİ
Trabzon	Akçaabat	Merkez	Gündüzlü Kız
		Yaylacık Mah. Nuraniye Camii	Gündüzlü Kız
		Çolaklı Mah.	Gündüzlü Kız
		Sarıtaş Mah.	Gündüzlü Kız
		Osmanbaba Mah.	Gündüzlü Kız
		Meşeli Köyü	Gündüzlü Kız
		Yıldızlı Beldesi Toki Camii	Gündüzlü Kız
		Darıca Beldesi	Gündüzlü Kız
		Orta Mah. Kamara	Gündüzlü Kız
		Akçaköy	Gündüzlü Kız
		Kirazlık	Gündüzlü Kız
		Derecik Beldesi Merkez	Gündüzlü Kız
		Derecik Uğurlu Mah.	Gündüzlü Kız
		Derecik Beldesi Oğuzkaya	Yatılı Kız
		Adacık Beldesi Korucu	Gündüzlü Kız
		Mersin Beldesi	Gündüzlü Kız
		Söğütlü Beldesi	Gündüzlü Kız
		Söğütlü Beldesi Fatih Mah.	Gündüzlü Kız
		Söğütlü Beldesi Esentepe Mah.	Gündüzlü Kız
		Doğanköy Beldesi	Gündüzlü Kız
Trbz.	Araklı	Merkez	Gündüzlü Kız
		Yolgören Sahil Mah.	Gündüzlü Kız
Trbz.	Şalpazarı	Merkez	Gündüzlü Kız
		Sütpınar Köyü	Gündüzlü Kız
T	Of	Merkez	Yatılı- Gündüzlü Kız
T	Arsin	Merkez	Gündüzlü Kız
T	Düzköy	Gökçeler Köyü	Gündüzlü Kız
Rize	Merkez	Fener Çaykur Camii	Gündüzlü Kız
		Portakallık Mah.	Gündüzlü Kız
		Mehmet Mataracı	Yatılı- Gündüzlü Kız
		Engindere Mah.	Gündüzlü Kız
		Tophane Mah.	Gündüzlü Kız
		Atmeydanı mah.	Gündüzlü Kız

İL	İLÇE	KURSUN ADI	KURSUN TİPİ
Rize	İyidere	Merkez	Gündüzlü Kız
		B. Çiftlik Köyü	Gündüzlü Kız
		Çiftlik Köyü	Gündüzlü Kız
Rize	Derepazarı	Merkez	Yatılı- Gündüzlü Kız
		Kirazdağı	Gündüzlü Kız
R	Fındıklı	Ada	Gündüzlü Kız
Riz	Çayeli	Merkez	Gündüzlü Kız

VIII. VERİLERİN TOPLANMASI VE ÇÖZÜMLENMESİ

Araştırma ile ilgili olarak hazırladığımız anket formu, araştırmanın evrenini temsil edeceği düşünülen illerdeki örneklem grupları üzerinde 2010 Mayıs ayında bizzat tarafımızdan yüz yüze uygulanmış ve cevapların hiçbir etki altında kalmadan verilebilmesi için gerekli ortamın sağlanmasına özen gösterilmiştir.

Anketler, 995 öğrenciye uygulanmıştır, bu anketler arasından 948 tanesi değerlendirmeye alınmıştır. 47 anket ise eksik doldurma ya da uygunsuz işaretlemelerden dolayı değerlendirmeye alınmamıştır.

Anket formu 43 sorudan oluşmaktadır. Bunların dört tanesi açık uçlu diğerleri ise ‘çoktan seçmeli’dir. Çoktan seçmeli sorulardan bir kısmı, tek bir seçenek gerektirirken bir kısmı verilerin önem sırasına göre sıralanmasını ve daha anlamlı olmasını sağlamak bakımından birden fazla seçeneği işaretlemeye müsait olarak verilmiştir.

Çoktan seçmeli sorularda birden fazla seçeneğin işaretlenmesine müsait olan sorulara verilen cevapların analizinde her bir seçeneğin toplam denek sayısına göre yüzdelik oranı ayrı ayrı hesaplanmış ve değerlendirilmiştir. Bu nedenle bu tür tablolarda dikey frekansların toplam satırına, o sütunun frekansı değil, ankete katılan deneklerin sayısı verilerek her bir seçeneğin bu toplama göre oranlandığı belirtilmek istenmiştir.

Bununla birlikte deneklerin önceden belirlenmiş olan cevap seçenekleriyle sınırlandırılmaması için “Başka” seçeneğine de yer verilmiştir.

Anketler deneklere uygulandıktan sonra alınan cevaplar bilgisayara işlenmiştir. Elde edilen veriler SPSS Bilgisayar İstatistik Paket Programında çözümlenmiştir. Verilerin bilgisayara girilmesinden sonra düz tablolar, bunların yanı sıra farklı değişkenler arasındaki ilişkinin belirlenmesi için çapraz tablolar oluşturulmuştur. Bunun için ‘Ki-kare’ (x^2) testi kullanılmıştır. ‘Ki-kare’ testi, çapraz tabloda iki değişkenin birbirinden bağımsız olup olmadığını test etmekte ve ‘Ki-kare’ testinin anlamlı bulunması iki değişken arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir.³¹

Sosyal Bilimler alanında yapılan araştırmalarda genellikle kabul edilen anlamlılık düzeyi, yani en çok yanılma payı (p) bu araştırmada da 0.05 olarak alınmıştır.

Elde edilen bulgularla ilgili düz tablolar metin içerisinde verilip yorumlanmıştır. Çapraz tablolar “Ekler” bölümünde verilmiş ve metin içerisinde gerekli yerlerde oraya atıfta bulunulmuştur.

Ankette yer alan açık uçlu sorulara öğrencilerin verdiği cevaplar da ayrı ayrı işlenmiş ve belli başlıklar altında kategorize edilmiştir.

Elde edilen veriler konuyla ilgili çeşitli bilimsel disiplinlerin ve verilerin desteği ile yorumlanmaya çalışılmış ve somut neticelere ulaşılmaya gayret edilmiştir.

Tespit edilen önemli hususlar, çalışmanın ‘sonuç’ bölümünde vurgulandıktan sonra, ‘öneriler’ sunulmuştur.

---

³¹ Kaptan, *Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri*, s. 263; Mustafa Ergün, *Bilimsel Araştırmalarda Bilgisayarla İstatistik Uygulamaları*, Ocak Yay. Ankara 1995, s. 85.

BİRİNCİ BÖLÜM

YETİŞKİNLİK DÖNEMİ GENEL GELİŞİM VE ÖĞRENME ÖZELLİKLERİ

Araştırmada yetişkinlik dönemi Kur'an Kursu öğrencileri konu edinileceği için, birinci bölümde öncelikle yetişkinlerin genel gelişim özelliklerinin ve bunlara bağlı olarak yetişkin eğitimi ve öğretimi özelliklerinin ana hatlarıyla incelenmesi uygun görülmüştür. Bu durum ilerideki bulguların isabetli yorumlanabilmesine katkı sağlayacaktır.

I. YETİŞKİNLİK DÖNEMİ GENEL GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde öncelikle 'yetişkin' kavramı tanımlanacaktır. Sonrasında ise ilk yetişkinlik, orta yetişkinlik ve ileri yetişkinlik dönemleri, fizyolojik, psikolojik, sosyal ve dini özellikleri açısından ele alınacaktır.

A. Yetişkin Kavramı

İnsanın yaşam döngüsü genel olarak doğum öncesi dönem, bebeklik, çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik gibi çeşitli evrelerden oluşmaktadır. Yetişkinlik terimi genellikle bebeklik, çocukluk, ergenlik terimleri kadar açık ve somut değildir.³² Birçok ülkedeki resmi belgeler yetişkini, yaşı 17 ile 21 üzerinde olup, zorunlu öğrenimin ötesinde bir eğitim kurumuna tam zamanlı öğrenci olarak devam etmeyen kimse olarak tanımlamaktadırlar. Bu ülkelerdeki uygulamalarda söz konusu tanımın dışına çıkılmamaktadır. Ancak günümüzde gittikçe yaygınlaşan bir görüşe göre, yetişkin sayılmanın belli bir sınırı aşmış olmaktan çok başka yönlerinin olduğu da ileri sürülmektedir. Zira kişinin psikolojik olarak olgunlaştığı yaş farklı farklı olmaktadır.³³

Yetişkin bireyin, fiziksel ve psikolojik bakımdan olgunlaşmış olduğu varsayılır. Oysa fiziksel olgunlaşmayı ölçmek ve psikolojik olgunlaşmayı tanımlamak güçtür, çünkü birtakım psikolojik süreçler yaşlılık yıllarına dek

³² Bekir Onur, *Gelişim Psikolojisi*, İmge Yayınevi, Ankara 2008, s. 55.

³³ Firdevs Güneş, *Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi)*, Ocak Yayınları, Ankara 1996, s. 39.

gelişmeyi sürdürmektedir. Fiziksel ve psikolojik olgunlaşmayı ölçme gücünü nedeniyle birçok gelişimci sorunu atlama ve sadece yaş düzeyine dayalı bir tanımla benimsemiştir. Oysa yaş ve yaş sınırları konusunda da bir anlaşmanın olduğu söylenemez.³⁴

Yetişkinliğin yaşa bağlı olarak tanımlanması bir ülkeden öteki ülkeye ve bireyin işlevine göre değişmektedir. Kimi ülke 15 yaşını yetişkinliğin alt sınırı sayarken, bir başka ülkede bu sınır 18 ya da 21 olmaktadır. Ülkemizde yasal sorumluluk alma açısından yetişkinlik 18 yaşında başlar. Netice olarak şunu söyleyebiliriz ki; yetişkinlik kavramı yalnızca yaşa bağlı değildir.³⁵ Çünkü yetişkinlik, toplumsal norm ve rollere göre tanımlanan değişken bir kavramdır.³⁶

Rogers, “yetişkin” kavramını üç temel ölçü ile açıklamaktadır:

1. Olgunluk Ölçüsü: Bireyin bütün yeteneklerini kullanabilmesi, kişiliğinin oluşması büyümesi ve gelişmesi.
2. Uygun Davranma Ölçüsü: Diğer kişiler ve bizzat kendisi ile ilgili daha sağlıklı karar alabilmesi, uygun davranabilmesi.
3. Bağımsız Olma Ölçüsü: Gönüllü olarak iş yapma, çalışma ve sorumluluk üstlenebilme durumudur.

Rogers’e göre bu üç ölçüye sahip kişiler yetişkin olarak belirlenmektedirler.³⁷

Yetişkinliği açıklayabileceğimiz tek bir kriter olmamakla birlikte, genel olarak yetişkinlik beş açıdan açıklanmaya çalışılmaktadır: Biyolojik, psikolojik, toplumsal, yasal ve dini yetişkinlik.

Biyolojik yetişkinlik, kişinin biyolojik olarak kendi türünü üretebilecek olgunluğa erişmesini ifade eder. Yani kadınlar çocuk doğurabilecek, erkekler de çocuk yapabilecek olgunluğa eriştikleri zaman biyolojik olarak yetişkin sayılırlar.

---

³⁴ Onur, *Gelişim Psikolojisi*, s. 56.

³⁵ Rıfat Okçabol, *Halk Eğitimi (Yetişkin Eğitimi)*, Ütopya Yayınevi, Ankara 2007, s. 19.

³⁶ Ahmet Duman, *Yetişkinler Eğitimi*, Ütopya Yayınevi, Ankara 2007, s. 146.

³⁷ Güneş, *Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi)*, s. 39.

Psikolojik yetişkinlik, bireyin kendi yaşamından sorumlu olmaya, öz yönetimli olmaya başlamasını ve kendine özgü bir benlik kavramına erişmesini ifade eder. Psikolojik olarak yetişkinlik aniden ortaya çıkmaz, biyolojik ve toplumsal gelişime dayalı olarak tedrici bir şekilde gelişir.

Toplumsal yetişkinlik, bireyin içinde yaşadığı toplumun kendisinden beklediği uygun rolleri yerine getirmeye başlamasını ifade eder. Askerlik yapmak ya da vergi vermek, ayrı bir evde oturmak, çocuk sahibi olmak toplumsal yetişkinlik açısından önemli göstergeler olarak karşımıza çıkabilir.

Yasal yetişkinlik, oy kullanabilme, askere alınma, ehliyet alabilme, herhangi birinin yasal izni olmaksızın evlenebilme vb. işleri yapabilme yaşına gelmeyi ifade eder. Yasal yetişkinlikte kronolojik yaş önemlidir. Yasal yetişkinlik yaşı ülkeden ülkeye, kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Ülkemizde bu yaş 18'dir.³⁸

Bugünkü hukuk ya da psikoloji teorilerinin ele aldığı şekliyle olmasa da, tüm büyük din ve kültürler, dini inanç ve uygulama konusunda olgun, mükemmel, iyi ve erdemli kişi ideallerinden söz edip onların vasıflarından bahsetmişlerdir. İslam dini *yetişkin kavramını* daha çok hukuki anlamda ele almıştır.³⁹

Hz. Peygamberin tatbikatlarına baktığımızda yetişkini âkil ve bâliğ kimse olarak ifade etmemiz mümkündür. Zira Hz. Peygamber buluşa eren kişiyi yetişkin olarak görmüş, bunun neticesi olarak da onun alışverişini sahih saymış, onu vergiyle mükellef kılmış ve asker olabilmeyen de bu yaşla başladığını ifade etmiştir.⁴⁰

Görüldüğü gibi yetişkinlik tek bir açıdan değil, çeşitli açılardan ele alınarak tarif edilmektedir. Yetişkini, zorunlu öğrenimin dışına çıkmış, olgunlaşmış, uygun davranabilen ve bağımsız olabilen kişi olarak tanımlamak mümkündür.⁴¹

---

³⁸ Duman, *Yetişkinler Eğitimi*, s. 146; Malcolm Knowles, *Yetişkin Öğrenenler Göz Ardı Edilen Bir Kesim*, çev. Serap Ayhan, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1996, s. 55.

³⁹ Mustafa Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, Dem Yayınları, İstanbul 2004, s. 50.

⁴⁰ Selçuk Coşkun, *Hz. Peygamberin Sünnetinde Yetişkinlerin Eğitimi* (basılmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1991, s. 22.

⁴¹ Güneş, *Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi)*, s. 40.

İnsan yaşamının tüm evreleri konusunda herkes tarafından kabul edilmiş bir görüş birliği yoktur. Genellikle kabul edilen görüşe göre yetişkinlik dönemi; ilk yetişkinlik (20-35), orta yetişkinlik (35-55) ve ileri yetişkinlik (55 ve yukarısı) olmak üzere üç temel evreye ayrılmıştır.

B. İlk Yetişkinlik Dönemi

İlk yetişkinlik dönemi, bireyin kendini yetişkin olarak gördüğü, başkalarının da ona yetişkin gibi davrandığı, böylece bireyin benliğinin, alıştığının dışında değişimler gösterdiği bir dönemdir.⁴²

Genç yetişkinlik olarak da ifade edilen bu dönem, yetişkinliğe girişi temsil ettiği için insan yaşamındaki en önemli dönüm noktalarından biridir. Ancak kişi ergenlikten çıkıp hemen yetişkinliğe de giriyor değildir.⁴³

İlk yetişkinlik, ilk yetişkinliğe geçişle başlar. Bu en büyük enerji ve bolluğun, en büyük çelişki ve stresin yaşandığı çağdır. 20'li ve 30'lu yaşlar biyolojik açıdan yaşam döngüsünün doruk yıllarıdır. Toplumsal ve psikolojik açıdan ilk yetişkinlik güçlü dileklerin biçimlendirilmesi ve izlenmesi, toplumda uygun bir yer kazanılması, bir aile kurulması ve çağın sonunda yetişkin dünyasında daha saygın bir konuma ulaşılması mevsimidir. Bu dönem aşk, cinsellik, aile yaşamı, mesleki ilerleme ve yaşamın büyük hedeflerinin gerçekleştirildiği çağdır.⁴⁴İlk yetişkinlik yılları için, her açıdan insan hayatının en yoğun ve en hareketli yıllarıdır diyebiliriz.

1. Fizyolojik Özellikler

Yetişkinin fiziki gelişimini etkileyen faktörlerin başında geçirdiği biyolojik değişiklikler gelir. İnsan düşünen, duygulanan ve iş yapan bir organizmaya sahip olduğu için karmaşık bir yapıya sahiptir. İnsandaki bu yapı; yani dokular ve

---

⁴² İhsan Kurt, *Yetişkin Psikolojisi*, Asil Yayınevi, Ankara 2008, s. 178.

⁴³ Onur, *Gelişim Psikolojisi*, s. 101.

⁴⁴ Onur, *age.*, s. 76.

hormonal değişiklikler, duyu organlarında başlayan gerilemeler ve bünyenin bazı durumlara karşı daha fazla duyarlılık göstermesine sebep olur.⁴⁵

İnsan bedeninin en verimli çalışma devresi 25-30 yaşları arasında gerçekleşmektedir. 30 yaşından sonra bireyin bedensel faaliyetlerinde yavaşlama başlar. Bu yavaşlama bireyin organlarının yenilenmemesinden kaynaklanır. 25-30 yaşına kadar insanların ciğer ve kalplerinde bol miktarda yedek hücre bulunur. 30 yaşından sonra yedek hücre sayısı azalır. Azalan hücreler kalp ve ciğer kapasitesini düşürür. Bireyin bedensel ve zihinsel faaliyeti hücre kaybının az ya da çok olmasını etkiler. Bedenen faal olan insanlarda hücre kaybı az olmakta yine zihinsel faaliyetlerde bulunan kişiler zihinsel faaliyette bulunmayan kişilere göre daha az sayıda beyin hücresi kaybetmektedirler.⁴⁶

Yetişkinliğin başlarında insanda büyüme durur ve yaşlanmanın ilk işaretleri görülür. İlk yetişkinliğin ilk yıllarında fiziksel güç, kalbin ve akciğerlerin kapasitesi, ışıklara ve seslere basit tepkiler ve cinsel duyarlılık çok ağır olarak yavaşlamaya ve azalmaya başlar. Orta ve ileri yetişkinlik dönemlerinde bu kendini daha çok hissettirecektir.⁴⁷

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, genç yetişkinlik fiziksel gelişimde ve genel sağlıkta tepe noktasını temsil etmektedir. İnsanlar bu dönemde yaşamın diğer zamanlarına oranla daha fazla ağırlık kaldırabilir, daha uzağa koşabilir, daha yükseğe atlayabilir ve daha uzun süre çalışabilirler. Fiziksel güç bu dönemdeki tepe noktasından sonra derece derece azalmakta, bu düşüş ancak kırklı yaşlardan itibaren önem kazanmaktadır.⁴⁸

2. Psikolojik Özellikleri

İlk yetişkinlik dönemi biyolojik olduğu kadar, psikolojik açıdan da en yoğun olan bir dönemdir. Genellikle yetişkinlik *olgunluk dönemi* sayılır. Kişilik kuramlarının çoğu olgunluğu, genç yetişkinlik sırasında gelişen bir olgu olarak

---

⁴⁵ Kurt, *Yetişkin Psikolojisi*, s. 33.

⁴⁶ Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1994, s. 364.

⁴⁷ G. Lindzey-F. Thompson- B. J. Spring, "Gelişim Psikolojisi: Ergenlik ve Yetişkinlik", çev. Figen Çok, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. XXVII/2 (1994), s. 915.

⁴⁸ Onur, *Gelişim Psikolojisi*, s. 116.

tanımlar. Kişilik kuramları olgunluğun psikolojik nitelikleri konusunda da uzlaşırlar. Bunlar; sevecenlik, cinsel duyarlılık, sevme ve sevilme yetisi, toplumsal olma yetisi, başka insanlar yetiştirebilme yetisi vb.'dir. Ayrıca olgun kişiler kim olduklarının, kişisel güçlerinin ne olduğunun bilincinde olan kişilerdir. Olgun kişi durağan değildir, sürekli değişim ve yeniden uyum gösterir, kendini yeniler. Olgunluk sonlu bir ürün de değildir, sürekli bir oluşumun durmadan yenilenen sonucudur. Kişilik kuramcıları olgunluğu, bir tür ulaşılan plato ya da sonuncu durum değil, bir oluşum süreci olarak görürler. Toplumsal beklentiler, bireyin yaşamının nesnel koşulları, yeteneklerdeki bireysel farklılıklar olgunluğa ulaşmayı etkileyecektir.⁴⁹

Yetişkinlerde ruh sağlığı, bedeni-zihni gelişim ve çevre etkilerine bağlıdır. Bu da çocukluk yıllarında kazanılır. Bedeni gelişme bozukluğu zihin hayatında da gerilemelere sebep olabilmektedir. Bu durum yetişkinin psikolojik yapısını etkileyebilir.⁵⁰

Erik Erikson, insanın kişilik gelişimini belli dönemler içinde ele alır. Birey gelişim dönemleri içinde ilerledikçe kendini daha iyi anlamaya ve kurduğu sosyal ilişkileri gözden geçirerek, onlara yeni anlamlar kazandırmaya başlar. Her dönemde bireyin yaşaması gereken belli karmaşalar yani gelişim ödevleri vardır. Bu karmaşalar benliğe yeni bir özellik kazandırarak, benliğin güçlenmesini böylece bir sonraki gelişim dönemini rahatça atlatmasını sağlar. İlk yetişkinlik dönemini Erikson, *yakınlığa karşı uzaklık* dönemi olarak isimlendirmiştir.⁵¹

Bu dönemin en kritik görevi, genç yetişkinin güçlü bir kişisel kimlik duygusu geliştirmesi ve bu kimlik duygusuna dayalı olarak da yakınlık duygusu geliştirmesidir. Kişi bu döneme farklı kimliklerini bir tek kimlikte toplayarak girmiştir. Genç yetişkin çevresindekilerle doyurucu ilişkiler, çalışma arkadaşlıkları, dostluk, yakınlık ve sevgi ilişkileri kurmak ister.⁵² Şayet yakın

---

⁴⁹ Onur, *Gelişim Psikolojisi*, ss. 103-104.

⁵⁰ Kurt, *Yetişkin Psikolojisi*, ss. 54-55.

⁵¹ Münire Erden-Yasemin Akman, *Gelişim ve Öğrenme*, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2003, s. 88.

⁵² Ramazan Arı-Ömer Üre- Hasan Yılmaz, *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi (Eğitimin Psikolojik Temelleri)*, Damla Matbaacılık, Konya 1974, s. 45.

ilişkiler kurmayı başaramazsa, insanlardan uzak kalmayı yeğler, bu durum da yalnızlık duygusunun benliğe hakim olmasına yol açar.⁵³Bu dönemde meslek ve aile yaşamındaki başarı bireyin kimlik duygusunu güçlendirdiği gibi, bu kimliğe toplumsal bir temel de sağlar.⁵⁴

Her ne kadar ilk yetişkinlik döneminde, bu dönemin gelişim görevi olarak uygun eş seçmeleri ve bir meslek edinmeleri, yetişkinleri eş, anne-baba gibi farklı roller üstlenmeyi zorunlu kılsa da bu görevlerin yerine getirilmiş olması onları yalnızlık duygusundan kurtarmış olacaktır.

3. Sosyal Özellikler

Yetişkin bir bireyin en önemli ihtiyaçları arasında yaşadığı topluma uyum sağlamak ve toplumda bir yer edinmek yer alır.⁵⁵

Genç yetişkin, çocukluk ve ergenlik bağlarından kurtulmuş özerk bir bireydir. Bu özerklik, bireyin yaşamının önceki yıllarında kazandığı fiziksel, zihinsel, toplumsal gelişimin ve birikimin bir sonucudur. Bütün bu kazanımlar bireyi dış dünyaya yöneltmektedir. Bu dönemde gelişim sürecini özellikle toplumsal etkileşimler sağlar. Genç yetişkin aile içinde, iş dünyasında ve arkadaş topluluğunda yeni bir ilişkiler örüntüsü içindedir. Bu ilişkiler toplumsal bir ağ oluşturur ve gelişimin sürmesini sağlar.⁵⁶

Genç yetişkinlikte bütün toplumsal çevreler içinde yine aile çevresi ağırlığını korur. Aile yaşam döngüsü yetişkin rollerinde bir takım geçişler ve evrelerle belirlenir. Aile döngüsü içinde en önemli dönüm noktaları, evlenme, ilk çocuğun doğumu, son çocuğun doğumu, son çocuğun evden ayrılması ve dulluktur.⁵⁷

Öğrenimini tamamlamak, askerlik hizmetini yapmak, eş seçmek, eşi ile beraber yaşamayı öğrenmek, evle ilgili işleri yürütmek, çocuk sahibi olmak ve

---

⁵³ Erden-Akman, *Gelişim ve Öğrenme*, s. 99.

⁵⁴ Onur, *Gelişim Psikolojisi*, s. 160.

⁵⁵ Kurt, *Yetişkin Psikolojisi*, s. 41.

⁵⁶ Onur, *age.*, s. 135.

⁵⁷ Onur, *age.*, s.140.

büyütmek, çalışma yaşamına atılmak, değişik toplumsal grupların içinde yer almak, yurttaşlık haklarının bilincinde olmak ve yurttaşlık sorumluluklarını yerine getirmek ilk yetişkinlik döneminin gelişim ödevlerindedir.⁵⁸

Bu dönemin ilk yıllarında insanlar bir meslek edinir ve çoğu evlenir. Bu dönemde aile ve iş ilişkilerinin yanı sıra önemli bir gelişme de ortaya çıkan toplumsal ilişkiler ağıdır. Genç yetişkin artık bağımsızlığını kazanmış bir kişi olarak kişilerarası ilişkilere girebilen, toplumsal, kültürel, siyasal etkinliklere katılabilen kişidir.⁵⁹

İlk yetişkinlik dönemine genel olarak baktığımızda, bu dönemin bireyin hayatında önemli kararların alındığı ve önemli dönüm noktalarının yaşandığı bir dönem olduğunu söyleyebiliriz.

4. Dini Özellikler

İnsan hayatının biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimi olduğu gibi dini bir gelişimi de vardır.⁶⁰ Çocukluk ve ergenlik dönemi dini inançların benimsenmesinde ve iletilmesinde önemli bir evredir.⁶¹ Bununla birlikte yetişkinlik dönemindeki dini inanç çocukluk ve ergenlik dönemindeki dini inançtan farklıdır.

Ergenliğin son döneminde birey, din konusunda gittikçe şüphecilikten sıyrılarak dini inançlarında kararlılık göstermeye başlar. Ancak din konusunda problemler henüz tam bir çözüme kavuşmamıştır. İlk yetişkinlik dönemine gelindiğinde, 20-22 yaşlarında, kişinin din konusunda belirli bir karara varmış olması beklenir.⁶²

İlk yetişkinlik dönemine girildiğinde, ergenlikte yaşanan dini şüphe, kararsızlık ve çalkantıların nispeten durulmaya başladığı görülür. Ayrıca dini hayatta bir ve dengelenme sağlanmakta, eski inanç ve alışkanlıklar gözden

---

⁵⁸ Duman, *Yetişkinler Eğitimi*, s. 148.

⁵⁹ Onur, *Gelişim Psikolojisi*, ss. 170-171.

⁶⁰ Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, s. 101.

⁶¹ M. Akif Kılavuz, *Kuran Kurslarında Yetişkin Din Eğitimi*, Düşünce Yay., İstanbul 2005, s. 29.

⁶² Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2003, ss. 174-175.

geçirilip düzenleme yapılarak yeniden yapılandırılmaktadır. Bu dönemde kişi ya dini şüphelerini düzenleyerek, kendisi açısından tatmin edici olan dine dayalı bir hayat felsefesi geliştirmekte, ya da kendisine herhangi bir anlam ifade etmediği için veya çok az bir öneme sahip olduğundan, kendi ailesinin dinini reddedebilmektedir. Her iki durumda da din artık birey için birinci derecede ilgi alanı olmaktan çıkar.

Dönemin başlarında görülen dini ilgideki düşüş, ibadetlere katılımdaki düşüş ve bazı dini faaliyetlere ilgisizlik olarak ortaya çıkar. Bu dönemin başları *hayatın en az dindar olunan evresi* olarak nitelendirilebilmektedir.⁶³

İlk yetişkinlik döneminin başlarında dini ilgi ve uygulamalardaki düşüşün sebepleri belki de meslek edinme, mesleğe uyum sağlama, evlenme, askerlik, yeni ortamlara ve şartlara intibak etme vb. şeklinde ortaya çıkan yoğun problemlerdir.⁶⁴ Bu dönemde ibadetlere karşı gösterilen ilgisizlik, evlenip anne baba olunca yavaş yavaş kaybolur ve kişide dini görevlerini yerine getirme gayreti artar. Bunun sebebi de daha ziyade çocuklarını iyi yetiştirmek ve onlara iyi örnek olma arzusudur.⁶⁵ Ayrıca evlilikle birlikte bu dönemin ilk yıllarından itibaren zihni meşgul eden evlilik beklentisi ve diğer arayış ve problemlerin geride bırakılmış olması da bu dönemin ikinci devresinde görülen dine dönüşün sebeplerinden sayılabilir.⁶⁶

Ancak dine yönelik olan bu ilgi artışı, sadece sosyal ve ahlaki güdülerle açıklanamaz. Esasında insanın psikolojik varlığı sürekli bir genişleme dürtüsünün etkisi altındadır. Artan yaşla birlikte yaşanan tecrübeler, kişiyi kendi kendisiyle daha fazla karşı karşıya getirmektedir. Böylece bu dönemin ortalarından itibaren ruhi yaşayışta bir derinlik göze çarpmaktadır. Kişi gerek kendi benliği, gerekse çevresi ile hesaplaşmakta, aynı zamanda hayatın genel bir muhasebesini yapmaktadır. Bütün bu süreçler birçok sıkıntı ve bunalımla birlikte şuur

---

⁶³ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1998, s. 282.

⁶⁴ Saffet Kartopu, *Dini Yaşayışta Hayatı Sorgulama*, (basılmamış yüksek lisans tezi), ÇÜSBE, Adana 2006, s. 53.

⁶⁵ Peker, *Din Psikolojisi*, s. 175.

⁶⁶ Kartopu, *age.*, s. 53.

genişlemesine yol açan tecrübelerle dönüşmektedir. Bu bakımdan kişi bu dönemde dini gerçeği derinden kavramaya başlayarak kendine mal etmeye ve içselleştirmeye çalışmaktadır.⁶⁷

İlk yetişkinlik döneminde birey dini sembolleri, ibadet ve onların biçimlerini eleştirir. Onları kavramlar halinde formüle eder. Böylelikle bu dönemdeki iman daha net, daha açık bir hale gelebilir. Yine bu dönemde, daha önceden değer verilen bazı ibadet biçimleri kişinin gözünde eski değerini yitirebilir. Fakat bu çoğu zaman bireyin itikadını terk etmesi değil, ona daha tenkitçi gözle bakması anlamına gelir. Kişinin tesadüfen ya da sosyal olarak edindiği değerleri, derinine taşırken verdiği yeni yorumlama biçimidir.⁶⁸

Yetişkinliğin ilk yıllarındaki inanca ilişkin araştırmalar, kişinin kendisi hakkındaki araştırmalarıdır. Bu gelişim basamağında kişiler bireysel bir varlık şuuruna, bireysel bir misyona ve bireysel bir güce sahip olduklarının farkındadırlar. Aynı zamanda bu dönemde bireyler artık hayatın bir sonunun da olduğu fikrini geliştirmeye başlamaktadırlar. Böyle bir duyguyla artık birey, hayatın bir anlamı olduğunu kabul eder ve onu araştırmaya yönelir.

Genç yetişkinin hayatın gerçek anlamını idrak etmeye başlaması, onun ölümü bir gerçek olarak algılamasından sonra başlar. Yetişkin ilk kez hayatın sınırlı olduğunu ve yapılacak daha birçok önemli işin olduğunu farkına varır. Böylelikle Tanrı'nın gücünü anlar ve inancın kendi hayatındaki önemini kavramaya başlar. Bu dönemde sorulan temel soru: “*Nasıl bir hayat yaşamalıyım, hayatın anlam ve gayesi ne olmalıdır?*” sorularıdır.⁶⁹

Diyebiliriz ki; ilk yetişkinlik dönemi, aşağı yukarı her açıdan insan hayatının en yoğun dönemlerinden biridir. Bu dönem, bireyin hem kişisel kararlar aldığı, hayatını planladığı hem de toplumun kendisinden büyük beklentiler içinde olduğu bir süreçtir.

---

⁶⁷ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, s. 283.

⁶⁸ Yurdağül Mehmedoğlu, *Erişkin Bireyin Kendilik Bilinci ve Din Eğitimi*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2001, s. 64.

⁶⁹ Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, s. 151.

Ergenlik döneminden çıkıp yetişkinliğe adım atan birey, ergenlik döneminde yaşadığı dini şüphe ve kararsızlıklardan nispeten sıyrılır. Olgunluk dönemi olarak ifade edilen bu dönemde kişi değer sistemini ve dünya görüşünü netleştirdiği gibi, önceki döneme ait dini inançlarını gözden geçirip kendine has dini anlayışını da oluşturur. Bu gelişmelerin arka planındaki en önemli etken bireyin bu dönemde anne-baba olması düşünülebilir. Nitekim ilk yetişkinlik döneminin başlarında bireyde dine karşı ilgisizlik görülse de anne-baba olunca, çocuklarına iyi örnek olma düşüncesiyle dine yönelme görülmektedir.

Yetişkinlik dönemindeki dini inanç, kaynağını çocukluk ve ergenlik dönemindeki dini inançtan aldığı için, bireyin bu dönemde çocuklarına uygun model olabilmesi için, yetişkinlik öncesi dönemin gelişimsel ödevlerini yerine getirip bir sonraki döneme sağlam adımlarla ilerlemelidir.

C. Orta Yetişkinlik Dönemi

Orta yaşlı yetişkinler gelişimin tepe noktasına ulaşmış kişilerdir. Gelişimde orta yaşların ne zaman başladığını saptamak zordur. Çünkü bu saptamayı sağlayacak özel biyolojik değişimler yoktur. İnsanların kişisel, toplumsal ve ekonomik yönden en üst düzeye ulaştıkları yaşlardan başlayarak birçok görevinden emekliye ayrıldığı yaşına kadar olan dönemi gelişimde orta yıllar olarak kabul edebiliriz.⁷⁰

Bu dönem 35-45 yaş civarında başlar 55-65 yaşları civarında biter. Tabii ki bu belirtilen yaş aralıkları da kesin bir sınırlama değildir. Orta yetişkinlik bireyin sosyal ve kişisel girişimini genişlettiği, sorumluluğu artırdığı, mesleki tatminini ve fiziki gelişimini kontrol ettiği bir dönemdir. Orta yaş dönemine girildiğinde sağlıkla daha çok ilgilenilir.⁷¹

1. Fizyolojik Özellikler

Orta yetişkinlik dönemi, bireysel açıdan gelişimde inişe geçişin belirtilerinin görüldüğü yıllardır. İlk yetişkinlikte dış görünümde çok az bir değişme varken,

---

⁷⁰ Onur, *Gelişim Psikolojisi*, ss. 179-180.

⁷¹ Kurt, *Yetişkin Psikolojisi*, ss. 7-8.

orta yetişkinlikte dış görünümde belirgin değişimler söz konusudur. Bedenin genel duruş biçiminin değişmesi, hareketlerin yavaşlaması, derinin kırışmaya, saçların aklaşmaya, cinsel gücün azalmaya başlaması bu dönemde görülen özelliklerdir.⁷² Bu dönemdeki içsel değişiklikler ise neredeyse fark edilmeden gidecek kadar yavaştır.⁷³

Yetişkinlerde hemen hemen bütün duylarda yaşla birlikte bir düşüş görülür. Bu yaş başlangıcının genelde 40 yaşları ve üzeri olduğu ifade edilmektedir.

Duyu işlevleri içinde görme, yaşa bağlı değişimleri en çok belli eden alandır. 40 yaş dolaylarında yetişkinler görmede, aniden ortaya çıkan, göz bebeğinin küçülmesi, ışığa uyum, göz merceği uyumu gibi değişimlerin farkına varırlar.⁷⁴ Mekan algısındaki azalma yetişkinin dengesini ve eşgüdümünü etkileyebilir. Görmedeki bu değişimler etkinliği sınırlar ve uyum güçlükleri oluşturabilir.

Görme duyusunda olduğu gibi, işitme yeteneği de yaş ilerledikçe azalmaktadır. İşitme duyusundaki zayıflık da daha çok 40 yaşından sonra hissedilmeye başlamaktadır. İşitmede meydana gelen bu durum da insanın konuşmasını etkilemekte, sosyal ilişkileri sınırlamaktadır. İşitme kaybı çoğu zaman karışıklık ve güvensizlik duygularıyla bir aradadır. Çünkü çevrede bir durgunluk hissi oluşturabilmektedir.⁷⁵

Genç yetişkinlikle orta yetişkinlik arasında tepki süresinde dereceli bir artış vardır. Yani bireyin duyu uyarısını alışı ile yanıt verışı arasındaki süre uzar. Bir işi yapma süresinde, bir işi başarma değişkenliğinde de yaşa bağlı olarak artış vardır. Beynin bilgi biriktirme ve iletme kapasitesi de yaşa bağlı olarak azalır.⁷⁶

---

⁷² Onur, *Gelişim Psikolojisi*, ss. 221-223.

⁷³ Lindzey vd., "Gelişim Psikolojisi: Ergenlik ve Yetişkinlik", s. 915.

⁷⁴ Onur, *age.*, s. 222.

⁷⁵ Kurt, *Yetişkin Psikolojisi*, s. 36.

⁷⁶ Onur, *age.*, ss. 222-223.

Orta yetişkinlik döneminde fizyolojik alanda meydana gelen bu kayıplar yetişkinin kendine olan güvenini azaltacak ve bu durumda onun sosyal ilişkilerini olumsuz yönde etkileyecektir.

2. Psikolojik Özellikler

Yetişkinlikte psikolojik özellikler, fiziki, zihni gelişim ve çevre etkilerine bağlıdır. Bu da çocukluk yıllarında kazanılır. Bedenî gelişme bozukluğu zihin hayatında da gerilemelere sebep olabilir ve bu durum da yetişkinin psikolojik yapısını etkileyebilir.⁷⁷

Erikson'un gelişme kuramında orta yaş dönemi (özellikle 35-40 yaşlar) *üreticilik ve durgunluk ikileminin* yaşandığı yıllardır. Bu devrede birey çocuk yetiştirmeyi birinci plana alır. Çocuk yetiştirme üreticiliğin bir yönüdür; işte üretkenlik, sanatta üretkenlik, meslekte üretkenlik bu devrenin özelliğini oluşturur. Birey üretkenlik durumuna geçemiyorsa, yaşamına bir durgunluk ve anlamsızlık gelir. Bu duruma *orta yaş krizi* denir. Orta yaş krizi içinde olan birey yaşamına anlam veren bir amaç, bir ilişki, bir meslek arayışı içindedir. Üreticilik halini gerçekleştiren ve yaşayan yetişkinler, durgunluk halini ve dolayısıyla orta yaş krizini yaşamazlar.⁷⁸

İnsanlar 50 yaşına yaklaştıkça, yaşam süreci üzerine görüşleri genelde değişir. Hayata daha genç olanların yaptığı gibi, doğumdan bu yana hayat olarak değil, yaşamak üzere kalan yılların sayısı açısından bakarlar. Kendi anne babalarının yaşlılığı ve ölümüyle karşı karşıya geldiklerinden, kendi ölümlerinin de kaçınılmazlığını kavramaya başlarlar. Bu dönemde çoğu kişi hayatını öncelikler açısından yeniden yapılandırır.⁷⁹ Orta yıllar yaşlılığa dolayısıyla ölüme giden yolun başı gibi görüldüğünden, kimse 40 yaşını aşıp gitmek istemez. 40 yaş dolayları bunalımlı, huzursuz, hüznü yıllar olarak algılanır.⁸⁰

---

⁷⁷ Kurt, *Yetişkin Psikolojisi*, s. 54.

⁷⁸ Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı*, s. 336.

⁷⁹ Rita Atkinson-Richard C. Atkinson-Ernest R. Hilgard, *Psikolojiye Giriş*, çev. Kemal Atalay-Mustafa Atalay-Aysun Yavuz, Sosyal Yayınlar, C.I, İstanbul 1995, s. 134.

⁸⁰ Onur, *Gelişim Psikolojisi*, s. 180.

Görüldüğü gibi orta yetişkinlik, bireyin sadece geleceğe değil, aynı zamanda geçmişe de bakmaya başladığı bir dönemdir. Kişi zamanın sınırsız olduğunun farkına varmıştır ve başarılı olabileceği alanlarda ilerlemeye çalışır. Bu dönemde topluma katkı en üst düzeydedir. Bunun yanı sıra, ana-babanın ölümü ve çocukların evden ayrılmasıyla boşalan yuvaya uyum sağlamaya çalışma kişiyi yalnızlığa itse de yaşamına anlam veren bir meslek veya ilişki yetişkinin orta yaş krizini sağlıklı bir şekilde atlatmasına yardımcı olacaktır. Bu dönemde görme ve işitme duyusu başta olmak üzere içsel ve fiziksel alanda görülen gerilemeler, kişinin önceki dönemlere oranla sağlığını önemsemesine sebep olmaktadır.

3. Sosyal Özellikler

Orta yaş dönemi bireyin toplumsal sorumluluk taşıdığı ve aynı zamanda toplumsal açıdan da en üretken olduğu dönemdir.⁸¹ Benliğinin iç dünyasını düzenlemek ve dış dünya, yani aile, iş ve toplumsal çevreyi düzenlemek bireyin bu dönemdeki iki önemli görevidir.

İlk yetişkinlik döneminde eş seçimi, ailenin kuruluşu, ana baba rollerinin benimsenmesi görevleri yerine getirilirken, orta yetişkinlik döneminde artık çocuk yetiştirme üzerine yoğunlaşıldığı yıllardır. Çocuğun, kendisine, ailesine ve topluma faydalı bir birey olarak yetiştirilmesi, büyük gayretlerin, emeklerin ve fedakarlıkların sonucunda gerçekleşmektedir. Özellikle ergen çocuğu olan ailelerde, bu dönem hem aile hem de çocuk için zor dönemlerden biridir. Çünkü aile ergene hem duygusal destek sağlamak hem de belirli sınırlar içinde bağımsızlık vermek arasındaki hassas dengeyi tutturmak zorundadır. Neticede orta yıllar aile ilişkilerinin en zengin olduğu yaşam dönemidir. Orta yetişkinlik dönemindeki bireyin yerine getirmesi gereken diğer bir görevi ise kendi yaşlı ana babalarına bakmaktır.⁸²

Bu dönemde kişi önceki dönemlerde yaptığı bütün yatırımların sonucunu alır. Eğitime yönelik bir yatırım yapmışsa bir meslek sahibi olur.⁸³ Yetişkinlikte

---

⁸¹ Atkinson vd., *Psikolojiye Giriş*, s. 133.

⁸² Onur, *Gelişim Psikolojisi*, ss. 242-243.

⁸³ Arı vd., *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi (Eğitimin Psikolojik Temelleri)*, s. 46.

orta yıllar iş ve meslekte en üretken olunan ve bireyin kariyerinin doruk noktasında olduğu yıllardır. Meslek basamaklarında her yeni adım yeni bir çevre getirir, her terfi yeniden toplumsallaşmayı gerektirir. Her yeni iş benlikte değişimlere neden olur. Bu değişimler her zaman yeni benlik ile içsel benliğin bütünleşme sürecini harekete geçirir.⁸⁴

40'lı yaşlar orta yetişkinler için seçilen yolun bir kez daha değerlendirildiği yıllardır. Bu yaşta birey ilk kez yılların sayılı olduğunu hisseder. Daha önce kendi koydukları hedefleri karşılayamayacakları korkusuyla yaşamlarının ikinci yarısına bakarlar. Pek çok insan kırklarının rotasını çizer ve orta yetişkinliğin kalanında hüsrana uğramazlar. Geri kalan yıllarda başaramadıkları ve asla başaramayacakları şeyler yerine başardıkları ve gerçekten yapabilecekleri şeylere odaklanırlar.⁸⁵ Bu dönemi insanın hayatını gözden geçirip, ertelemeyen yapması gereken işlere öncelik verdiği bir dönem olarak düşünebiliriz.

Ayrıca bu dönemde insanlar toplumsallaşma yeteneklerine bağlı olarak toplumsal ilişkilere katılmakta ve buralarda etkin roller oynamaktadırlar. Bu dönemin gelişim görevlerinden biri *arkadaşlık sanatına* ulaşmaktır. Orta yaşlılıkta kişi arkadaşlık konusunda daha seçici olmakta, ancak arkadaşlıktan beklentilerini daha çok gerçekleştirmektedir. Yakın arkadaş yetişkinin en güvendiği ve önem verdiği kişidir.⁸⁶

Orta yetişkinlik döneminin belli başlı gelişim ödevleri; belli ekonomik yaşam düzeyine ulaşmak ve bunu sürdürmek, boş zaman geçirme etkinlikleri ve becerileri geliştirmek, eşi ile özdeşleşmek ya da eşten boşanarak ayrı yaşamaya uyum sağlamak, ergenlik çağındaki çocukların gelişimlerine yardımcı olmak, bazı bedensel değişimleri kabullenmek ve bu değişimlere uyum sağlamak, yaşlanan ana baba ya da kardeşlerle uyum içerisinde yaşamayı öğrenmektir.⁸⁷

---

⁸⁴ Onur, *Gelişim Psikolojisi*, s. 249.

⁸⁵ Lindzey vd, "Gelişim Psikolojisi: Ergenlik ve Yetişkinlik", ss. 923-924.

⁸⁶ Onur, *age.*, s. 257.

⁸⁷ Duman, *Yetişkinler Eğitimi*, s. 148.

4. Dini Özellikleri

Orta yaş devresi insan hayatının kritik bir dönüm noktasıdır. Birey, hiçbir bakımdan artık eskisi gibi olmadığını anlamaya başlar. Bu çağda meydana gelen fiziksel ve ruhsal değişikliklerin yanında, birey kendi kendisine hayatta yaptığı işler hakkında hesap verme durumuna düşer. Gençliğin idealist, erişilmesi güç isteklerine ilk yetişkinlik yıllarında ne derece ulaşabildiğini, hayatta bekledikleriyle elde ettikleri arasında ne derece bir fark olduğunu araştırır. Çoğu zaman, kendi kendisiyle yaptığı bu hesaplaşma tatminkar bir şekilde sonuçlanmaz.

Orta yaş insan hayatında endişe, huzursuzluk ve çatışmaların görüldüğü bir dönemdir. Kişi bu çatışma ve huzursuzluklardan kurtulmak için bu dönemde dine daha fazla ilgi duymaya başlar. Diğer ilgi alanları daralırken, dine karşı duyulan ilgi artar.⁸⁸ Bu dönemde dine duyulan ilginin yoğunlaşmaya başlama sebebi, daha önceki yaşlarda ilgi duyulan ve tatmin edilmesi gereken şeylerin giderek kişinin hayatında önem ve etkisini kaybetmesidir. Bu anlamda din, orta yaşlıların Psiko-sosyal uyumu açısından vazgeçilmez bir hayat tarzı olabilir. Özellikle daha önceki hayat dönemlerinde az veya çok dini inanç ve tecrübelerine sahip kişiler, bu bilgi ve tecrübelerini yeniden ve daha ciddi bir şekilde gözden geçirerek hayatlarına katmak durumundadırlar. Aksi taktirde tam bir psikolojik dengeye ulaşmaları oldukça güç olacaktır.⁸⁹

Orta yetişkinlik yıllarında birçok kişi sıradan dini hayattan, dini arzunun üstün olduğu davranışa doğru gelişme göstermekte veya geleneksel dini hayattan, daha içten tasavvufi bir hayata geçiş yapmaktadır.⁹⁰ Bunun yanı sıra, bazı kişilerde de dini reddetme eğilimleri görülür. Kişi, yıllardan beri benimsemiş olduğu dini inanç ve tutumlarının kendini mutlu kılmada bir rolü olmadığını, benimsemiş olduğu dini inançlarıyla hayata geçirdiği yaşantıları arasında tutarsızlık olduğunu

---

⁸⁸ Peker, *Din Psikolojisi*, s. 175.

⁸⁹ Veysel Uysal, "Yetişkinlikte Dindarlık ve Kültürel Arka Plan", *Yetişkinlik Dönemi Eğitim ve Problemleri Sempozyumu*, İSAV Tartışmalı İlimi Toplantılar Dizisi-47, ed. M. Faruk Bayraktar, Ensar Neşriyat, İstanbul 2006, s. 222.

⁹⁰ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, s. 285.

gördüğü ve yaklaşmakta olan sonu idrak ettiği için belki de korkunun verdiği bir tepki ile alışlagelmiş dini inançları reddetme gibi bir eğilim gösterebilir.⁹¹

Bu dönemde birey ölüm gerçeğini iyice idrak eder ve dini hayatını gözden geçirir. Yaptıklarının ve yapamadıklarının genel bir değerlendirmesini yapar. Bu gelişmeler dine yoğun ilgi duyulmasına ve dini yaşantılara dönüşün olmasına sebep teşkil edebilir. Birçok yönüyle olumlu olumsuz özelliklerin yaşandığı bu dönemin, özellikle 40 yaşın, insan hayatının kritik bir dönüm noktası olduğunu söyleyebiliriz.

D. İleri Yetişkinlik (Yaşlılık) Dönemi

Yaşlılık sözcüğü yaşam süresinin geç dönemindeki gelişmenin devamını ve bireydeki değişimleri anlatır. İleri yetişkinlik, diğer bir ifadeyle yaşlılık kaçınılmaz ve geri dönülmez bir süreçtir. Bu dönem yaşam karşısında kayıpların ve çöküşün görüldüğü bir dönemdir. Aynı zamanda kültürel, çevresel ve ekonomik etmenlerin hazırladığı bir sonuçtur. Yaşlanma bireysel bir değişim olarak kişinin fiziksel ve ruhsal yönden gerilemesidir.⁹²

Orta yetişkinlikle ileri yetişkinlik arasında kesin bir yaş sınırı ayrımı olmasa da genellikle 65 yaş ve sonrası ileri yetişkinlik olarak kabul edilir. Bu dönemdeki kişiler, gençlerden ve orta yetişkinlerden, biyolojik ve davranışsal işlevler bakımından daha fazla değişiklik gösterirler.⁹³

Yaşlılık göreceli bir kavramdır. Kişinin biyolojik geçmişine, doğuştan ve aileden gelen etkilere, eğitim ve iş deneyimlerine göre farklılık gösterir. Ayrıca toplumdaki topluma ve çağa göre yaşlılık kavramı ve yaşı değişir.

Yaşlılık, *kronolojik* ve *biyolojik* anlamda olmak üzere ikiye ayrılır. Kronolojik yaşlanma, insanın doğumdan itibaren içinde bulunduğu zamana kadar geçen yıllara bağlı olan yaşlanmayı anlatır. Biyolojik yaşlanma, kalıtım, sağlık ve iş gücüne göre saptanan görünüş yaşlanmasıdır. Biyolojik yaş doğal olan

---

⁹¹ Peker, *Din Psikolojisi*, s. 176.

⁹² Vedia Emiroğlu, *Yaşlılık ve Yaşlılığın Sosyal Uyumu*, Başkent Yayınevi, Ankara 1989, s. 5.

⁹³ Onur, *Gelişim Psikolojisi*, s. 285.

kalıtsal etmenlerin yanında kimyasal, psikolojik ve çevresel etmenlerin, yaşam tarzının etkisi altında meydana gelmektedir ve kişiden kişiye kronolojik yaştan ayrılan farklılıklar göstermektedir. Bu iki yaşlanma dengeli biçimde ilerlemez. Bazı kişilerde kronolojik yaşlanma, bazı kişilerde biyolojik yaşlanma önde gider.⁹⁴

İleri yetişkinlik, çocukluk, ergenlik, ilk-orta gençlik yıllarının bir devamıdır. Diğer zamanlardan farklı olarak yaşlılık döneminde insanlar, büyük maddi ve manevi boşluklar altındadırlar. Bu dönemde kişide bünye ile ilgili zayıflık başlamış, eski canlılık ve sağlamlık kalmamış, para sıkıntısı, bir işe yaramama endişesi, başkalarına muhtaç olma korkusu hissedilmektedir.⁹⁵

1. Fizyolojik özellikler

İleri yetişkinlik dönemi, organizmanın biyolojik olarak inişe geçtiği dönemdir. Özellikle 60 yaşından sonra genel olarak bir enerji ve güç azalması görülür.⁹⁶

İnsanlar yaşlandıkça fiziksel ve ruhsal değişimlere uğrarlar. İnsanın gelişim süreci içinde birbirini izleyen yıllarda, organlarda yenilenmenin yavaşlaması, durması ve yıpranmanın başlamasıyla fiziksel değişimler ortaya çıkar. Yaş ilerledikçe kronik hastalıklar düzenli bir biçimde artmaktadır. Ayrıca kalp ve damar hastalıkları artmakta, duyu organlarında, fiziksel hareketlerde gerilemeler, davranış ve reflekslerde yavaşlamalar, kemiklerde erime ve kireçlemeler görülmektedir. Bununla beraber yaşlı kişilerin çoğu, kendilerini günlük etkinliklerini yürütemeyecek durumda görmemektedirler.⁹⁷

İnsan vücudunda gerçek ihtiyarlık belirtileri ileri yetişkinlik döneminde görülmeye başlar. Damarlar sertleşir, iç organlar gereği gibi çalışmaz olur. Dış görünüşte de belirgin değişiklikler dikkati çeker. Sendeleyen adımlar, titreyen eller ve buruşuk deri yaşlılık çağının belirli işaretleridir. Yetişkinin fiziksel yapısı da yaş ilerledikçe değişir. Fiziki çöküntü ile birlikte saç renginin değişmesi,

---

⁹⁴ Emiroğlu, *Yaşlılık ve Yaşlılığın Sosyal Uyumu*, s. 5.

⁹⁵ Kurt, *Yetişkin Psikolojisi*, s. 19.

⁹⁶ Arı vd., *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi (Eğitimin Psikolojik Temelleri)*, s. 47.

⁹⁷ Emiroğlu, *age.*, s. 9.

derinin değişmesi, cinsel gücün azalması, tepki gösterme süresinin uzaması, adale gücünün zayıflaması ve genel olarak bir enerji yetersizliği görülür.⁹⁸

Hemen hemen bütün duyularda yaşla birlikte bir düşüş görülür. Koku ve tat duyularındaki bozulma beslenmeyi de bozar. Mekan algısındaki azalma, bireyin dengesini ve eşgüdümünü etkileyebilir. Uzağı görme yeteneği genellikle diğer duyulardan daha önce bozulur. Görme alanında ve karanlığa uyumda da azalma görülür. Görmedeki bu değişimler, etkinliği sınırlar ve uyum güçlüklerine sebep olur.

İşitme duyusu da genellikle yaşa bağlı olarak azalır. Bu durum konuşmayı etkiler ve toplumsal ilişkiyi sınırlar. Konuşulanları yeteri düzeyde duyamayan birey yanındakilere konuyla alakalı olmayan karşılıklar verecek ve kendince gülünç duruma düştüğünü düşünerek artık konuşmamayı tercih edecek ve kendi kabuğuna çekilecektir.

Hareket ve motor becerileri alanında, yaşlı kişiler harekete geçmede çok zaman harcarlar ve daha az kas gücüne sahiptirler. İleri yaşlarda kemik yapısında da oldukça büyük bir düşüş vardır, bu da kemiklerin kırılma olasılığını artırmaktadır. Ayrıca yetişkinlerin çoğunda kıkırdak ve eklemlerde kireçleme görülmekte esneklik azalmaktadır, dolayısıyla kolayca kırılabilir ve daha güç iyileşir. Hareket becerisindeki azalmanın en önemli nedenlerinden biri sinir sistemindeki değişimlerdir.⁹⁹

Yaşlılarda görülen bedenle ilgili hastalıklardan biri de beyinle ilgili bunamadır (*demons*). Bu durum yaşlıların topluma uyumlarını bozar, bakımlarını güçleştirir ve zihinsel yeteneklerinin gerilemesine sebep olur.¹⁰⁰ Demons, sıklıkla yaşlılarda görülen bir rahatsızlıktır. Bireyin bilinci yerinde olmasına rağmen hafızada zayıflama ve bazı zihinsel yetilerde azalma olur. Kişi çevresinde olanlara ilgisini yitirmeye başlar. Yeni bilgileri öğrenmede ve bunları hatırlamada, konuşma sırasında doğru kelimeleri bulmada, günlük yaşantıya ait sorunları

---

⁹⁸ Kurt, *Yetişkin Psikolojisi*, s. 37.

⁹⁹ Onur, *Gelişim Psikolojisi*, ss. 304-305.

¹⁰⁰ Mustafa Bekaroğlu, “ Yaşlılık Döneminin Ruhsal Sorunları”, *Aile ve Toplum Dergisi*, C.I/1 (Mart 1991), s. 104.

çözmede yavaşlama zamanla belirginleşir. Bellekte zayıflama öncelikle telefon numaralarını, isimleri, yaşanan günlük olayları tam olarak hatırlayamama şeklindedir. Yetişkinin dikkati kolayca dağılır, çevreyle kurulan ilişkiler sınırlanmaya başlar. Sosyal yetersizlik belirginleştikçe yalnızlık derinleşir. Kişi huzursuz ve kederlidir. Daha kırılğan, öfkeli ya da şüpheli olabilir. Zamanla geçmişe ait anılar da silinmeye başlar.¹⁰¹

Yaşlıkta beyin yapısının dejenerasyona uğramasıyla birlikte yaşlı insanlarda düşüncenin içeriği, mantık ve muhakeme niteliği değişir ve bozulur. Düşünce akışında yavaşlama, ayrıntıcı olma ve direnme eğilimi görülür. Kavramlar arasında karşılaştırmalar yapılamaz ve doğruya ulaşılamaz. Hesaplamalar, somut ve soyut kavramlar bozulur.

Yaşlanma sürecinde bilişsel alanla ilgili fonksiyonların tümünde gerileme görülmez. Bilişsel fonksiyonların bir kısmı, kendi özelliğine bağlı olarak veya bireysel olarak çok fazla değişime uğramayabilir. Bununla birlikte bireyin yaşam kalitesini belirleyen sosyoekonomik şartlar, eğitim seviyesi, geçirilen hastalıklar ve psikolojik durumu, bireyin anatomik yapısı vb. gibi faktörler, bireyin yaşlılıktaki bilişsel becerilerini etkilemektedir. Dolayısıyla her yaşlı bilişsel alandaki değişimlerle ilgili olarak aynı kaderi paylaşmaz. Bazı bireyler başarılı bir yaşlanma gösterebilir ve bilişsel yetenekleri gençlikleri ile aynı seviyede veya gençlik dönemine göre daha gelişmiş olarak karşımıza çıkabilir.¹⁰²

Yazılanlardan hareketle diyebiliriz ki; yaşlılarda fiziksel gerilemeler onların psikolojisini olumsuz yönde etkilemekte ve onların kendilerini toplumdan soyutlamalarına sebep olabilmektedir.

2. Psikolojik Özellikler

İleri yetişkinlik dönemi fiziksel ve ruhsal gerilemeye bağlı olarak yaşama gücünün ve isteğinin azaldığı bir dönemdir. Yaşlılıkta duygusal sarsıntılar içinde kişinin kendi gençlik imajını kaybetmesi, yakınların kaybı ve gençlerin evlenme

¹⁰¹ <http://www.biruni.com.tr/TR/INDEX/Default.asp> [26.12.2009].

¹⁰² Dilek Er, "Psikososyal Açıdan Yaşlılık", *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi* (Ağustos 2009), C.4, sy. 11, ss. 136-137.

ve öğrenim nedenleriyle evden ayrılmasının getirdiği sevgi kaybı, yaşlıda psikolojik bunalımlara sebep olabilir. Diğer taraftan yaşlılar psikolojik olarak yalnızlığa ve çevreye uyumda güçlük çekerler. Yaşlının fiziksel gücünü ve işini kaybetmesi, rol değişimi yaşlıyı karamsarlığa itmektir. Eskiye özlem duyma ve yeniliğe karşı isteksizlik, kuşaklar arası ayrımı artırmaktadır.¹⁰³ Gün geçtikçe her yeni şey onu ürkütmeye, artık alışkanlıklarını terk edememeye yeni durumlara bir türlü uyamamaya başlar. Bu adaptasyon bozukluğunun ilerlemesiyle ihtiyarlık bunamasının belirtilerinden biri olan *neofobi* ortaya çıkar. Artık yeni alışamadığı her şeyden dehşet duyarcasına korkan birey, bir türlü eski alışkanlıklarını, viran evini hatta alışık olduğu odasını terk edemez hale gelir.

Bu dönemde, yeniliklerden kaçmanın yanı sıra birey sanki her yeni hatırayı unutmak istercesine yakın hadiselerden başlayarak hafızasını kaybeder. İleri yetişkinlik psikolojisinin ana belirtilerinden biri de *egosantri* ve *egoizmdir*. Yaşlı birey herkesin kendisine hizmet etmesi gerektiğini düşünür. Bu dönemde kişide mal ve paraya olan düşkünlük de artar. Yetişkinliğin karakteristiklerinden biri de aşırı derecede sağlığa düşkünlüktür (*hipokondri*). Birey her gün yeni hastalık, yeni şikayet ortaya sürer ve aldığı ilaçların zamanının vaktini kaçırmamaya çalışır.¹⁰⁴

İleri yetişkinlikte fiziksel gücün azalması yaşlı kişinin faaliyetlerini sınırlar. Kuvvetten düşüren bir hastalık bireyin kendisini, moral çöküntüsüne uğratacak derecede çaresiz hissetmesine yol açabilir. Eşin, kardeşlerin ölümü, özellikle çocukları uzakta olanlar için hayatı dayanılmaz şekilde yalnız kılabilir.¹⁰⁵

Yaşlılıkta eşin ölmesi birey için sorun teşkil eder. Ayrıca, bu dönemde sevgi ve kabullenme önemli bir ihtiyaçtır. Birey aile içinde eski statüsünün kalmadığını, sözünün dinlenmediğini, bir köşeye atılıp unutulduğunu kimsenin ona ihtiyaç duymadığını düşünebilir.¹⁰⁶

---

¹⁰³ Emiroğlu, *Yaşlılık ve Yaşlının Sosyal Uyumu*, s. 13.

¹⁰⁴ Kurt, *Yetişkin Psikolojisi*, s. 246.

¹⁰⁵ Atkinson vd., *Psikolojiye Giriş*, s. 134.

¹⁰⁶ Arzu İçağasioğlu Çoban, "Yalnız Yaşayan Yaşlılara İlişkin Aile Politikaları", *Aile ve Toplum Dergisi*, C. II/8 (Ocak- Şubat- Mart 2005), s. 47.

İleri yetişkinlik dönemine özgü genel özellikler olmasına karşın, her birey bireysel özellikleri doğrultusunda farklılıklar gösterir. Yaşlı bireyin yaşamında dinamizm gitmiş, yerini durağanlık almıştır. Bu nedenle düşüncelerinde, davranışlarında ve alışkanlıklarında değişim güçleşir. Yenilikler onlara zaman zaman kaygı verici hale gelir, bazen de ürkütür.

Bu dönemde, fiziksel güç kaybıyla başlayan zorlanmalar, işlevsel kayıplar ve bedeninde değişen durumlara uyumda güçlükler yaşlı bireyin ruhsal çöküntü yaşamasına neden olur. Her insan gibi yaşlı birey de anlaşılmaq ister, anlaşılmadığını anlayınca öfkelenir ya da kırılır. Bu durum yaşlı bireye yalnızlık duygusu yaşatarak kendi kabuğuna çekilmesine yol açar ve yaşlı bireyin yaşam doyumunu olumsuz olarak etkilenir.¹⁰⁷

Bu dönemde birey, çevreye karşı daha az ilgili, kendi bedenine ve kendine karşı daha ilgili olup, ilişkilerde daha derin ve seçici olabilir. Ayrıca aşırı tutumluluk ve kişisel eşyalarına karşı bağımlılık gösterebilirler. Yaşlılık, bireyin geçmişini de daha sıklıkla sorguladığı bir dönemdir. Kişi geçmişinde kendisine doyum veren bir hayat yaşamışsa, hedeflerine, isteklerine, ideallerine yaklaşabilmişse, yaşlılığı daha kolay kabullenir. Seyahat etmek, okumak, artık daha genişlemiş olan ailesine ve arkadaşlarına zaman ayırmak gibi, yaşamını zenginleştiren şeyler yapabilir.

Yaşlılığı kabullenme her bireyin dinamiklerine göre değişir. Maddi olarak güvencesi olması ya da az olması, ailesi ve dostları içinde sevdiği kişileri kaybetmiş olması, kendini fazlalık olarak hissetmesi, yakınlarına yük olduğunu varsayması yaşlı kişileri etkileyebilir. Bunların sonucunda huzursuz bir dönem başlar ve kişi depresyona girebilir.¹⁰⁸ Bunların yanı sıra, ekonomik olanaksızlıklar, yakınların ölümü yaşlıyı güvensizlik duyguları içine iterek onun benliğini tehdit eder.¹⁰⁹

---

¹⁰⁷ Fatma Öz, "Yaşamın Son Evresi: Yaşlılık Psikososyal Açıdan Gözden Geçirme", *Kriz Dergisi*, C.I/1 (Mart 2001), ss. 21-22.

¹⁰⁸ Tülay Arsu, "Yaşlılık Psikolojisi", <http://www.psikoweb.com/> [27.12.2009].

¹⁰⁹ Yadigar Kılıççı, "Yaşlılığın Uyum Sorunları", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy.3 (1988), s. 43.

İleri yetişkinlik ne kadar dikkatli planlanırsa planlansın birey için bir şok tesiri yapar. Yaşlılıkları için plan yapan bireyler, kendilerini hazırladıkları için yaşlılığın sorunlarına daha kolay çözüm bulabilirler. Ancak Yaşlılar için asıl sorun meslekte, ailede ve toplumda yaptıkları uğraşlardan ayrılmak ve kendileri için uygun olan yeni ilgi alanları geliştirmektir. Yaptıkları uğraşlardan ayrılmak veya daha önce yaptıkları işlerden menedilmiş olmak, bazıları için çok üzücü olabilmektedir. Yaşlılıkta başarılı bir uyum sağlamak için bireyin hayatını yeniden düzenlemesi, bireysel ilgilerini genişletmesi ve yeni ilgiler bulması gerekmektedir.¹¹⁰

Neugarten'a göre insanlar yaşlandıkça, içsel duygu ve düşüncelere dış etkilerden daha fazla bağımlı olmaktadır. Ona göre bu değişim etkinlikten edilginliğe bir geçiştir. Dünyayı edilgin bir açıdan görmeye başlayan yetişkinler dış dünyadan iç dünyaya geçmeye başlamaktadırlar. Yetişkinlerin kendi iç dünyalarıyla uğraşmaları artmakta, diğer insanlarla duygusal bağları da azalmaktadır. Buna karşılık eskiden kendilerini nasıl görüyorlarsa öyle görmeyi sürdürmektedirler.¹¹¹

3. Sosyal Özellikleri

İnsanlar yaşlandıkça yaşamın anlamı, özellikleri ve biçimleri değişmektedir. Yaşlanmanın içerdiği fiziksel, psikolojik ve toplumsal değişimler, bir yandan da onlarla başa çıkabilmek için birtakım stratejilerin geliştirilmesini, uygulanmasını, değiştirilmesini gerektirmektedir. Yaşlı kişilerin bireysel yaşamı için önemli olan değişimler aynı zamanda onların aile ve toplum yaşamını da etkilemektedir.¹¹²

İleri yetişkinlik döneminde bireyin sağlık durumu yaşamının her yönünü sürekli olarak etkiler. Gelir-gider durumu, toplum yaşamına katılım, diğerleri ile işbirliği, hareketlilik derecesi, oturma yeri tipi, bağımlı ya da diğerlerinin yardımına muhtaç olma gibi durumlar bireyin sağlık durumuna göre şekillenir.

---

¹¹⁰ Hıfzı Doğan, "Yaşam Boyu Eğitim ve Üniversite", *AÜEBFD*, C.IX/1 (1976), s. 6.

¹¹¹ Onur, *Gelişim Psikolojisi*, s. 334.

¹¹² Onur, *age.*, s. 341 .

Yaş ilerledikçe kronik hastalıklar düzenli olarak artar ancak yaşlılar çoğu zaman kendilerini günlük etkinlikleri yürütemeyecek durumda görmezler.¹¹³ Yaşlı insanlar alışkanlıklarını çoğu zaman korumak isterler. Kendilerine bakamayacak kadar hasta ya da yoksul olanlar genellikle yetişkin çocuklarıyla yaşarlar.¹¹⁴ Bu durum yaşlının ve ona bakan ailesinin toplumsal fonksiyonlarını engeller ve değiştirir.¹¹⁵

Aile, yaşlı birey için duygusal ve sosyal destek sağlar. Çağdaş yaşam ve teknolojik gelişmeler aile yapısını ve yaşam biçimini değiştirmiş, aile içinde yaşa bağlı sorumluluk güç ve rolleri değiştirmiştir.¹¹⁶ Zaman içinde ailenin yaşlı üyelerinin birçok geleneksel rolleri değişir. Dolayısıyla ailedeki otorite mercii de değişmektedir ve kuşaklararası ilişkiler farklılaşmaktadır.¹¹⁷ Bu dönemde bunalım ve rol değişimleriyle başa çıkmada arkadaşlık önemli bir etkidir.¹¹⁸

İleri yetişkinlik insanların çok boyutlu sorunlar yaşadığı bir dönemdir. Kişinin sağlığında görünen kayıplar, fiziksel dolayısıyla da sosyal aktiviteleri engellemektedir. Yaşlılar sosyal koşullara, ortaya çıkan yeni teknolojiye uymakta zorluk çekerler.¹¹⁹

Bu dönemde sosyal ilişkilerde azalma gözlenir. Yeniliklere, yeni şeyler yapmaya ve öğrenmeye yaşlılar tutucu olur. Çevreye ilgileri ve sosyal ilişkiler gittikçe azalır. Bu durum genelde yapamamaktan ve hareket zorluklarından kaynaklanır. Ölümler nedeniyle bireyin sosyal çevresi azalır. Yeni ilişkiler kurmak da zorlaşır. Ayrıca yaşlılar çok da gerek duymadıkları ve de duymayacakları şeylere aşırı bağımlılık göstermeye başlarlar.¹²⁰

Erikson, ileri yetişkinlik dönemini *benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk dönemi* olarak ifade eder. İleri yaş bir düşünme zamanıdır, hayattaki geçmiş

---

¹¹³ Emiroğlu, *Yaşlılık ve Yaşlının Sosyal Uyumunu*, s. 48.

¹¹⁴ Öz, “Yaşamın Son Evresi : Yaşlılık Psikososyal Açıdan Gözden Geçirme”, s. 21.

¹¹⁵ Emiroğlu, *age.*, s. 50.

¹¹⁶ Öz, *agm.*, s. 20.

¹¹⁷ Emiroğlu, *age.*, s. 27.

¹¹⁸ Onur, *Gelişim Psikolojisi*, s. 346.

¹¹⁹ İçağasioğlu Çoban, “Yalnız Yaşayan Yaşlılara İlişkin Aile Politikaları”, s. 46.

¹²⁰ Kurt, *Yetişkin Psikolojisi*, s. 243.

olaylara bir bakıştır. Birey hayatın daha önceki evrelerinde ortaya çıkan sorunlarla başarılı bir şekilde baş edebildiği ölçüde, bir bütünlük, iyi yaşanmış bir hayat duygusuna sahiptir. Şayet birey, geçmişinde yaşananları bir kaçırılmış fırsatlar ve başarısızlıklar dizisi olarak görüp pişmanlıkla bakarsa, son yıllar umutsuzluk yılları olur.¹²¹

Yaşlıların yaşlılığa uyum sağlayabilmelerinde yakın çevresi önemli bir etkidir. Kültürel yapımızda aile ve akrabalık sistemi ile arkadaş ve akran grubunun dostluğu, sıcaklığı ve desteği, yaşlı bireyin yaşam doyumunu artırabilmekte ve rol değişimlerine uyum sağlamayı kolaylaştırabilmektedir. Öte yandan yaşlı bireyin toplumdan kopmaması, arkadaş ilişkilerini sürdürmesi ve toplumda hala bir şeyler yapma gücünde olduğuna inanması sosyal uyum sağlamasını kolaylaştıracaktır.¹²² Böylelikle yaşlıların zengin hayat tecrübelerinden de faydalanılabilecek, tecrübelerinin önemsendiğini gören birey de kendisini sosyal hayattan soyutlamayacaktır.

Yaşlılarla ilgili diğer yaygın bir kanaat, yaşlıların akranları ile bir arada olmayı istedikleri, gençlerle anlaşamayacaklarıdır. Oysa yaşlının gence deneyim aktarması, gencin yaşlıyı yenilemesi olasıdır. Gencin bedensel enerjisi, dinamizmi, yaşlının bilgeliği ile bütünleşerek daha üretken bir toplum oluşturabilir.¹²³

Bedensel ve fiziksel gerilemelere ve bunların sonucunda ortaya çıkabilecek sağlık sorunlarına uyum sağlamak, emeklilik sonrası yaşama uyum sağlamak, torunların yetiştirilmesi konusunda yardımcı olmak ve torunlarla sağlıklı iletişim kurmak, eşin ölümüne uyum sağlamak, memnuniyet verici bir yaşam ortamı kurmak ileri yetişkinlik döneminin gelişim ödevlerindedir.¹²⁴

---

¹²¹ Atkinson vd., *Psikolojiye Giriş*, s. 135.

¹²² Öz, “Yaşamın Son Evresi : Yaşlılık Psikososyal Açıdan Gözden Geçirme”, s. 22.

¹²³ Öz, agm., s. 20.

¹²⁴ Duman, *Yetişkinler Eğitimi*, s. 148.

4. Dini Özellikleri

Hangi gelişim döneminde olursa olsun, bireylerin dini gelişimleri konusunda yaş değişkeni önemli bir etken olmakla birlikte, onların dini inanç, tutum ve davranışları üzerinde eğitim, cinsiyet, sosyal çevre gibi pek çok faktörün de etkisi bulunmaktadır. Özellikle çocukluk ve gençlik çağında edinmiş oldukları bilgiler ve geçirmiş oldukları yaşantılar büyük ölçüde onların yetişkinlik dönemindeki dini yaşantılarını etkilemektedir.

Hem psikolojik hem de sosyal kanıtlar, dini inancın hayatın ikinci yarısında sağlam bir güç olabileceğini göstermektedir. Hayatın önceki evrelerinde sahip olduğu anlam gibi din, yaşlılıkta da bir anlama sahip olacaktır. Yaşlı insanlar, dini inancın temel gerçeklerini daha derin bir şekilde görme potansiyeline sahiptir.¹²⁵

Yaşlılar daha uzun ömür sürdükleri için dini bilgi, dini uygulamalar ve ibadetler konusunda bilgilerini artırma fırsatına sahiptirler.¹²⁶ İleri yetişkinlikte daha önce kazanılan dini alışkanlıklar sürdürülmektedir. Diğer faaliyetlerdeki azalma ve alışkanlıklara daha fazla bağlılık gösterilmesi nedeniyle ki yaşlılarda ibadet oranının yüksek olduğu görülür. Çünkü bu yaştaki insanlar toplumla ve toplumsal gösterilerle ilgilerini gevşetmeye başlamışlardır. Ayrıca bu yaştaki insanların çeşitli toplumsal törenlere katılması ve eğlenmesi de çevrede hoş görülmez, hatta yadırganır ve adeta zorla dindarlığa ve ibadet yapmaya itilirler.¹²⁷

Yaşlı kişi ölüm gerçeği ile iç içe yaşar. Bu durum yaşlıda olumlu veya olumsuz ölüm korkusu uyandırır. Yaşlı insan artık hayatın sınırlı olduğunu bilir ve yok oluşun kaçınılmazlığını idrak eder. Bu bakımdan dini inançlar yaşlılar için önem taşır. Bu önem yaşlı insanın varoluşunu ve ölümünü anlama ihtiyacından kaynaklanır.

Bu dönemde birey geçmişi onarma çabasına da girer. Geçmişteki yanlışlarının ve günahlarının oluşturduğu suçluluk ve günahkarlık duyguları

---

¹²⁵ Hasan Dam, *Yetişkinlerin Din Eğitimi*, (basılmamış doktora tezi), OMÜSBE., Samsun 2002, s. 53.

¹²⁶ M. Akif Kılavuz, *Yaşlanma Dönemi Din Eğitimi*, Arasta Yayınları, Bursa 2003, s. 9.

¹²⁷ Peker, *Din Psikolojisi*, s. 177.

içerisinde kendilerini bağışlatıcı davranışlar gösterir. Yaşlılıkta dua, ibadet ve dini uygulamanın sıklığı ve sürekliliğindeki artış bu yönden de açıklanabilmektedir.¹²⁸

Genel olarak yaşlıların dini ibadetlere yönelmeleri konusunda şu hususu da göz ardı etmemek gerekir. Eğer yaşlı kimselerde ibadete devam etme konusunda bir düşme varsa, bu çoğu zaman onların dine ya da cemaate karşı olan ilgisizliklerinden dolayı değil, birtakım sağlık ve ulaşım sorunları ve fiziki engellerden dolayıdır.¹²⁹

İleri yetişkinlik döneminde, önceki hayat evrelerinde yaşanan dindarlık kendi gelişimi yönünde zirveye ulaşmıştır. Yaşın ilerlemesiyle zirveye ulaşan dini hayat, ergenin zirveye ulaşan dini şuur ve tecrübesinden çok farklıdır. İleri yaşlarda hem zihin hem de duygular önemli ölçüde donuklaşır, artık dini meselelerde duygusal bir heyecan yaşanmaz. Yaşlı birey ağır başlı ve kararludur, kaderci bir tevekküle sahiptir ve teslimiyetçi bir yapıya sahiptir.

Bu dönemde, dini duygu ve tecrübelerde kendiliğinden bir artış söz konusu değildir. Ancak çoğu kimse daha önce sahip oldukları dini duygu ve inançlarını, alışkanlıklarını sürdürürler. Düzenli bir dini geçmişe sahip olmayan birçok kişi, hayatın sona erdiği, ölüm gerçeğinin varlığını kuvvetle hissettirdiği bu dönemde dini değerlere, hayatlarına anlam ve amaç sağladığı için kolaylıkla bağlanabilmektedir.¹³⁰

Adana'daki huzurevlerinde yaşlılar üzerinde yapılmış bir araştırmada, yaşla birlikte dindarlığın artıp artmadığı problem olarak ele alınmış ve araştırma sonunda genel itibarıyla yaş ilerledikçe bireylerin dindarlaştığı tespit edilmiştir. Bu araştırmada ortaya çıkan bazı ilginç bulgular da şöyledir: İnsanlar yaşlandıkça ahiret ve hesap korkusu artmakta, ölüm kaygısı çoğalmakta ve bu noktada birey dine daha fazla yönelmektedir. Buna karşılık 80 yaşın üstündeki bireylerde dindarlık düzeyinde bir düşüş görülmektedir. Araştırmacı bunun sebebini, bu

---

¹²⁸ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, s. 287.

¹²⁹ Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, s. 160.

¹³⁰ Hökelekli, *age.*, ss. 287-288.

yaştaki kişilerin sağlık sorunlarının ibadet etmelerini engellemesinden dolayı kendilerini eskisi kadar dindar olarak görmedikleri ile açıklamaktadır.¹³¹

Yapılan araştırmalardan da görüleceği üzere, ileri yetişkinlik döneminde genel olarak dini inanç ve uygulamalarda bir artış görülür. Bunun en önemli sebeplerinden birisi kaçınılmaz sona iyice yaklaşıldığı düşüncesidir. Bu dönemde görme ve işitmedeki gerilemeler, hareket ve motor becerilerindeki düşüş ve kronik hastalıklar bireyi psikolojik ve sosyal anlamda olumsuz olarak etkilemekte ve onun içine kapanmasına ve yalnızlaşmasına sebep olabilmektedir. Eşin ölümü de kişiyi yalnızlığa itmektir. Din bu dönemde, sosyal bir destek kaynağı ve kişinin kendisini değerli hissetmesine bir vesiledir.

Tüm bu olumsuzlukların yanı sıra, yaşlılığın getirmiş olduğu en önemli kazanımlardan birinin, uzun yaşam döneminin tecrübelerinden kaynaklanan bilgi birikimi olduğunu söyleyebiliriz. Bu yönüyle yaşlı birey aile içinde, çocuğun yetiştirilmesine katkı sağlayabilir.

II. YETİŞKİNLİK DÖNEMİ ÖĞRENME ÖZELLİKLERİ

Yetişkinlerin öğrenmeye ilişkin özellikleri çocuk ve gençlerinkinden farklıdır. Bu farklılık her iki grubun sahip oldukları gelişim özelliklerinden ve öğrenme gereksinimlerinden kaynaklanmaktadır. Yetişkinlerin gelişim ve öğrenme özellikleri dikkate alınmayan bir yetişkin eğitimi, başarıya ulaşmayacaktır.

Lindeman, yetişkin öğrenenlere ilişkin olarak sonraki araştırmalarla da desteklenmiş olan ve modern yetişkin eğitimi kuramının temel taşlarını kuran çeşitli anahtar varsayımları tanımlamaktadır:

1- Yetişkinler, öğrenmenin tatmin edeceği gereksinme ve ilgileri yaşıyorken öğrenmeye motive olurlar; bu nedenle, bunlar yetişkin öğrenme etkinliklerini düzenleme için uygun başlangıç noktalarıdır.

---

¹³¹ Adviye Şimşek, *Huzurevi Sakinlerinde Dini Yaşayış*, (basılmamış yüksek lisans tezi), ÇÜSBE, Adana 2006, ss. 61-63.

2- Yetişkinlerin öğrenmeye yönelimi yaşam merkezlidir. Bu nedenle, yetişkin öğrenmesini örgütlemenin uygun birimleri yaşam durumlarıdır, konular değil.

3- Yaşantı, yetişkinlerin öğrenmesi için en zengin kaynaktır. Bu nedenle, yetişkin eğitimi metodolojisinin özünde yaşantı çözümlemesi vardır.

4- Yetişkinler derin bir öz-yönetimli olma gereksinimine sahiptirler. Bu nedenle, öğretmenin rolü onlarla karşılıklı bir araştırma sürecine katılmaktır, bilgisini onlara aktarmak ve sonra onların o bilgiye uyumlarını değerlendirmek değil.

5- İnsanlar arasındaki bireysel farklılıklar yaşla artar. Bu nedenle, yetişkin eğitiminde biçim, zaman, yer ve öğrenme hızındaki farklılıklar için en uygun düzenlemelerin yapılması gerekir.¹³²

Çocuk ile yetişkin arasında toplumsal, psikolojik ve fiziki bakımdan birçok farklar vardır. İşte bu başlıklar altında ifade edilebilecek farklılıklar, öğretim etkinliklerine de farklı yaklaşılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Yetişkinlerin sorun çözme ve öğretim ortamlarına farklı özelliklerle gelmesi de ayrıcalıklı olduklarını netleştirir. Bu durum yetişkinlerin kendi aralarındaki farklılığı da ortaya çıkarır. Yetişkinler, toplumda üstlendikleri görevleri, sorumlulukları, beklentileri, yaşları, öğrenme güdülerini, öğrenmeye hazır bulunuşluk düzeyleri, bilgi, beceri birikimleri, tutumları, tecrübeleri ve benzeri özellikleri arasındaki farklar sebebiyle, birbirinden de farklılaşırlar. Dolayısıyla bu durum yetişkinlerin öğrenmelerinde de farklılıklara sebep olur.¹³³ Bu doğrultuda etkili ve verimli bir eğitim için, tüm bu durum ve özellikler dikkate alınarak yetişkin eğitimi düzenlenmelidir.

A. Yetişkinlikte Zeka ve Öğrenme

Yetişkinlik sınırları ve tanımı bakımından karmaşık bir yapıya sahip olduğu gibi yetişkin bireyin eğitimi de çok yönlü bir durumdur. Eğitim tarihi boyunca,

¹³² Knowles, *Yetişkin Öğrenenler Göz Ardı Edilen Bir Kesim*, s. 29.

¹³³ İhsan Kurt, *Yetişkin Eğitimi*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2008, ss. 108-109.

çocukların eğitimi ile yetişkinlerin eğitimi arasında bir fark gözetilmemiştir. Ancak her yönden farklı olan bu insan grubuna aynı eğitim yöntem ve müfredatının uygulanmasının doğru olmadığını anlamak zor değildir.

Onur, yetişkin eğitimi konusundaki çalışmaların geç kalış sebebini okulun kapısının yetişkinlere kapalı olduğuna bağlamaktadır. Yakın yıllara kadar yetişkinlik ve özellikle yaşlılık düşüş, bozulmuş ve ölümlerle eş anlamlı tutulurken şimdi artık bu anlayış değişmiş ve yetişkinlerin de eğitimden yararlanabileceği kabul edilmiştir.¹³⁴

Yetişkinlerde öğrenme psikolojisi son zamanlara kadar ihmal edilen bir araştırma alanı olmuştur.¹³⁵ Eski bilgi ve düşüncelere göre yetişkin öğrenemezdi. Çünkü “ağaç yaş iken eğilir” atasözünde olduğu gibi, insanların gençken öğrendiğine yaşlanınca öğrenemeyeceğine inanılıyordu. Yaşlanınca zekada azalmalar olacağına inanılıyordu. Ancak zamanla bunun böyle olmadığı ortaya çıkmıştır.¹³⁶

Yetişkinlikte meydana gelen fiziksel gerilemeyle birlikte zekada da bir gerilemenin olduğu ve yetişkinlerin yeni şeyleri öğrenemeyeceğine dair oluşmuş yanlış kanaat yetişkinlerin kendilerine olan güvenlerini azaltmakta ve bu durum da onların öğrenmelerini ve yetişkin eğitimi etkinliklerine katılmalarını olumsuz yönde etkilemektedir.¹³⁷ Bu yüzden eğitimciler öncelikli olarak yetişkinlere öğrenme kabiliyetleri konusunda güven kazandırarak, öğrenmenin hayat boyu devam eden bir süreç olduğunu kavratmalıdırlar.

Yetişkinlerin öğrenip-öğrenemeyeceği ve nasıl öğrendiği konusu insanlık tarihi kadar eskidir. 1930’lu yıllara kadar yetişkinlerin öğrenemeyeceği doğrultusunda görüşler oldukça yaygındı. Ancak 1928 yılında Thorndike

---

¹³⁴ Onur, *Gelişim Psikolojisi*, s. 262.

¹³⁵ John Lowe, *Dünyada Yetişkin Eğitime Toplu Bakış*, çev. Turhan Oğuzkan, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1985, s. 54.

¹³⁶ Güneş, *Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi)*, s. 40.

¹³⁷ Lowe, *age.*, s. 55.

yayımladığı “Yetişkin Öğrenmesi” kitabıyla yetişkinlerin de öğrenebileceğini bilimsel bulgulara dayalı olarak ortaya koymuş oldu.¹³⁸

Thorndike eserinde, zekanın çocukluktan 25 yaşına kadar hızla ilerlediğini, 25 yaşından 45 yaşına kadar olan sürede ise yılda yaklaşık %1’lik bir düşme gösterdiğini ortaya koymuştur. Zekadaki bu düşüşün zeka gücünde değil öğrenme hızında olduğunu ve bu durumun da sadece öğrenme süresini uzattığını ve yetişkinlerin daha karmaşık öğrenme biçimlerine sahip olduklarını ifade etmiştir. Thorndike, yaş ilerledikçe zihni yetenekleri korunmasında eğitim ve sosyal etkinliklerin önemine de dikkat çekmiştir.¹³⁹

Herbert S. Conrad ve Harold E. Jones’in Ordu Alfa Zeka Testleri (Army Alpha) aracılığıyla, 10-60 yaş arasında 1191 kişinin öğrenme durumunu ortaya koymayı amaçladıkları araştırmalarında elde ettikleri bulguları şöyle yorumlamışlardır: Her yetişkin 20 yaşındaki gencin sahip olduğu zeka yeteneklerine 60 yaşında da sahiptir.¹⁴⁰ Lowe bu alanda yapılan diğer araştırmalardan hareketle, bireyde yaşın ilerlemesiyle tepki hızında azalma, problem çözme yeteneğinde ve devinsel becerilerde giderek gerilemeler olduğunu, buna karşılık sözel alanda ve kavrayış bakımından ilerlemeler olabileceğini ifade etmiştir.¹⁴¹

Yetişkinlik döneminde zekada önemli bir düşüşün yaşanmadığını iddia eden psikologlar, zekanın yetişkinlik dönemi boyunca düşüş gösterdiğini iddia edenlerin temel yanılgılarının kesitsel araştırma yönteminden kaynaklandığını ifade etmektedirler. Kesitsel araştırma yönteminde, aynı anda değişik yaş gruplarından denekler alınarak zeka düzeyleri ölçülmektedir. Dolayısıyla aradaki kuşak farkı, sağlık, eğitim ve sosyo kültürel durum farklarının yetişkinler için bozucu etkisi ortaya çıkmış olmaktadır.

---

¹³⁸ Duman, *Yetişkinler Eğitimi*, s. 157.

¹³⁹ Firdevs Güneş, *Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi)*, s. 41, Malcom Knowles, *Yetişkin Öğrenenler Göz Ardı Edilen Bir Kesim*, çev. Serap Ayhan, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1996, s. 156.

¹⁴⁰ Güneş, *age.*, s. 40.

¹⁴¹ Lowe, *Dünyada Yetişkin Eğitime Toplu Bakış*, ss. 54-55.

Kesitsel araştırmalar zekanın ergenlikte tepe noktasına ulaştığını, sonra yetişkinlik boyunca derece derece azaldığını ortaya koyarken, boylamsal araştırmalar, zekanın yetişkinlik süresince de gelişebildiğini, ilk yetişkinlikte ve genellikle orta yaşlarda pek çok yetenekte bir artış olduğunu göstermektedir.¹⁴²

Catell, akıcı zeka ve birikimli zeka olmak üzere iki tür zekadan bahsetmektedir. Akıcı zeka, eğitimden çok kalıtımla ilgilidir. Karmaşık ilişkileri algılama, kavram geliştirme, kısa süreli bellek ve soyut algılama yeteneklerini içerir. Akıcı zeka kişinin yaşantı ve eğitiminden bağımsız olarak gelişir. Birikimli zeka ise kişinin yaşantılarına, bilgisine, organizma ile toplum arasındaki etkileşime ve kişinin yaşına bağlı olarak artar. Birikimsel zeka kişileri algılama, biğimsel yargılama ve soyutlama yeteneğiyle ilgilidir. Bu zeka kişinin eğitimine ve yaşantılarına bağlıdır. Uzun süreli bellek, kelime öğrenme, genel bilgi ve aritmetik bu zeka türünün özellikleridir.

Akıcı ve birikimsel zeka çocukluk ve gençlikle birlikte gelişir. Akıcı zeka, gençlik dönemine en üst düzeye ulaşarak, yetişkinlikte, yaşla birlikte azalmaya başlar. Birikimsel zeka ise yetişkinlikte de gelişmeye devam eder. Eğitsel ve düşünsel etkinliklerini sürdürenlerde 60 yaşından sonra bile gelişimini sürdürebilmektedir.¹⁴³

Yetişkin, yaş ilerlemesine bağlı olarak ortaya çıkan algılama ve öğrenme hızlarında meydana gelen kayıpları çevre etkisi ve zengin deneyimleri telafi etmektedir. Başka bir deyişle yaşın ilerlemesiyle meydana gelen bazı olumsuzluklara karşın zihinsel etkinliklerini sürdürmesi koşuluyla, yetişkinlerin geçmişten getirdikleri deneyimler bütünü yeni öğrenmeler için kaynak teşkil eder.¹⁴⁴

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, yeterli zaman verildiğinde, aşağı yukarı her yetişkin, her türlü konuyu öğrenmeye ve beceri edinmeye yeteneklidir.

---

¹⁴² Onur, *Gelişim Psikolojisi*, s. 228.

¹⁴³ Okçabol, *Halk Eğitimi (Yetişkin Eğitimi)*, s. 57, Duman, *Yetişkinler Eğitimi*, s. 158, Onur, *Gelişim Psikolojisi*, s. 229.

¹⁴⁴ Duman, *Yetişkinler Eğitimi*, s. 159.

Yetişkinlikte bireysel farklılıklar önemli ölçüde artmakla birlikte, kendilerine güvenin azalmaması koşuluyla yetişkinler hala yeni şeyler öğrenebilirler.

B. Benlik Algısındaki Değişimler

Yetişkinlerdeki benlik anlayışı çocuklarınkine göre daha bağımsız ve daha kendiliğinden yönlendirilmiştir.¹⁴⁵ Yetişkinler kendi kararları için, kendi yaşamları için sorumlu olma biçiminde öz-yönetimli bir benlik algısına sahiptirler. Başkaları kendi isteklerini onların üzerine dayattıkları, hissettikleri durumlara karşı direnç gösterirler.¹⁴⁶

Yetişkin öğrenciler, öğretmenin saygıyla karşılaşması gereken bir benlik algısına sahiptirler. Öğrenmeye karşı çok isteklidirler fakat kendilerine öğrenciymiş gibi davranılmasını istemezler.¹⁴⁷

Öz-yönetimli benlik algısına sahip yetişkinler öğrenme ortamında kendilerine saygı duyulmasını, kendilerinin birer yetişkin olarak kabul edilmesini isterler. Bunun için de yetişkinler, katılacakları bir eğitim ya da öğrenme deneyimiyle ilgili olarak, gereksinimlerin tamamlanması, eğitim programlarının düzenlenmesi, eğitim ya da öğrenmenin değerlendirilmesi süreçlerine mutlaka katılmalıdırlar.¹⁴⁸

Yetişkin öğrenci eğitim faaliyetlerinden uzak durma, bu faaliyetlere katılma veya onlardan çekilme hususunda dilediği gibi hareket etmekte serbesttir. Yetişkin öğrenci öğrenmeye ayırdığı saatlere değer verir ve bu saatlerin yapıcı şekilde kullanılmasını bekler. Aynı şekilde ilgileneceği eğitim konusunu ve öğrenme için gideceği kurumu genellikle kendisi seçer.¹⁴⁹

Yetişkin kendini rahat hissedeceği, bir yetişkin olarak kabul edildiği, saygı duyulduğu ve desteklendiği bir ortamda öğrenmek ister. Birey, ceza görmeden ya

---

¹⁴⁵ Okçabol, *Halk Eğitimi (Yetişkin Eğitimi)*, s. 60.

¹⁴⁶ Knowles, *Yetişkin Öğrenenler Göz Ardı Edilen Bir Kesim*, ss. 56-57.

¹⁴⁷ Lowe, *Dünyada Yetişkin Eğitime Toplu Bakış*, s. 21.

¹⁴⁸ Duman, *Yetişkinler Eğitimi*, s. 163.

¹⁴⁹ Lowe, *age.*, s. 21.

da gülünç duruma düşmeden, kendisiyle bütünleştirdiği tecrübelerini özgürce anlatabilmeyi ister.

Yetişkinlerin öz-yönetimli benlik algılarından kaynaklanan bu tür psikolojik ihtiyaçları karşılanmadığı takdirde bireyde huzursuzluk meydana gelecek ve bu durum da bireyin öğrenmesine engel teşkil edecektir.

C. Yaşantının Rolü

Yetişkinler, bir eğitim etkinliğine çocuklardan hem daha büyük hem de farklı nitelikli bir yaşantı birikimi ile gelirler. Yetişkinler, çocuklara göre daha geniş bireysel farklılıklara sahiptirler. Dolayısıyla bir yetişkin grubu, öğrenme tarzı, arka plan, güdülenme, gereksinimler, ilgiler ve hedefler bakımından bir çocuk grubundan daha heterojen bir yapıdadır.¹⁵⁰

Yetişkinlerin ön tecrübeleri değişmektedir. Yetişkin eğitimiyle ilgilenen öğretmenler, bu tecrübelerin bağlı olduğu olayları, gerçeksele problemleri irdelemek yorumlamak yerine, genel durum değerlendirmesi yaparak olaylara yaklaşımları gerekir.¹⁵¹Böylelikle hem yetişkinin tecrübeleri yok sayılmamış, hem de özel hayatı sınıf içerisinde deşifre edilmemiş olur. Bunun sonucunda da birey güven duyduğu bir eğitim ortamında ön bilgilerini ve tecrübelerini paylaşarak eğitimine devam edecektir.

Yetişkinler için kendi yaşantılarının, tecrübelerinin değeri büyüktür. Bu nedenle tecrübelerine değer verilmediği, yaşantılarının göz ardı edildiği bir ortamda onlar bunu yalnızca tecrübelerinin reddedilmesi değil, aynı zamanda bireyler olarak kendilerinin reddedilmesi olarak algırlar.¹⁵² Öğrenenlerin tecrübelerinden yararlanmayı vurgulamanın bir nedeni de onların ben-kimliği ile ilgilidir. Çocuklar kendilerini onların anne-baba, kardeş, gittikleri okul gibi dışsal tanımlayıcılarla ifade ederler. Yetişkinler ise kendilerini, sahip oldukları deneyimler bakımından tanımlarlar. Çocuklara göre yaşantı, onların başına gelen

---

¹⁵⁰ Knowles, *Yetişkin Öğrenenler Göz Ardı Edilen Bir Kesim*, ss. 57-58.

¹⁵¹ Kurt, *Yetişkin Eğitimi*, s. 100.

¹⁵² Knowles, *age.*, s. 59.

şeylerdir, onları etkileyen bir dış olaydır; yetişkinlere göre ise kim olduklarıdır.¹⁵³ Dolayısıyla yetişkin, tecrübeleriyle bir bütündür. Yetişkin eğitimciler de bu tecrübeleri bir eğitim kaynağı olarak kullanabilirler.

D. Öğrenmeye Hazır Olma

Yetişkin eğitimi gönüllülük esasına dayanır. Bir yetişkinin eğitim faaliyetine katılması için kendisinde bu anlamda bir ihtiyaç hissetmesi ve motive olması gerekmektedir.

Öğrenme isteği ve öğrenme gereksinimi olduğunda öğrenme sürecinde kendilerinde başarı ve güven duygularının geliştiğini anladıklarında, yetişkinler başarıyla öğreneceklerdir.¹⁵⁴ Bunun için eğitim alacak yetişkin gruplarının ilgileri, gereksinimleri tespit edildikten sonra eğitim- öğretime başlanması faydalı olacaktır. Çünkü çocuklar ile yetişkinler arasındaki öğrenme farkı yeteneklerden ziyade ilgilerin zamanla farklılaşmasından kaynaklanmaktadır.¹⁵⁵

Yetişkin eğitiminde önemli olan diğer bir faktör de başarıya duyulan güven ve hedefe ulaşmanın bireye vermiş olduğu kendine güven duygusudur. Özellikle ileri yetişkinlik döneminde, bireylerin kendilerine güvenleri azalabilmektedir. Bu güvensizliğin bir nedeni, yetişkinlerden, gençlerle aynı koşullar altında ve aynı hızla öğrenmelerinin beklenmesidir. Böyle bir rekabet ortamında bulunmak yetişkinleri olumsuz olarak etkilemektedir. Dışarıdan gelen direktife uyma yerine, çalışma tempolarını kendilerinin ayarlamasına olanak verilmesi halinde yetişkinlerde öğrenme hızı artacaktır.¹⁵⁶

Yetişkin öğrenmesinde motivasyon çok önemlidir. Çalışma ya da ailevi sorumluluklar nedeniyle zaman yetersizliği, ekonomik sıkıntılar, eğitim ortamına ulaşımın zorluğu, aile veya arkadaşların engelleyici rolü, eğitim kurumlarının yetişkine uygun olmayan müfredat programları, sıkı devam isteği ve bizzat kişinin

---

¹⁵³ Knowles, *Yetişkin Öğrenenler Göz Ardı Edilen Bir Kesim*, s. 58.

¹⁵⁴ Okçabol, *Halk Eğitimi (Yetişkin Eğitimi)*, s. 63.

¹⁵⁵ Kurt, *Yetişkin Eğitimi*, s. 162.

¹⁵⁶ Lowe, *Dünyada Yetişkin Eğitime Toplu Bakış*, s. 56.

kendinden kaynaklanan çekingenlik, özgüven eksikliği gibi unsurlar yetişkinlerin eğitime karşı ilgisiz davranmalarının başlıca nedenleri arasındadır.¹⁵⁷

Yetişkinler, kendi yaşantılarındaki bazı durumlarla başa çıkabilmek için bilmeye ve yapabilmeye gereksinim duydukları şeyleri öğrenmeye hazırdırlar. Öğrenmeye hazır olmanın kaynağı gelişim ödevleridir. Burada önemli olan, bireyin içinde bulunduğu gelişim ödevlerinin gerektirdiği öğrenim gereksinimiyle öğrenim yaşantılarının aynı zamana rastlamasıdır.¹⁵⁸Örneğin bir ilkökul öğrencisi evlilik ilişkileri ve çocuk bakımı konusunda öğrenmeye hazır değildir. Fakat yetişkin bir birey olunca o dönemin gelişim ödevi olarak bu konulardaki öğrenmelere hazır olacaktır.

Yetişkinler, ilgi odakları, öğrenme konusunda farklı motivasyonları ve öğrenmeye katılma nedenleri açısından farklı özelliklere sahiptirler. Houle, yetişkin öğrencilerle yaptığı görüşmeler sonucunda üç tür güdüsel yönelime sahip yetişkin öğrenen sınıflaması yapmıştır. Bunlar, amaç yönelimli, etkinlik yönelimli ve öğrenme yönelimli yetişkinlerdir.

Amaç yönelimli yetişkinler, önceden belirledikleri açık ve kesin amaçları gerçekleştirmek için eğitim-öğretim etkinliğine katılırlar. Eğitim bir ihtiyaç ya da ilgiden doğmaktadır. Bu tür yetişkinler ihtiyaç ve ilgileri doğrultusunda eğitime katılmakta, eğitim, amaçlarını gerçekleştirmeye yarıyorsa eğitime devam etmektedirler. Aksi takdirde bu etkinlikten ayrılmaktadırlar.¹⁵⁹

Etkinlik yönelimli yetişkinler, etkinliğin içeriğini değil de herhangi bir nedenle o etkinlik nedeniyle oluşacak öğrenme ortamını kendileri için anlamlı bulurlar ve öğrenme etkinliğine bunun için katılırlar. Etkinlik yönelimli yetişkinlerin peşinde oldukları şey toplumsal ilişkidir.

Öğrenme yönelimli yetişkinler, yalnızca öğrenme arzusu ve aşkıyla bilginin peşindedirler. Amaç ve etkinlik yönelimli bireylerden farklı olarak öğrenme

---

¹⁵⁷ Abdurrahman Dodurgalı, *Sevgi Peygamberi ve Yetişkin Din eğitimi*, Rağbet Yay., İstanbul 2002, s. 20.

¹⁵⁸ Knowles, *Yetişkin Öğrenenler Göz Ardı Edilen Bir Kesim*, s. 59.

¹⁵⁹ Güneş, *Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi)*, s. 109, Knowles, *Yetişkin Öğrenenler Göz Ardı Edilen Bir Kesim*, ss. 44-45, Duman, *Yetişkinler Eğitimi*, s. 150-151.

yönelimli yetişkinlerin büyük çoğunluğu kendilerini bildi bileli sürekli bir öğrenme ortamı içinde olmuşlardır. Öğrenme artık onlar için gerçek bir yaşam biçimi olmuştur. Bunun için gerçek bir yaşam boyu öğrenen olarak kabul edilebilirler. Bu kişiler için bir eğitim ve öğrenme etkinliğine katılma nedeni güçlü öğrenme ve bilme isteği, eğitimsel hazırlık, bilişsel ve zihinsel bir etkinlikte bulunma isteğidir.¹⁶⁰

Yetişkinlerde öğrenme güdüsü çok önemlidir. Çünkü yetişkinler neyi, niçin ve nasıl öğrenmesi gerektiği konusunda derinlemesine bilgiye gereksinim duyarlar. Yetişkin bu bilgilere ulaşamaz, ya da bu bilgiler yetişkinin beklentileriyle örtüşmez ise yetişkinin öğrenme güdüsü hızla düşer, öğrenmeye olan ilgisi azalır.¹⁶¹

Johnston ve Rivera, yetişkini öğrenmeye güdüleyen etmenleri şu şekilde sıralamışlardır:

- 1- Daha bilgili olmak.
- 2- Yeni bir işe hazırlanmak.
- 3- İş başında yetişmek
- 4- Boş zamanı iyi ve faydalı bir biçimde geçirmek.
- 5- Yeni ve ilgi çekici kimselerle tanışmak.
- 6- Evde ve Diğer yerlerde üzerine düşen işleri ve ödevleri yerine getirmede ustalık kazanmak.
- 7- Tekdüze işlerden kurtulmak.
- 8- İş, ev ve aile hayatı ile ilgili rolleri daha iyi yerine getirmek ve anlamak.
- 9- Sahip olduğu becerileri geliştirmek.
- 10- Genel bilgisini arttırmak.
- 11- Gelirini arttırmak.

---

¹⁶⁰ Duman, *Yetişkinler Eğitimi*, ss. 151-152, Güneş, *Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi)*, s. 109.

¹⁶¹ Duman, *age.*, s. 150.

12- Kişiliğini geliştirmek ve başkaları ile olan ilişkilerini daha iyi hale getirmek.

13- Fiziksel özellikler geliştirmek.¹⁶²

Yetişkinlerde öğrenme etkinlikleri çocuklardan ve gençlerden farklıdır. Yetişkinler öğrenirken çocuk ve gençlerden daha acelecidirler. Yanlış yaptıkları zaman düş kırıklığına uğrar, can sıkıntısı duyar ve öğrenme isteklerini yitirirler. Onun için yetişkinlerin hangi yol ile olursa olsun öğrenilecek konuya karşı ilgi duyması, öğrenirken bu konuyu benliğinde hissetmesi ve yaşaması gerekir.¹⁶³

Burada yetişkin eğitime düşen görev, muhatap kitlesinin ilgi ve ihtiyaçlarını iyi tespit ederek, yetişkinlerde öğrenme ihtiyacı ve ilgi uyandırabilmek ve eğitim faaliyetlerine katılımlarını sağlamaktır.

Yetişkin öğrenmesinde daha iyi iş, terfi, yüksek kazanç gibi dışsal güdüleyiciler etkili olmakla birlikte, daha fazla iş doyumunu arzusu, özsaygı, yaşam kalitesi gibi içsel güdüler gizilgücü en yüksek güdüleyicilerdir.¹⁶⁴

E. Öğrenme Yönelimi

Yetişkinlerin zamana bakışı, zaman anlayışı ve öğrenmeye yönelimleri zaman ve biçim açısından çocuklarınkinden farklıdır.¹⁶⁵

Çocuklar, eğitimi gelecekte kullanılmak üzere yapılan bir bilgi, beceri ve tutum birikimi olarak algırlar. Bunun için çocuklar ve gençler için uygulanması ertelenmiş bir öğrenme söz konusudur. Oysa yetişkinler, büyük ölçüde şimdi karşı karşıya kaldıkları yaşam sorunlarıyla baş edebilme konusunda kendilerini yetersiz hissettiklerinde bir eğitim etkinliğine katılmaktadırlar. Yetişkinler, öğrenmeyi yaşamlarında karşılaştıkları sorunların çözümünde hemen kullanabilecekleri bir araç olarak görürler. Eğer öğrenme hemen uygulamaya dönüştürülemeyecekse, o öğrenme, yetişkinler için tercih edilecek bir durum değildir. Bunun için de

¹⁶² Lowe, *Dünyada Yetişkin Eğitime Toplu Bakış*, s. 58.

¹⁶³ Kurt, *Yetişkin Psikolojisi*, s. 172.

¹⁶⁴ Knowles, *Yetişkin Öğrenenler Göz Ardı Edilen Bir Kesim*, s. 62.

¹⁶⁵ Duman, *Yetişkinler Eğitimi*, s. 165.

çocukların öğrenmesi konu merkezli iken, yetişkinlerin öğrenmesi yaşam ya da sorun merkezlidir. Örneğin, ilköğretimde öğrenilenler bizi ortaöğretime, ortaöğretimde öğrenilenler ise yükseköğretime hazırlar. Çocuk, gelecekte yararlı olacak bilgi ve becerileri biriktirir. Fakat yetişkin yaşamında karşılaştığı problemlere hızlı ve kısa çözümler arar, ileride kullanmak üzere bilgi depolamayı tercih etmez.

Knowles, bir okuma yazma programına katılan öğrencilere, okuma yazma öğretilirken yaşantılarında kullandıkları sözcük ve cümlelerin kullanılması, aritmetik öğretilirken de günlük yaşamda karşılaştıkları alışveriş vb. hesap işlemlerinin öne çıkarılması sonucu kursa devamın düzenli, başarının yüksek olduğunu tespit etmiştir.¹⁶⁶

Yetişkinlere yönelik müfredat programı hazırlanırken konular yaşam şartları ve problemlere yönelik olarak seçilir, kullanılan yöntem ve tekniklerle yetişkin yaşantı ve tecrübeleriyle eğitim etkinliklerinin içine çekilirse, ilgi ve katılım düzeyi yüksek olacaktır.

Yukarıda ele aldığımız tüm özellikler bize göstermektedir ki; yetişkin ile çocuklar gerek gelişimsel açıdan gerek öğrenme özellikleri açısından birbirinden farklı özellikler taşımaktadır. Yetişkin eğitimcisinin bu alanda bilgili olması eğitimin kalitesini artıracaktır. Yetişkin eğitiminde de bireysel farklılıklar söz konusudur. Bir yetişkinin herhangi bir öğrenme etkinliğine katılma sebebi ve eğitimden beklentileri birbirinden farklı olabileceği gibi katıldıkları öğrenme etkinliğindeki öğrenme şekilleri de farklıdır. Önemli olan ve unutulmaması gereken tek şey öğrenmenin yaşla kaybolmadığı, insanın her yaşta öğrenebileceği ancak yetişkinlikte, eskiye oranla daha çok zamana ihtiyaç duyulduğu gerçeğidir.

Yetişkinler, yasaksız ve rahat bir ortamda, kendileri olmalarına, hata yapabilmelerine ve gerçek yaşam deneyimlerini dile getirmelerine olanak

---

¹⁶⁶ Knowles, *Yetişkin Öğrenenler Göz Ardı Edilen Bir Kesim*, s. 60.

verildiğinde daha kolay öğrenirler. Buna karşın yetişkinler, sınırlayan, gerçekçi olmayan, kişisel değerlere izin vermeyen ortamlarda çok daha zor öğrenirler.¹⁶⁷

Sonuç olarak, yetişkinler hatırlamaya dayalı, ileride kullanabilecekleri uzun ve mekanik bir öğrenmeye ilgi duymamaktadırlar. Yetişkinler tecrübelerine dayalı, heyecan verici, ilgilerini çeken, hemen kullanabilecekleri bir öğrenmeye yönelmektedirler. Aldıkları eğitimin türü ne olursa olsun, fikirlerini derinleştirmeyi sevmektedirler.¹⁶⁸ Buradan hareketle diyebiliriz ki, her yetişkin, yeterli zaman verildiğinde, fiziksel ve psikolojik açıdan uygun öğrenme ortamları oluşturulduğunda her türlü konuyu öğrenebilir ve beceriyi edinebilir.

---

¹⁶⁷ İsmet Barutçugil, *Eğitim Becerilerinin Geliştirilmesi Eğiticinin Eğitimi*, Kariyer Yay., İstanbul 2002, s. 23.

¹⁶⁸ Güneş, *Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi)*, s. 43.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMADA ELDE EDİLEN BULGULARIN ANALİZİ ve YORUMU

Bu bölümde, 948 yetişkin öğrenciye uygulanan anketler sonucunda elde edilen bulgular analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Bu çerçevede, yaş ve öğrenim durumu bağımsız değişken olarak belirlenmiş ve ‘Ki-kare’ testine tabi tutularak diğer değişkenlerle ilişkileri incelenmiştir. Elde edilen bulgularla ilgili çapraz tablolar ekler bölümünde verilmiş ve araştırma bulguları yorumlanırken gerekli atıflar yapılarak kullanılmıştır. Böylece elde edilen bilgilerin analizinde ve hipotezlerin test edilmesinde yüzdelerin gösterilmesi ile birlikte ‘Ki-kare’ testi ile iki değişken arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığı da incelenmiştir.

I. ANKETE KATILAN YETİŞKİNLERLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

Bu bölümde yetişkin öğrencilere ait kişisel bilgilerle, ailelerinin sosyo-kültürel ve ekonomik durumlarına ve okudukları Kur’an Kursu ve devam ettikleri programla ilgili bilgilere yer verilecektir.

A. Kişisel Bilgiler

1. Yaş

Ankete katılan yetişkin öğrencilerin yaşlara göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5: Yaşlara Göre Dağılım

Yaş	Sayı	%
20-35	341	36,0
36-55	502	53,0
56 sonrası	105	11,1
Toplam	948	100,0

Bu araştırmanın evrenini Kur'an Kurslarında yüzünden öğretim programına devam eden yetişkin kadınlar oluşturmaktadır. Yetişkinlik, ergenlik döneminden sonra gelen ve hayatın sonuna kadar devam eden gelişim döneminin genel adıdır.

İnsan yaşamının tüm evreleri konusunda herkes tarafından kabul edilmiş bir görüş birliği yoktur. Araştırmamızda, genel kabul gören görüşe göre yetişkinlik; ilk yetişkinlik (20-35), orta yetişkinlik (35-55) ve ileri yetişkinlik (55 ve yukarısı) olmak üzere üç temel evreye ayrılmıştır. Bununla birlikte gelişim süreci içindeki bu evreler birbirinden tamamen bağımsız ve kesin çizgilerle ayrılmış olmayıp aralarında bir süreklilik söz konusudur.

Tablo 5'de görüldüğü gibi ankete katılan öğrencilerin % 53'ü 36-55 yaş grubunda yani orta yetişkinlik döneminde, %36'sı 20-35 yaş grubunda yani ilk yetişkinlik döneminde, yaklaşık %11'i de 56 yaş ve üzeri yaş grubunda yani ileri yetişkinlik döneminde.

Araştırmada elde edilen verilere göre, yetişkin öğrencilerin çoğunluğu orta yetişkinlik döneminde bulunan bireylerdir. Konuyla ilgili yapılan ilgili araştırmalarda da oranlar farklı olmakla birlikte, kurslarda eğitim-öğretim faaliyetine katılan yetişkinlerin orta yetişkinlik döneminde yoğunlaştığı tespit edilmiştir.¹⁶⁹

Bir başka araştırmada kurslarda bulunan yetişkin öğrencilerin ilk yetişkinlik döneminde yoğunlaştığı söylenmektedir. Yapılan inceleme sonucu, bu farkın gelişim dönemiyle ilgili esas alınan yaş aralığından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Nitekim ilgili araştırmada ilk yetişkinlik dönemi olarak ifade edilen yaş dilimi (17-45) yaşlar arasını kapsamaktadır.¹⁷⁰

Koç, Kur'an Kurslarıyla ilgili çalışmasında öğrencilerin yaklaşık %90'ını ergenlik döneminin farklı evrelerinde olan gençlerin, yaklaşık %10'unu ise yetişkinlerin oluşturduğunu ortaya koymuştur. Yetişkinlerin ise çoğunluğu ilk

¹⁶⁹ Kılavuz, *Kuran Kurslarında Yetişkin Din Eğitimi*, s. 42, Ayşe Özyurt, *Kur'an Kurslarında Kadınlara Yönelik Din Eğitimi*, (basılmamış yüksek lisans tezi), MÜSBE, İstanbul 2009, s. 30.

¹⁷⁰ Ali Ünal, *Yetişkinlerde Din Olgusu ve Kur'an Kurslarında Öğretim*, (basılmamış doktora tezi), AÜSBE, Ankara 2008, s. 13.

yetişkinlik dönemindedir. Bu sonucun araştırmanın yapıldığı yıllarda, gündüzcü kurs sayısının az olmasından ve ilk yetişkinlik döneminde olan öğrencilerin, genellikle yatılı kursta öğrenim gören öğrencileri kapsamından kaynaklandığı düşünülmektedir.¹⁷¹

2. Medeni durum

Ankete katılan öğrencilerin medeni duruma göre dağılımları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6: Medeni Duruma Göre Dağılım

Medeni durum	Sayı	%
Evli	726	76,5
Bekar	157	16,6
Eşi ölmüş	55	5,8
Eşinden ayrılmış	10	1,1
Toplam	948	100,0

Araştırmamıza katılan deneklerin yaklaşık %76’sı evli, %17’si bekar, %6’sının eşi ölmüş ve %1’i ise eşinden ayrılmıştır.

Elde edilen verilerden de görüleceği gibi Kur’an Kursuna devam eden yetişkinlerin büyük çoğunluğunu evli kadınlar oluşturmaktadır. Evli kadınların Kurstaki derslerinin yanı sıra farklı sorumluluklarının olması, kursa devam durumlarını ve derslerdeki başarılarını da etkilemektedir.

3. Öğrenim durumu

Ankete katılan öğrencilerin öğrenim durumlarına göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

¹⁷¹ Koç, *Kur’an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik*, s. 41.

Tablo 7: Öğrenim Durumuna Göre Dağılım

Öğrenim durumu	Sayı	%
Sadece okuryazar	193	20,3
İlkokul	435	45,9
Ortaokul	112	11,8
Lise veya dengi	160	16,9
Üniversite-Yüksek okul	48	5,1
Toplam	948	100,0

Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kursları Yönergesinde, Kur'an Kurslarına kayıt olacak kişilerde, ilköğretimi bitirmiş olma veya ilköğretim çağını geçmiş ve okur-yazar olma şartı aranmaktadır.¹⁷²

Ankete katılan öğrencilerin yaklaşık %20'si sadece okur-yazardır, yani okur-yazar belgesiyle Kur'an Kursuna kayıt yaptırmışlardır. Bu oran azımsanmayacak kadar yüksektir. Ankete katılan öğrencilerin yaklaşık olarak %20'sinin herhangi bir örgün eğitim faaliyetine katılmadığını görüyoruz. Bu durum onların ders kitaplarını okumalarında ve derste not tutmalarında zorlanmalarına neden olmaktadır.

Tabloya göre ilkokul mezunu olan öğrencilerin oranı %46, ortaokul mezunu olanların ise % 12 civarındadır. Öğrencilerin yaklaşık olarak %17'si lise ve dengi okul mezunu, %5'i ise yüksek okul veya üniversite mezunudur. Elde edilen veriler, "Kur'an Kursunda kayıtlı bulunan yetişkin kadınların büyük çoğunluğu sadece okur-yazar veya ilkokul mezunudur." hipotezimizi doğrulamaktadır.

Üniversite mezunlarının oranının bu kadar düşük olmasının bir sebebi bize göre, onların düzenli ve sürekli olarak bir işyerinde çalışıyor olmalarıdır. Bu kişilerin çalışma saatleriyle Kur'an Kursunun ders saatinin aynı saate denk gelmesi kurslara katılımlarını engellemektedir.

¹⁷² DİB Kur'an Kursları Yönetmeliği (2000) Madde: 8; DİB Kur'an Kursları Yönergesi (2004) Madde: 8.

Kur'an Kursundaki öğrencilerin öğrenim durumuyla ilgili elde ettiğimiz veriler, Kılavuz'un araştırmasındaki bulgularla benzerlik göstermektedir.¹⁷³ Konuyla ilgili bir başka araştırmada, oranlar farklı olmakla birlikte araştırmamıza paralel veriler elde edilmiştir.¹⁷⁴

4. Meslek

Ankete katılan yetişkin öğrencilerin mesleklerine dair dağılım aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 8: Mesleğe Göre Dağılım

Meslek	Sayı	%
Ev hanımı	868	91,6
Öğrenci	33	3,5
Emekli	24	2,5
Serbest meslek	13	1,4
Memur	8	0,8
İşçi	2	0,2
Toplam	948	100,0

Ankete katılan yetişkinlerin mesleki durumlarına bakacak olursak; büyük çoğunluğu yaklaşık %92'lik bir oranla ev hanımlarının oluşturduğunu görüyoruz. Bunun dışında deneklerin yaklaşık %3'ü öğrenci, %2'si emekli, %1'i serbest meslek sahibi, %0,8'i memur ve %0,2'si işçidir.

Elde edilen veriler, Kur'an Kursunda öğrenim gören yetişkin kadınların büyük çoğunluğunun ev hanımı olduğu yönündeki hipotezimizi doğrulamaktadır.

Öğrenci olduklarını belirten %3 civarındaki yetişkin, açık öğretim lisesi veya açık öğretim fakültesine kayıtlı olarak dışarıdan eğitimine devam eden öğrencilerdir.

¹⁷³ Kılavuz, *Kuran Kurslarında Yetişkin Din Eğitimi*, s. 43.

¹⁷⁴ Özyurt, *Kur'an Kurslarında Kadınlara Yönelik Din Eğitimi*, (basılmamış yüksek lisans tezi), s. 30.

Memur ve işçi oranının bu kadar düşük oluşunun sebebi çalışma saatleriyle Kur'an Kursu ders saatlerinin uyuşmamasıdır. John Lowe yetişkinin, öğrenmeyi sığdıracağı zamanı meslek ve aile sorumluluklarına göre ayarlamak zorunda olduğunu, genellikle öğrenmeye kısmen zaman ayırabileceklerini, eğitimde kesintiler olabileceğini ve bunun sonucunda da eğitimin uzun yıllara yayılacağını ifade ediyor.¹⁷⁵

Araştırmamızda, memurlar ve işçiler de, mesai saatinin dışında Kur'an Kurslarına devam etmek istediklerini, onların istekleri dikkate alınarak ayrı programların düzenlenmesi gerektiğini, *Kur'an Kursları İle İlgili Söyleyeceğiniz Son Sözler (Temel Sorunlarınız- Beklentileriniz) nelerdir?* şeklinde yönelttiğimiz açık uçlu sorumuzda vurgulamışlardır. Bu istekler doğrultusunda, hafta sonları veya mesai saatinden sonra çalışanlar için ayrı programlar açılabilir.

5. Kitap Okuma Durumu

Bu soruda birden fazla seçenek işaretlendiği için her seçeneğin oranı ankete katılan toplam öğrenci sayısına göre ayrı ayrı hesaplanmıştır. Ankete katılan öğrencilerin okudukları kitap türlerine göre dağılımı Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9: Kitap Okuma Durumuna Göre Dağılım

Kitap okuma durumu	Sayı	%
Okuma alışkanlığı yok	263	27,7
Dini ve ahlaki içerikli	606	63,9
Hikaye ve roman	89	9,4
Başka	54	5,7

Bireyin kitap okuma durumu ve okuduğu kitapların çeşitliliği bize onun kültürel düzeyi hakkında bilgi verecektir. Anketimize katılanların kitap okuma durumlarına baktığımızda %28 civarında öğrencinin okuma alışkanlığı olmadığını görüyoruz. Bu, sebepleri ne olursa olsun, azımsanmayacak bir rakamdır. Bunun sebeplerini yetişkinlere sorduğumuzda, “zaman bulamama”, “yeterli düzeyde

¹⁷⁵ Lowe, *Dünyada Yetişkin Eğitime Toplu Bakış*, s. 21.

okuma-yazma bilmeme” ve “evde okuma kitabının olmayışı” gibi sebepler öne sürmüştür.

Tablodan anlaşılacağı üzere, dini ve ahlaki içerikli kitap okuyanlar yaklaşık olarak %64, hikaye ve roman okuyanlar ise %10 oranındadır.

“Başka” seçeneğini işaretleyen %6 civarında öğrencinin okuduğu yazı ve kitap türlerinden bazıları şöyledir:

“Psikoloji alanında kitaplar”, “genel kültür kitapları”, “sağlıkla ilgili kitaplar”, “şiir kitapları”, “makaleler”, “gazete” ve “Kur’an-ı Kerim”.

B. Aile ile İlgili Bilgiler

1. Eşinin Mesleği

Ankete katılan yetişkinlerin eşlerinin mesleğine ilişkin veriler Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10: Eşlerinin Mesleğine Göre Dağılım

Eşinin mesleği	Sayı	%
Memur	114	12,0
İşçi	76	8,0
Serbest meslek	413	43,6
Din görevlisi	20	2,1
Emekli	123	13,0
Cevapsız	202	21,3
Toplam	948	100,0

Bu soruya verilen cevaplar, yetişkinlerin sosyo-ekonomik düzeyleri hakkında bilgi verecektir. Elde edilen bulgularda eşi serbest meslek sahibi olan yetişkin kadınların oranı yaklaşık olarak % 44, eşi emekli olanlar %13, eşi memur olanlar %12, eşi işçi olanlar %8 ve eşi din görevlisi olanlar ise % 2’dir.

Din görevlilerinin eşlerinin Kur'an Kurslarına daha az rağbet gösterdiği ortaya çıkmıştır. Deneklerle yüz yüze yapılan görüşmelerde bunun çeşitli sebeplerinin olduğu ortaya çıkmıştır. Kadınların çoğu, toplumun din görevlisi eşinin dini bilgi düzeyinin yüksek olması gerektiğine olan inancından dolayı Kur'an Kurslarında eğitime katıldıkları taktirde ayıplanmaktan korktuklarını ifade etmişlerdir. Yine bir kısım din görevlisi eşi de kendi bilgi düzeylerinin yeterli olduğu düşüncesiyle eğitime katılmadıklarını dile getirmişlerdir.

Bu soruyu cevapsız bırakanların oranının yüksek olmasının nedeni, bunların bekar, eşi vefat etmiş ya da eşinden boşanmış olan katılımcılardan oluşmasıdır.

2. Ekonomik Durum

Ankete katılan öğrencilerin ailesinin ortalama aylık gelirine dair dağılım aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 11: Ortalama Aylık Gelire Göre Dağılım

Aylık gelir	Sayı	%
500 den az	174	18,4
500-1000	449	47,4
1000-2000	273	28,8
2000 den fazla	46	4,9
Cevapsız	6	0,6
Toplam	948	100,0

Yukarıdaki tabloda, ankete katılanların yaklaşık % 47'sinin aylık gelirinin 500-1000 TL arasında, %28'inin 1000-2000 TL arasında olduğunu, %18'inin 500 TL'den az ve %5'inin 2000TL'den fazla olduğunu görüyoruz.

Kursa devam eden öğrencilerin çoğunluğunun gelirinin orta düzeyde olduğu görülmektedir.

C. Kursla İlgili Bilgiler

1. Devam Ettikleri Kursun Bulunduğu Yer

Ankete katılan öğrencilerin okudukları Kur'an Kursunun bulunduğu yerleşim merkezi ile ilgili dağılım aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 12: Okudukları Kursun Bulunduğu Yere Göre Dağılım

Kursun bulunduğu yer	Sayı	%
Köy	102	10,8
Kasaba	211	22,3
İlçe	330	34,8
İl	305	32,2
Toplam	948	100,0

Ankete katılan yetişkinlerin eğitime devam ettikleri Kur'an Kurslarının yaklaşık olarak %35'i ilçede, % 32'si ilde, % 22'si beldede ve % 11'i köydedir.

Son yıllarda Türkiye genelinde Kur'an Kursu sayılarının artmasının bir sebebi de, öğrencinin yeterli olduğu köylerde ve mahallelerde Kur'an Kurslarının açılmasıdır. Bu kursların tamamına yakını yetişkinlerin yüzünden okuma programına devam ettikleri kurslardır.

Köylerdeki kurs sayısının az olması Karadeniz Bölgesinde, insanların genellikle bahar ve yaz aylarında tarımsal faaliyetler sebebiyle köylere gidip, kursların eğitime devam ettiği dönem olan kış aylarında ise il-ilçe merkezlerine dönmeleri ile açıklanabilir.

2. Kursa Devam Ederken Kalınan Yer

Ankete katılan yetişkin öğrencilerin kursa devam ederken kaldıkları yere göre dağılım aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 13: Okudukları Kursu Devam Ederken Kaldıkları Yere Göre Dağılım

Kaldığı yer	Sayı	%
Kendi ailem	827	87,5
Evli çocuğumla	67	7,1
Yatılı	5	0,5
Evimde yalnız	46	4,9
Toplam	948	100,0

Elde ettiğimiz bulgulara göre, %87 kadar yetişkin kursu giderken kendi ailesiyle, % 7 kadarı evli çocuğuyla kalmaktadır. Evinde yalnız kalanların sayısı %5 civarında iken yatılı kalan yetişkinlerin oranı ise 0,5'tir.

Anketimize 20 yaş ve üzeri yaşta olan Kur'an Kursu öğrencileri katılmıştır. Tablodaki verilerden de anlaşılacağı gibi öğrencilerin tamamına yakını kursu gündüzcü öğrenci olarak devam etmektedir. Yatılı kalanların oranı sadece %5'tir. Bu kişiler yatılı Kur'an Kurslarında yüzünden okuma programına devam eden 20 yaşın üzerindeki genç kızlardır.

Yetişkin eğitim faaliyetlerine katılım düzeyi, olanakların kolayca erişilebilir olmasına bağlıdır.¹⁷⁶ Buradan hareketle diyebiliriz ki; son yıllarda illerde, ilçelerde ve köylerde yetişkinlerin devam edebileceği Kur'an Kurslarının sayısının artırılması öğrencilerin evlerine yakın yerlerde kurslara katılmalarına olanak sağlamaktadır. Böylelikle aile, çocuk, iş gibi yatılı kurslarda kalma engelleri olan yetişkinler bu kurslara yönelmişlerdir.

3. Kursu Kaçınıcı yıl devam ettikleri

Ankete katılan öğrencilerin Kur'an Kursuna kaçınıcı yıl devam ettiklerini gösteren tablo aşağıda gösterilmiştir.

¹⁷⁶ Lowe, *Dünyada Yetişkin Eğitime Toplu Bakış*, s. 47.

Tablo 14: Kur'an Kursunda Kaçınıcı Yılları Olduğuna Dair Dağılım

Kaçınıcı yıl	Sayı	%
1.yıl	702	74,1
2.yıl	201	21,2
Başka	45	4,7
Toplam	948	100,0

%74 civarında öğrenci Kur'an Kursunda eğitim-öğretim faaliyetlerine ilk defa katılmaktadırlar. % 21 civarında ise kursa 2. yıl devam eden öğrenci mevcuttur.

Kur'an Kurslarında yüzünden okuma süresi, dinlenme tatilleri hariç 32 haftadır. Ancak; Kur'an Kursuna bir öğretim yılı devam ettiği halde gerekli bilgiyi edinemediği gerekçesiyle bir öğretim yılı daha devam etmek isteyen öğrenciye, velisinin muvafakatı, yer ve öğretici durumunun elverişli olması ve müftülükçe de uygun görülmesi halinde 1 yıl daha kursa devam imkânı verilebilir.¹⁷⁷

Anketlerin analizinde başka seçeneğini işaretleyenlerin 3. yıl kursa devam ettikleri ortaya çıkmıştır. Yapılan mülakatlarda bunun sebebinin de devamsızlık süresi dolan öğrencilerin kayıtlarının silinmesi ve sonraki senelerde tekrar kayıt yaptırmış olmalarıdır. İlgili yasal düzenlemeler, bir ders yılında özürsüz toplam 45 gün veya aralıksız 30 gün devamsızlığı olanların kursla ilişkisi kesilmesini öngörmektedir.¹⁷⁸

II. YETİŞKİNLERİN, KUR'AN KURSLARI ve BURADA YAPILAN EĞİTİM-ÖĞRETİME İLİŞKİN DÜŞÜNCELERİ, SORUNLARI VE BEKLENTİLERİ

Yetişkinler, Kur'an Kurslarına kendilerinde eksikliğini hissettikleri bilgi, beceri ve davranışları kazanmak için kaydolmaktadırlar. Bunun yanı sıra kurslarda, ilgi ve beklentileri doğrultusunda eğitim-öğretim faaliyeti yürütüldüğü ölçüde bu faaliyetlere devam edeceklerdir.

¹⁷⁷ DİB Kur'an Kursları Yönergesi (2004) Madde: 17.

¹⁷⁸ DİB Kur'an Kursları ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği (2000) Madde: 12.

Kur'an Kurslarındaki eğitim süreci, kurs öğreticisi, ders kitapları, ders programı ve kursun fiziki ve psikolojik ortamı ve öğrencinin kendisiyle bir bütündür. Bu unsurlardan herhangi birinden kaynaklanan sorun eğitim-öğretim sürecini etkileyecektir.

Kur'an Kurslarında verimli bir eğitim-öğretim süreci geçirilmesi için sorunların en aza indirgenmesi gerekmektedir. Yetişkinlerin bu süreci oluşturan unsurlarla ilgili düşünceleri, sorunları ve beklentileri tespit edilerek 'önleyici' bir anlayışla, bazı sorunlar ortaya çıkmadan tedbir alınması ve yetişkinlerin önerileri doğrultusunda eğitim sürecinde değişikliklere gidilmesi Kur'an Kurslarına katılımı artıracaktır.

Bu bölümde yetişkinlerin, Kur'an Kursları ve burada yapılan eğitim-öğretim sürecini etkileyen unsurlara ilişkin düşünceleri, sorunları ve beklentileri ile ilgili elde edilen bulgular tablolar halinde verilecek ve gerekli açıklamalar yapılacaktır.

A. Kursa Geliş Süreçleri ve Kurstan Beklentileri

1. Kursa Gelmelerinde Birinci Derecede Kimin Etkili Olduğu

Ankete katılan öğrencilerin kursa gelmelerinde etkili olan kişilerin dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 15: Kursa Gelmelerinde Birinci Derecede Etkili Olan Kişiye Göre Dağılım

Etkili olan	Sayı	%
Kendim	735	77,5
Anne-baba	41	4,3
Eş	52	5,5
Çocuklar	16	1,7
Arkadaş	37	3,9
Komşu	41	4,3
Başka	26	2,7
Toplam	948	100,0

Lowe, kural olarak yetişkinlerin eğitim faaliyetlerine katılma, çekilme ve ondan uzak durma konusunda dilediği gibi hareket etmekte serbest olduklarını ifade ediyor.¹⁷⁹ Yetişkinler kendi ihtiyaçlarının farkındadırlar ve bu farkında oluş onları, zorunlu olmadıkları halde, Kur'an Kurslarına yönelmektedir.¹⁸⁰

Tablo 15 incelendiğinde, bu söyleme paralel olarak, yetişkinlerin yaklaşık olarak %77'sini oluşturan büyük çoğunluğun kendi istekleriyle kursa geldikleri görülmektedir. Elde edilen veriler, yetişkin öğrencilerin Kur'an Kursuna genellikle kendi istekleriyle geldiğine dair hipotezimizi destekler niteliktedir.

Araştırmamızda anne-baba etkisi yaklaşık %4 ve komşuların etkisi de aynı şekilde %4 olarak tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra çocukların etkisi %1,7'dir.

Başka seçeneğini işaretleyenlerin detay analizlerinden, 26 kişiden 15'inin kursa gelmelerinde hocalarının etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra; kardeş, dede-babaanne, teyze, kayınvalide verilen diğer cevaplardır.

Bu alanda yapılan diğer bir araştırmada ise yetişkinlerin kursa gelişlerinde etkili olan en önemli faktör anne, baba, eş ve çocukların teşviki olduğu ortaya konmuştur. "Kendi isteğimle geldim" seçeneği ise sıralamada 3. sırada yer almaktadır.¹⁸¹

2. Kursa Gelmeden Önceki Bilgilerini En Çok Nereden Aldıkları

Ankete katılan öğrencilerin "Kur'an Kursuna gelmeden önceki dini bilgilerinizi en çok nereden aldınız?" sorusuna verdikleri cevapların dağılımı Tablo 16'da gösterilmiştir.

---

¹⁷⁹ Lowe, *Dünyada Yetişkin Eğitime Toplu Bakış*, s. 21.

¹⁸⁰ Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Pegema Yayıncılık, Ankara 2002, s. 161.

¹⁸¹ Ünal, *Yetişkinlerde Din Olgusu ve Kur'an Kurslarında Öğretim*, (basılmamış doktora tezi), s. 79.

Tablo 16: Kursa Gelmeden Önce Edindikleri Dini Bilginin Kaynağına Göre Dağılım

Bilgi Kaynağı	Sayı	%
Aile	588	62,0
Yaz kursu	353	37,2
Okul	230	24,3
Vaaz	353	37,2
Medya	153	16,1
Hiç	32	3,4
Başka	81	8,5

Öğrencilerin %62'si kursa gelmeden önce dini eğitimlerini ailesinden, yaklaşık %37'si yaz kurslarından, yine %37,2 ise vaazlardan aldıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerle yüz yüze yaptığımız görüşmelerde yetişkinlerin çocukluk yıllarında, dini eğitimlerini aile ve yaz kurslarından, yetişkinlik yıllarında ise vaazlardan ve medya aracılığıyla edindikleri tespit edilmiştir.

Başka seçeneğini işaretleyenlerin büyük çoğunluğu, kursa gelmeden önceki dini bilgilerini “camilerde hocadan” aldıklarını ifade etmişlerdir. Yüz yüze yaptığımız görüşmelerde yetişkinler, çocukluk dönemlerinde günümüzde olduğu gibi hemen hemen her köy ve mahallede Kur'an Kursunun bulunmadığını, bulunan yerlerde de bayan öğretici olmadığı için kız çocuklarının belli yaşlardan sonra bu kurslara gönderilmediğini ifade etmişlerdir. Çocukluk yaşlarında, köylerde veya mahallelerde bulunan camilerde görevli olan imam-hatipten ilk dini bilgilerini aldıklarını ifade etmişlerdir. Hiç dini eğitim almayanların oranı ise %3,4'tür.

3. Kursa Gelmelerinde En Önemli Amaçları

Ankete katılan öğrencilerin kursa gelme amaçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Bu soruda 3 seçenek işaretlendiği için her seçeneğin oranı ankete katılan toplam öğrenci sayısına göre ayrı ayrı hesaplanmıştır. Verilen seçeneklerin yanı

sıra yetişkinlerin Kur'an Kursuna gelmelerinde etkili olan başka faktörlerin olup olmadığını görmek için “Başka” seçeneği ilave edilmiştir.

Tablo 17: Kursa Gelmelerindeki En Önemli Amaca Göre Dağılım

Kur'an Kursuna gelmenizden en önemli amacınız nelerdir?	Sayı	%
Kur'an'ı doğru bir şekilde tecvit kaideleriyle öğrenmek	902	95,1
Temel dinî ve ahlakî bilgileri öğrenmek	481	50,7
İbadetler için gerekli olan sûre ve duaları ezberlemek	512	54,0
Hz. Peygamberi tanımak ve onu örnek almak	385	40,6
Toplumda saygınlık kazanmak	18	1,9
Çocuklarıma temel dini eğitimlerini verebilmek ve bu konudaki derslerine yardımcı olmak	183	19,3
Dünya sıkıntılarından, ev ve iş hayatının tekdüzeliğinden uzaklaşmak	61	6,4
Sohbet toplantılarında Kur'an okumak ve dua yapabilmek	78	8,2
Sadece ailemin isteğini yerine getirmek	6	0,6
Başka (belirtiniz)	4	0,4

Tablodan da izlenebildiği gibi yetişkin öğrencilerin % 95,1 gibi büyük bir kısmı kursa Kur'an-ı Kerim'i doğru bir şekilde, tecvit kaidelerine uygun olarak okuyabilmek için gelmektedir. Anketten elde edilen bulgular, konuyla ilgili olarak ortaya koyduğumuz “Yetişkin öğrencilerin kursa geliş amaçları büyük ölçüde Kur'an-ı Kerim'i usulüne uygun olarak okumayı öğrenmektir” hipotezimizle paralellik arz etmektedir.

Öğrencilerin %54'ü ibadetler için gerekli olan sure ve duaları ezberlemek için, yaklaşık olarak %51'i temel dinî ve ahlakî bilgileri öğrenmek için, %41'i de Hz. Peygamberi tanımak ve onu örnek almak amacıyla Kur'an Kursuna gelmişlerdir. Çocuklarına temel dini eğitimlerini verebilmek ve bu konudaki derslerine yardımcı olmak için gelenlerin oranı yaklaşık olarak %19, sohbet toplantılarında Kur'an okumak ve dua yapabilmek için gelenlerin oranı %8, dünya sıkıntılarından, ev ve iş hayatının tekdüzeliğinden uzaklaşmak için gelenlerin oranı ise %6 civarındadır. Toplumda saygınlık kazanmak için gelenlerin oranı ise yaklaşık olarak %2'dir.

Konu ile ilgili yapılan araştırmalarda da yetişkin öğrencilerin büyük çoğunluğu kursa Kur'an-ı Kerim'i doğru bir şekilde okuyabilmek için geldiklerini belirtmişlerdir.¹⁸² Kılavuz çalışmasında bu soruya “dinin gereklerini yerine getirmek” gibi daha genel bir seçenek yerleştirilmiş ve bu seçenek %82'lik oranla ilk sırada tercih edilmiştir.¹⁸³

Yetişkinlerin büyük bir kısmı öğrenim aşkı için öğrenim görmezler, öğrenme yönelimli değildirler. Onlar bir görevi yapabilmek, bir problemi çözebilmek için eğitim ve öğretim faaliyetlerine katılırlar. Dolayısıyla onlar ”problem merkezli”dirler ve bunun sonucu olarak da problemlerine makul cevaplar bulma konusuyla ilgilenirler.¹⁸⁴ Yani yetişkinler kendilerine yarar getireceğini umdukları eğitim faaliyetlerine katılırlar.¹⁸⁵ Sadece ailesinin isteğini yerine getirmek için gelenlerin %0,6 gibi düşük bir oranda oluşu da yetişkinlerin öz-yönetimli benlik algısına sahip olduklarını gösterir.

Bunun yanı sıra, elde edilen bulgulardan hareketle, yetişkinlerin Kur'an Kurslarındaki öğretim faaliyetlerine katılmadan önce ilgi ve ihtiyaçlarından doğan açık ve kesin amaçlar belirlediklerini ve bu doğrultuda öğretim faaliyetlerine katıldıklarını, dolayısıyla “amaç yönelimli” bireyler olduklarını ifade edebiliriz.

Yetişkinler büyük oranda “öğrenmek için öğrenmek” ten ziyade bir görevi yapabilmek, bir problemi çözebilmek veya daha iyi bir şekilde yaşayabilmek için eğitim öğretim faaliyetlerine katılırlar. Yetişkinlerin öğrenmesi kuramsal yaklaşımlardan çok uygulamalı ve bir sorunu çözmeye dayalı yaklaşımları içermelidir.¹⁸⁶

---

¹⁸² Ünal, *Yetişkinlerde Din Olgusu ve Kur'an Kurslarında Öğretim*, (basılmamış doktora tezi), s. 56, Özyurt, *Kur'an Kurslarında Kadınlara Yönelik Din Eğitimi*, (basılmamış yüksek lisans Tezi), s. 46.

¹⁸³ Kılavuz, *Kuran Kurslarında Yetişkin Din Eğitimi*, s. 85.

¹⁸⁴ Mustafa Köylü, “Yetişkinlik Dönemi Eğitim ve Öğretiminin Genel Özellikleri”, *Yetişkinlik Dönemi Eğitim ve Problemleri Sempozyumu*, İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi-47, ed. M. Faruk Bayraktar, Ensar Neşriyat, İstanbul 2006, s. 101.

¹⁸⁵ Güneş, *Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi)*, s. 121.

¹⁸⁶ M. Akif Kılavuz-Hüseyin Yılmaz, “Örgün ve Yaygın Eğitimde Öğrenenlerin İhtiyaçları Doğrultusunda Din Eğitimi ve Öğretimi”, *UÜİFD*, C.18, sy. 2, Bursa 2009, s. 138.

Kur'an Kurslarına devam eden yetişkinlerin büyük çoğunluğunun eğitim düzeylerinin çok yüksek olmaması, onların amaç yönelimli öğrenciler olmasında etkilidir.

Başka seçeneğini işaretleyenlerin yazdığı açıklamalar: “Bilinçli bir mü'min olabilmek”, “Allah'a iyi bir kul olabilmek” vb.'dir.

4. Kursa Gelirken Hedefledikleri Amaçlarının Gerçekleşme Düzeyi

Ankete katılan yetişkin öğrencilerin Kur'an Kursuna gelirken hedefledikleri amaçların gerçekleşme düzeyi Tablo 18'de verilmiştir.

Tablo 18: Hedeflenen Amaçların Gerçekleşme Düzeyine Göre Dağılım

Amaç gerçekleşme düzeyi	Sayı	%
Tamamen	295	31,1
Çoğunlukla	453	47,8
Kısmen	179	18,8
Nadiren	19	2,0
Hiç	2	0,2
Toplam	948	100,0

Buna göre ankete katılan öğrencilerin yaklaşık olarak %48'inin amaçları çoğunlukla gerçekleşmiş, %31'inin amaçları tamamen gerçekleşmiştir. Diğer bulguların oranları tablodan izlenebilir.

Hedeflediği amaçlar gerçekleşmeyenlerin oranının %0,2 olduğunu, bunun da sadece iki kişiye tekabül ettiğini görüyoruz. Buradan hareketle amaç yönelimli yetişkinlerin hedefledikleri amaçları büyük ölçüde gerçekleştiği için eğitim-öğretim faaliyetlerine devam ettiklerini söyleyebiliriz.

Öğrenciler eğitim ortamına zihni arka planlarındaki bilgi ve tecrübeleriyle gelirler. Bu anlamda bireylerin eğitime katılma amaçları ve beklentileri farklı olabilmektedir. Yaşları ve öğrenim durumları farklı farklı olsa da herkesin kursa geliş amacının kendi içerisinde belli ölçülerde gerçekleştiği görülmektedir.

Kursa gelirken ‘hedeflenen amaçların gerçekleşme düzeyi’ ile ‘yaş’¹⁸⁷ ve ‘öğrenim durumu’¹⁸⁸ arasında ‘Ki-kare’ testi sonucu, anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Yani yaş ve öğrenim durumunun amaçların gerçekleşme düzeyine etkisi yoktur.

Yetişkin öğrencilerin Kur’an Kursuna gelmeden hedefledikleri amaçların tamamının olmasa da büyük bir kısmının gerçekleştiğini görüyoruz. Amaçlarının tam olarak gerçekleşmeme sebepleri de bir sonraki tabloda incelenecektir.

5. Amaçları Gerçekleşmediyse Bunun Nedenleri

Tablo 19’den hareketle yetişkinlerin Kur’an Kursuna gelirken hedefledikleri amaçlarının tam olarak gerçekleşme oranının %31 civarında olduğunu ifade etmiştik. Öğrencilerin hedeflerinin tam olarak gerçekleşmemesinin nedenlerini öğrenmek amacıyla sorduğumuz bu sorunun cevapları ile ilgili dağılım aşağıdaki tablodan izlenebilir.

Bu soruda öğrencilerden en fazla 3 seçenek işaretlemeleri istenmiştir. Dolayısıyla birden fazla seçenek işaretlendiği için her bir seçeneğin oranı ankete katılan toplam öğrenci sayısına göre ayrı ayrı hesaplanmıştır.

Tablo 19: Amaçların Gerçekleşmesini Engelleyen Nedenlere Göre Dağılım

Amaçlarınız tam olarak gerçekleşmedi ise size göre bunun en önemli nedenleri nelerdir?	Sayı	%
Derslerin ve konuların ilgi ve ihtiyaçlarınızı karşılamaması	48	5,1
Benim derslere yeterince vakit ayıramayıp	525	55,4
Kursun fiziki ve teknik imkânlarının yetersiz oluşu	85	9,0
Hocaların dersi yeterince iyi işlememesi	21	2,2
Hocaların öğrenciye değer vermemesi	15	1,6
Başka	67	7,1

Tablo 19’deki verilere göre, yetişkinlerin yaklaşık olarak %55’i, amaçlarının tam olarak gerçekleşmeyişinin sebebi olarak, kendilerinin derse

¹⁸⁷ Bk. Ek1/ Çapraz Tablo 3.

¹⁸⁸ Bk. Ek1/ Çapraz Tablo 13.

yeterince vakit ayıramayışlarını göstermişlerdir. Yüz yüze yapılan görüşmelerde denekler çoğunun ev hanımı (%91,6) olması sebebiyle evlerinde eşlerine ve çocuklarına karşı sorumlulukları olduğunu dolayısıyla ders çalışmaya çok fazla zaman ayıramadıklarını ifade etmişlerdir.

%44,6'lık oranın dağılımı ise şu şekildedir:

“Kursun fiziki ve teknik imkanlarının yetersiz oluşu” %9'dur. Yetişkin eğitiminde fiziki çevrenin ısı, ışık ve konfor açısından bireyin rahat edebileceği bir şekilde hazırlanmış olması önemlidir. Yetişkinler kurslara farklı fiziki durumlarla gelirler. Görme ve işitmede gerileme, sağlık durumunun kötü olması gibi öğrenmeyi olumsuz olarak etkileyecek unsurlar göz önünde bulundurularak kursların akustiği ve ışıklandırılması yapılmalıdır. Ayrıca kurs binasının ve sınıfın havadar, iç açıcı olması ve yetişkinin rahat edeceği bir şekilde dekore edilmesi gerekir.

“Derslerin ve konuların ilgi ve ihtiyaçlarımı karşılamaması” maddesinin yüzdeler oranı %5,1'dir. Yetişkinlerin büyük çoğunluğu eğitim faaliyetlerine gönüllü katılırlar. İlgi ve ihtiyaçlarına cevap verdiği ölçüde kursta ve evde, derslere zaman ayırırlar. Kurslarda verilen eğitim ilgi ve ihtiyaçlarını karşılamadığı takdirde kurstaki eğitim faaliyetlerini terk edebilirler.

Tabloda “Hocaların dersi iyi işleyememesi” seçeneğinin işaretlenme oranı %2,2, “Hocaların öğrenciye değer vermemesinin” oranı ise %1,6'dır. Yetişkinin kursa gelirken hedeflediği amaca ulaşmasında ki bunun daha çok Kur'an-ı Kerim'i doğru bir şekilde yüzünden okumayı ve temel dini bilgileri öğrenme olduğunu görüyoruz, fiziki ortamın yanı sıra psikolojik ortam da önemlidir. Kabul gördükleri ve saygı duydukları bir ortamda öğrenmeye daha iyi motive olacaklardır.

Elde edilen bulgulardan hareketle, yetişkin öğrencilerin genellikle Kur'an Kursu öğreticilerinden memnun olduklarını söyleyebiliriz. Açık uçlu olarak verilen “Başka” seçeneğine verilen bazı cevaplar ise şöyledir:

“Yaşım ilerlediği için yeterince anlayamıyorum.”

“Bakıma muhtaç anne-babama bakıyorum, dolayısıyla kursa düzenli devam edemiyorum.”

“Derste heyecanlandığım için okuyamıyorum ve öğrenemiyorum.”

“Okuma-yazmam yetersiz olduğu için kitapları okuyamıyorum ve öğrenemiyorum.”

“Yaşın ilerlediği için görme ve işitmede sorunlarım var.”

“Tansiyon, şeker vb. kronik hastalıklarım öğrenmemi olumsuz etkiliyor.”

6. Kursa Gelmeden Önceki ve Şu Anki Kanaatlerinin Karşılaştırılması

Kursa gelmeden önceki düşünceleriyle şu anki kanaatlerini karşılaştırmalarının isteyerek öğrencilere “Şu anda kursla ilgili kanaatleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Anketimiz öğretim yılının sonunda yapıldığı için kursla ilgili yeterli kanaatin olduğu düşünülmüştür.

Tablo 20: Kursa İlgili Kanaatlerine Göre Dağılım

Şu anda kursla ilgili kanaatleriniz nelerdir?	Sayı	%
İsteyerek geldim memnunum	914	96,4
İsteyerek geldim ama memnun değilim	6	0,6
İstemeyerek geldim ama memnunum	27	2,8
İstemeyerek geldim ve memnun değilim	1	0,1
Toplam	948	100,0

Tablo 20’den hareketle isteyerek kursa gelenlerin %97’lik bir oranla, ankete katılanların tamamına yakını oluşturduğunu söyleyebiliriz. Böylelikle yetişkin din eğitiminin gönüllülük esasına dayandığını bir kez daha yinelemiş oluyoruz.

Kur’an Kursuna gelen yetişkin öğrencilerin yaklaşık olarak %96’sı “kursu isteyerek geldiklerini ve kurstan memnun olduklarını” belirtmişlerdir. Elde edilen veri yetişkin kadınların genelinde kursa gelmekten memnun olduğuna dair hipotezimizi desteklemektedir.

“İstemeyerek geldim ama memnunum” diyenlerin oranı %3 civarındadır. Kursta bulunmaktan memnun olan öğrencilerin oranının yaklaşık olarak %99 olduğu görülmektedir. Bu oran eğitim-öğretim yılı sonu itibariyle, öğrencilerin

neredeyse tamamının kursla ilgili olumlu bir kanaate sahip olduklarını göstermektedir.

‘Kursla ilgili kanaatler’ ile ‘yaş’¹⁸⁹ ve ‘öğrenim durumu’¹⁹⁰ arasında ‘Kikare’ testleri sonucu, anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Yani, yaş ve öğrenim durumunun kursla ilgili memnuniyeti etkilemediği anlaşılmıştır.

B. Yüzünden Okuma Programı ve Uygulamasına İlişkin Düşünceleri

1. En Çok Ders Saati Ayrılması İstenen Ders

Yetişkin öğrencilerin, Kur’an Kurslarında en çok ders saatinin ayrılmasını istedikleri derse ilişkin soruya verdikleri cevapların dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 21: Kursta Okutulan Derslerden En Çok Ders Saati Ayrılması İstenen Derse Göre Dağılım

Kur’an Kursunda okutulan derslerden en çok ders saati sizce hangisine ayrılmalıdır?	Sayı	%
Kur’an-ı Kerim	854	90,1
İtikat	19	2,0
İbadet	36	3,8
Siyer	13	1,4
Ahlak	20	2,1

Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an Kursları ile öğrenci yurt ve pansiyonları yönetmeliğinde bulunan, haftalık ders saatlerinin ve ders konularının işlenmesine yönelik maddede; ”Kur’an-ı Kerim’i yüzünden okuma çalışmaları yapılan kurslarda: 18 saat Kur’an-ı Kerim, 1 saat İtikat, 3 saat İbadet, 1 saat siyer, 1 saat Ahlak dersi olarak zorunlu 24 saat ders yapılır”¹⁹¹ ifadesi yer almaktadır.

Tablo 21’de yetişkin öğrencilerin en çok ders saati ayrılmasını istedikleri ders yaklaşık olarak %90’lık bir oranla Kur’an-ı Kerim dersidir. Elde edilen bulgular Tablo 17’deki öğrencilerin kursa geliş amaçlarıyla tutarlılık

¹⁸⁹ Bk. Ek1/ Çapraz Tablo 4.

¹⁹⁰ Bk. Ek1/ Çapraz Tablo 14.

¹⁹¹ DİB Kur’an Kursları Yönetmeliği (Aralık 2003) Madde: 19.

göstermektedir. Yüzünden okuma programının ders saati dağılımına baktığımızda öğrencilerin isteklerine uygun olduğu görülür.

Yetişkinlere yönelik hazırlanan eğitim-öğretim süreçlerine, dersler ve müfredat programları onların beklentilerini karşıladığı ölçüde katılımları olacaktır.

Kılavuz bu alanda yaptığı çalışmasında, yetişkin öğrencilerin öncelikle öğrenmek istedikleri dersin Kur'an-ı Kerim dersi olduğunu, "*Kur'an Kursunda müfredat programında yer alan dersler dışında öğretilmesini istediğiniz konular nelerdir?*" şeklindeki açık uçlu soruya öğrencilerin bir kısmının müfredatta bulunmasına rağmen Kur'an-ı Kerim yazdıklarını ifade etmiştir. Kılavuz yetişkinlerin açıklama olarak da, mevcut ders saatinin yetersiz olduğunu, artırılması gerektiğini ve en çok ders saatinin Kur'an-ı Kerim dersine ayrılması gerektiğini yazdıklarını belirtmiştir.¹⁹² Dolayısıyla araştırmamıza paralel bir sonucun ortaya çıktığı görülmektedir.

Elde edilen sonuçlara göre yetişkin öğrencilerin yaklaşık olarak %4'ü, ikinci öncelikli olarak "İtikat" dersine zaman ayrılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Kur'an-ı Kerim ve İbadet dersleriyle ilgili bulgular, yetişkinlerin Kur'an Kursunda en çok ders saati ayrılmasını istedikleri dersin "Kur'an-ı Kerim" dersi, ikinci sırada ise "İbadet" dersi olduğu yönündeki hipotezimizle paralellik arz etmektedir.

"Ahlak" dersi yaklaşık %2'lik oranla 3. sırada, "İtikat" dersi %2'lik oranla 4. sırada ve "Siyer" dersi %1,4'lük oranla 4. sırada yer almaktadır.

Bu soruyu tamamlayacağını düşünerek öğrencilere "*Kur'an Kurslarında mevcut derslerin dışında olmasını istediğiniz ders var mı?*" açık uçlu sorusunu yönelttik. Elde edilen verilerden hareketle en çok istenen dersin "Arapça" dersi olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra "Tefsir, Kur'an-ı Kerim Meali, Dini Müzik, Aile İçi İletişim, Çocuk Eğitimi, Bilgisayar ve Okuma -Yazma Dersleri en çok talep edilen derslerdir.

---

¹⁹² Kılavuz, *Kuran Kurslarında Yetişkin Din Eğitimi*, ss. 132-133.

Kur'an Kursu öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim'i ve dinin gereklerini daha iyi anlayabilmek için ilave dersler talep ettikleri görülmektedir. Ayrıca aile içi iletişim ve çocuk eğitimi ile ilgili ders talepleri, yetişkinlerin öğrendikleri bilgileri sosyal ilişkilerinde de kullanma isteğinden kaynaklanmaktadır. İslam dini esasları çerçevesinde anlatılması istenen bu dersler sayesinde, toplumun temel yapı taşı olan aile dolaylı olarak da bireyler eğitilmiş olacaklardır.

Konuyla ilgili bir araştırmada yetişkinlerin çoğunlukla, rehberlik (%59,5), bilgisayar (%36,4), okuma-yazma (%25,2) ve dini musiki (%22,6) derslerini, Kur'an Kurslarında okutulan derslere ilave seçmeli ders olarak okutulmasını istedikleri ortaya konmuştur.¹⁹³

4. Kursta, bilgi beceri edinmekten en çok hoşlandıkları konular

Tablo 21'de, genel olarak derslerin öncelikli tercihine dair bulgular yer almaktadır. Bu genel ifadeyi açabilmek için derslerde öğretilen bilgi ve becerilerden en fazla hangilerinin ilgilerini çektiği sorulmuştur. Yetişkin öğrencilerin bu soruya verdikleri cevapların dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 22: Kursta Bilgi ve Beceri Edinmek İstenilen Konulara Göre Dağılım

Kursta en çok hangi konularda bilgi, beceri edinmekten hoşlanıyorsunuz?	Sayı	%
Kur'an'ı Kerim'i doğru ve usulüne uygun olarak okumayı öğrenmek	893	94,2
İbadetler için gerekli olan sure ve dualar ezberlemek	531	56,0
Ezberlenen sure ve duaların anlamlarını öğrenmek	302	31,9
İslam Dini'nin inanç, ibadet ve ahlak esaslarını öğrenmek	302	31,9
Hz. Peygamber'in hayatı ve örnek ahlakı hakkında bilgi edinmek	458	48,3

Bu soruda birden fazla seçenek işaretlendiği için her seçeneğin oranı ankete katılan toplam öğrenci sayısına göre ayrı ayrı hesaplanmıştır. Tablo 22'de yetişkin öğrencilerin en çok ilgilendikleri konular şöyle sıralanmıştır:

¹⁹³ Özyurt, *Kur'an Kurslarında Kadınlara Yönelik Din Eğitimi*, (basılmamış yüksek lisans tezi), s. 56.

“Kur’an’ı Kerim’i doğru ve usulüne uygun olarak okumayı öğrenmek”(94,2)

“İbadetler için gerekli olan sure ve dualar ezberlemek” (%56),

“Hz. Peygamber’in hayatı ve örnek ahlakı hakkında bilgi edinmek” (%48,3),

“Ezberlenen sure ve duaların anlamlarını öğrenmek” (%31,9),

“İslam Dini’nin inanç, ibadet ve ahlak esaslarını öğrenmek” (%31,9).

Görüldüğü gibi yetişkin öğrenciler en çok Kur’an’ı Kerim’i doğru ve usulüne uygun olarak okumayı öğrenmekten hoşlanmaktadır. Bu veri, Tablo 17’de gösterilen yetişkinlerin kursa geliş amaçlarıyla tutarlılık göstermektedir. Aynı şekilde konuyla ilgili yapılan bir araştırmada denekler, öncelikli öğrenmek istedikleri dersin %92,3’lük oranla Kur’an-ı Kerim dersi olduğunu ifade etmişlerdir¹⁹⁴. Bu oran araştırmamızdaki orana çok yakındır. Bir başka araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır.¹⁹⁵

Yetişkin öğrencilerin, ibadet için gerekli olan sure ve duaları ezberlemeye olan ilgileri, Kur’an’ın yüzünden okunmasının öğrenilmesinden sonra ikinci sırayı almaktadır. Üçüncü sırada ise Hz. Peygamber’in hayatı ve örnek ahlakı hakkında bilgi edinmek ve hayatlarına uygulamak istediklerini söylemişlerdir.

Hangi konuda öğrenmeye gereksinim duyduğuna, bu öğrenme gereksinimini nasıl bir programla, hangi yoğunlukta ve kimin desteği ile gidereceğine ve öğrendiklerini nasıl kullanacağına karar veren yetişkin birey, kendisi için uygun öğrenme koşullarını oluşturacak ve öğrenmeye ilgisi de o derece yüksek olacaktır.¹⁹⁶

Yetişkinler öğrenme ortamına problem merkezli bir yaklaşımla geldikleri için, öğrendikleri bilgileri hemen uygulamak isterler. Hemen uygulanabilir bilgiler öğrenmek istedikleri için, daha sonra kullanmak üzere bilgi depolamak istemezler.

---

¹⁹⁴ Kılavuz, *Kuran Kurslarında Yetişkin Din Eğitimi*, s. 132.

¹⁹⁵ Ünal, *Yetişkinlerde Din Olgusu ve Kur’an Kurslarında Öğretim*, (basılmamış doktora tezi), s. 267.

¹⁹⁶ Aylin Göçmen, *Yeniden Öğrenme*, Nobel Yayınları, Ankara 2003, s. 62.

Ayrıca teorik bilgilerden ziyade pratiğe dönük bilgiler yetişkinler açısından tercih edilir.

Öncelikli olarak tercih edilen ilk üç seçenekte pratiğe dönük bilgiler olduğunu görüyoruz. Diğer iki seçenek ise daha çok teorik bilgileri içerdiği için daha az tercih edildiği kanaatindeyiz.

5. İşlenen Konuları Anlama Düzeyleri

Ankete katılan yetişkin öğrencileri konuları anlama düzeyleri Tablo 23'te verilmiştir.

Tablo 23: Kursta İşlenen Konuları Anlama Düzeyine Göre Dağılım

Konuları anlama düzeyiniz	Sayı	%
Çok iyi anlıyorum	277	29,2
Normal anlıyorum	594	62,6
Az anlıyorum	73	7,7
Hiç anlamıyorum	4	0,4
Toplam	948	100,0

Buna göre ankete katılanların yaklaşık olarak %63'ü konuları normal düzeyde, %30'u ise çok iyi düzeyde anladıklarını belirtmişlerdir. Konuları az anlayanların oranı %8 civarında iken, hiç anlamayanların oranı sadece %0,4'tür.

Görüldüğü gibi Kur'an Kursunda anlatılan konular, öğrencilerin büyük çoğunluğu tarafından genel olarak anlaşılmaktadır. Konuların öğrencilerin çoğunluğu tarafından "çok iyi" anlaşılmamasının sebebi, farklı yaş grubunda ve eğitim seviyesinde olmalarından kaynaklanmaktadır.

Konuyla ilgili yapılan 'Ki-kare' testi sonucu, 'işlenen konuları anlama' ile 'yaş' arasında¹⁹⁷, aynı şekilde 'işlenen konuları anlama' ile 'öğrenim durumu' arasında $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.¹⁹⁸ Buna göre yaş ilerledikçe ve öğrenim durumu düştükçe anlama düzeyinde de bir gerileme olmaktadır. Bir başka ifadeyle öğrenim durumu yükseldikçe anlama düzeyi de

¹⁹⁷ Bk. Ek1/ Çapraz Tablo 9.

¹⁹⁸ Bk. Ek1/ Çapraz Tablo 19.

buna paralel olarak yükselmekte ve daha genç olan öğrencilerin anlama düzeyi de yükselmektedir.

6. Anlamakta En Çok Güçlük Çekilen Konular

Öğrencilere, derslerde işlenen konulardan anlamakta zorluk çektikleri 3 konuyu sorduğumuz soruya verilen cevapların dağılımı aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 24: Derslerde İşlenen Konulardan Anlamakta Zorluk Çektikleri Konulara Göre Dağılım

İşlenen konulardan anlamakta zorluk çektiğiniz 3 konu nelerdir?	Sayı	%
Kur'an'ı yüzünden okumayı öğrenmek	193	20,4
Tecvidi öğrenip uygulamak	589	62,1
Sure ve duaları ezberlemek	352	37,1
Daha önceden ezberlediklerimi düzeltmek	508	53,6
İbadet konularını öğrenmek	105	11,1
İnanç ve itikat konularını öğrenmek	73	7,7
Ahlak konularını öğrenmek	15	1,6
Siyer konularını öğrenmek	82	8,6
Başka	13	1,4

Bu soruda yetişkinlerin anlamakta en çok zorlandıkları 3 konu sorulduğu için birden fazla seçenek işaretlenmiştir. Bunun için de her seçeneğin oranı ankete katılan toplam öğrenci sayısına göre ayrı ayrı hesaplanmıştır. Buna göre anlamakta en çok zorlanılan konular şöyle sıralanmıştır.

“Tecvidi öğrenip uygulamak”(62,1%)

“Daha önceden ezberlediklerimi düzeltmek”(53,6%)

“Sure ve duaları ezberlemek”(37,1%)

“Kur'an'ı yüzünden okumayı öğrenmek”(20,4%)

“İbadet konularını öğrenmek”(11,1%)

“Siyer konularını öğrenmek”(8,6%)

“İnanç ve itikat konularını öğrenmek”(7,7%)

“Ahlak konularını öğrenmek”(1,6%)

“Başka”(1,4%)

Elde edilen bulgularda, anlaşılmasında en çok zorlanılan konuların; tecvit konularının öğrenilip uygulanması, yanlış ezberlerin düzeltilmesi ve yeni ezberlerin yapılması olduğu ortaya çıkmıştır. Elde edilen veriler, bu konuyla ilgili olarak ortaya sürmüştüğü olduğumuz “Yetişkin öğrencilerin Kur’an Kursunda işlenen konulardan en çok zorlandıkları konular, tecvidi öğrenip uygulamak, sure ve dua ezberlemektir” şeklindeki hipotezimizle tutarlılık göstermektedir.

Konuyla ilgili yapılan araştırmada da “anlamakta zorluk çekilen konular” sorulmuş ve öğrenciler ağırlıklı olarak tecvit konularını anlayamadıklarını ifade etmişlerdir.¹⁹⁹Konuyla ilgili yapılmış bir başka araştırmada, yetişkin Kur’an Kursu öğrencilerine bu soru sorulmuş ve cevap olarak anlamakta en çok zorluk çekilen konuların sırasıyla; Kur’an öğrenimi, tecvit ve ezber-talim olduğu bulgularına ulaşılmıştır.²⁰⁰

Araştırmamızda, yetişkinlerin en çok zorluğu Kur’an öğrenim sürecinde yaşadıklarını belirtmelerine karşın, araştırmamızda deneklerle yaptığımız mülakatlarda, büyük çoğunluğunun Kuran-ı Kerim’i tecvitsiz bir şekilde yüzünden okumayı bilir durumdayken Kur’an Kurslarına başladıklarını ve en çok tecvit konularını öğrenip okurken tatbik etmede zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Nitekim tablodan da görüleceği üzere deneklerin sadece %20’si Kur’an’ı yüzünden okumakta zorlanmaktadırlar.

7. Derslerle İlgili En Önemli Sorunları

Ankete katılan öğrencilerin Kur’an Kurslarında işlenen derslerle ilgili en önemli sorunlarıyla ilgili veriler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

---

¹⁹⁹ Özyurt, *Kur’an Kurslarında Kadınlara Yönelik Din Eğitimi*, (basılmamış yüksek lisans tezi), s. 53.

²⁰⁰ Ünal, *Yetişkinlerde Din Olgusu ve Kur’an Kurslarında Öğretim*, (basılmamış doktora tezi), s. 282.

Tablo 25: Derslerle İlgili Kanaatlerine Göre Dağılım

Derslerle ilgili en önemli sorunlarınız nelerdir?	Sayı	%
Ders konuları beklentilerimi karşılamıyor	68	7,2
Ders kitapları çok ağır	127	13,4
Ders kitapları çok basit	121	12,8
Derslerde kullanılan araç-gereç yetersiz	156	16,5
Ders kitapları dışında yararlanacağımız kitap, dergi, CD vb. materyal yetersiz.	363	38,3
Sorun yok	309	32,6

Bu soruda deneklere, birden fazla seçenek işaretleme imkânı verilmiştir. Her bir seçeneğin yüzdelik oranı araştırmamıza katılanların tamamına göre alınmıştır. Buna göre yetişkinlerin yaklaşık olarak %38'i ders kitapları dışında yararlanabilecekleri kaynakların yetersizliğini sorun olarak ifade ederken, %33'ü derslerle ilgili herhangi bir sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Bunların yanı sıra derslerde kullanılan araç-gereçleri yetersiz bulanlar öğrencilerin yaklaşık olarak %17'sini, ders kitaplarının dilini çok ağır bulanlar %13'ünü, ders kitaplarının dilini çok basit bulanlar yine % 13'ünü ve ders konularının beklentilerini karşılamadığını düşünenler %7'sini oluşturmaktadır.

Yetişkin öğrencilerin derslerle ilgili en önemli sorunları, Kur'an Kurslarında ders kitaplarının dışında yararlanabilecekleri farklı kaynakların olmayışıdır. Anketlerin uygulanış sürecinde yetişkinlerin öğrenim gördükleri Kur'an Kurslarında yaptığımız gözlemler sonucu çok azında bir kütüphane olduğu tespit edilmiştir.

Bu anlamda Kur'an Kursun yöneticilerimize ve öğretmenlerimize önemli görevler düşmektedir. Her Kur'an Kursunda öğrencilerin istifadesine sunulmak üzere, ders konularıyla ilişkili, genel kültür bilgisi içeren vb. kaynak eserleri içinde bulunduran bir kütüphanenin kurulması gerekmektedir. Böylelikle yetişkin öğrenciler merak ettikleri ve araştırmak istedikleri konuları güvenilir kaynaklardan öğrenebileceklerdir.

Öğrencilerin bir kısmı ders kitaplarını çok ağır bulmasına karşın diğer bir kısmı basit olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durum Kur'an Kurslarındaki öğrencilerin heterojen bir yapıda olmasından kaynaklanmaktadır. Farklı yaş gruplarında ve farklı eğitim düzeyinde olan yetişkinler, aynı sınıfta öğrenim görmektedirler. Bu öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyleri ve ön öğrenmeleri farklı olacağı için derslere ve ders kitaplarına olan yaklaşımları da farklı olacaktır.

8. “İbadetim” Adlı Ders Kitabı Hakkındaki Düşünceler

Yetişkin öğrencilerin, Kur'an Kurslarında ibadet dersinde ana ders kitabı olarak okutulan “İbadetim” kitabı ile ilgili genel kanaatlerini gösteren dağılım aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 26: “İbadetim” Adlı Ders Kitabı ile İlgili Görüşlere Göre Dağılım

İbadetim kitabı	Sayı	%
Çok yeterli	328	34,6
Yeterli	534	56,3
Yetersiz	48	5,1
Çok yetersiz	9	0,9
Cevapsız	29	3,1
Toplam	948	100,0

Buna göre ankete katılan öğrencilerin yaklaşık olarak %56'sı kitabı yeterli, %35'i çok yeterli, %5'i yetersiz bulmaktadır. “İbadetim” kitabını çok yetersiz bulanların oranı ise %0,9'dur.

Görüldüğü gibi yetişkin öğrencilerin önemli bir kısmı (%90), kurslarda okutulan “İbadetim” kitabına olumlu bakmaktadırlar. Olumsuz görüş bildirenlerin oranı ise sadece %6'dır.

Öğrencilerle yaptığımız yüz yüze görüşmelerde, ders kitabı olarak kullanılan kitaplarla ilgili bu soruları cevapsız bırakan 29 kişiden 25 tanesinin yeterli düzeyde okuma yazma bilmediği için kitabı okuyamadığını dolayısıyla kitap hakkında yorum yapmadıklarını ifade etmişlerdir.

“İbadetim” ders kitabıyla ilgili Kur’an Kursu öğretmenlerinin görüşleri alınarak yapılan bir araştırmada, öğretmenlerin ders kitabında sade ve akıcı bir dil kullanıldığını (%68), anlaşılır terim ve kelimelerin kullanıldığını (%63),²⁰¹ kitaptaki anlatımın öğrenci seviyesine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olduğunu (%68)²⁰² ifade etmişlerdir. Araştırmadaki verilerden görüldüğü gibi öğretmenlerin çoğunluğu “İbadetim” ders kitabı hakkında olumlu kanaate sahiptirler. Fakat buna karşın yaklaşık ortalama %35’lik bir dilim “İbadetim” ders kitabıyla ilgili olumsuz kanaate sahiptir.

Konuyla ilgili bir başka araştırmada yetişkin Kur’an Kursu öğrencilerinin %45’inin ders kitaplarından memnun olmadığı ifade edilmiştir.²⁰³ Ders materyalinden istifade edecek olan asıl kitle yetişkin öğrencilerdir. Araştırmamızda, Tablo 25’te de kurs öğrencilerine derslerle ilgili sorunları sorulduğunda, yaklaşık %34’ünün ders kitaplarının yetersiz olduğunu ifade ettikleri görülüyor.

Araştırmamızda Kur’an Kurslarında okutulan “İbadetim”, ”Peygamberim”, “İnancım” ve “Ahlakım” kitapları hakkında olumsuz kanaat bildirenler açıklama olarak genellikle, kitapların dilinin ağır olduğunu, kitapların yetişkinlerin eğitim seviyelerine uygun olmadığını veya yazı puntosunun küçük olmasından dolayı rahat okuyamadıklarını ifade etmişlerdir.

Kursta eğitim-öğretim faaliyetlerine katılan yetişkinlerin farklı eğitim seviyelerinde oldukları ve çoğunluğunun da en çok ortaokul mezunu olduğu (Tablo 7) düşünülecek olursa, derslerde takip edilecek kitapların da seviyelerine uygun olması gerekir.

---

²⁰¹ Havva Yenen, *Ders Kitabı İnceleme Tekniklerine Göre Kız Kur’an Kursu Öğreticilerinin “İbadetim” Ders Kitabı Hakkındaki Değerlendirmeleri*, (basılmamış yüksek lisans tezi), SÜSBE, Konya 2010, ss. 73-74.

²⁰² Yenen, *Ders Kitabı İnceleme Tekniklerine Göre Kız Kur’an Kursu Öğreticilerinin “İbadetim” Ders Kitabı Hakkındaki Değerlendirmeleri*, (basılmamış yüksek lisans tezi), s. 80.

²⁰³ Özyurt, *Kur’an Kurslarında Kadınlara Yönelik Din Eğitimi*, (basılmamış yüksek lisans tezi), s. 59.

Sonuç olarak öğrencilerin ders kitaplarını içerik ve kapsam bakımından yeterli bulduklarını, buna karşın anlatım olarak yetersiz bulduklarını söyleyebiliriz.

Bu söylemler, öğrencilerin Kur'an Kursunda okutulan ders kitapları hakkındaki kanaatlerine yönelik olarak ortaya koyduğumuz, "Yetişkin öğrencilerin bir kısmı Kur'an Kurslarında okutulan "İbadetim", "Peygamberim", "İnancım", "Ahlakım" adlı kitapları kendi düzeylerine uygun bulmamaktadırlar." şeklindeki hipotezimizle paralellik arz etmektedir.

9. "Ahlakım" Adlı Ders Kitabı Hakkındaki Düşünceler

Yetişkin öğrencilerin, Kur'an Kurslarında ibadet dersinde ana ders kitabı olarak okutulan "Ahlakım" kitabı ile ilgili genel kanaatlerini gösteren dağılım aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 27: "Ahlakım" Adlı Ders Kitabı ile İlgili Görüşlere Göre Dağılım

Ahlakım kitabı	Sayı	%
Çok yeterli	328	34,6
Yeterli	547	57,7
Yetersiz	35	3,7
Çok yetersiz	9	0,9
Cevapsız	29	3,1
Toplam	948	100,0

Elde edilen bulgularda "Ahlakım" adlı ders kitabını yeterli bulanların oranı %58 ve çok yeterli bulanların oranı % 35 civarındadır. Dolayısıyla olumlu kanaat belirtenler öğrencilerin yaklaşık %92'sini oluşturmaktadır. Olumsuz kanaat belirten %4'lük oranda bulunanların %3,7'si ders kitabını yetersiz, %0,9'u ise çok yetersiz bulmuşlardır.

10. "İnancım" Adlı Ders Kitabı Hakkındaki Düşünceler

Yetişkin öğrencilerin, Kur'an Kurslarında ibadet dersinde ana ders kitabı olarak okutulan "İnancım" kitabı ile ilgili genel kanaatlerini gösteren dağılım aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 28: “İnancım” Adlı Ders Kitabı ile İlgili Görüşlere Göre Dağılım

İnancım kitabı	Sayı	%
Çok yeterli	334	35,2
Yeterli	528	55,7
Yetersiz	50	5,3
Çok yetersiz	7	0,7
Cevapsız	29	3,1
Toplam	948	100,0

Tablo 28’deki verilere göre, öğrencilerin yaklaşık olarak % 56’sı “İnancım” ders kitabını yeterli, %35’i çok yeterli, %5’i yetersiz bulmaktadır. Çok yetersiz bulanların oranı ise sadece %0,7’dir.

11. “Peygamberim” Adlı Ders Kitabı Hakkındaki Düşünceler

Ankete katılan yetişkin öğrencilerin, Kur’an Kurslarında ibadet dersinde ana ders kitabı olarak okutulan “Peygamberim” kitabı ile ilgili genel kanaatlerini gösteren dağılım aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 29: “Peygamberim” Adlı Ders Kitabı ile İlgili Görüşlere Göre Dağılım

Peygamberim kitabı	Sayı	%
Çok yeterli	370	39,0
Yeterli	488	51,5
Yetersiz	52	5,5
Çok yetersiz	9	0,9
Cevapsız	29	3,1
Toplam	948	100,0

Görüldüğü gibi yetişkinlerin yaklaşık %91’i “Peygamberim” ders kitabını yeterli bulmaktadır. Yetersiz bulanların oranı ise %6 civarındadır.

Tablo 26, Tablo 27, Tablo 28 ve Tablo 29’dan hareketle, Kur’an Kurslarında okutulan “İbadetim”, ”Peygamberim”, “İnancım” ve “Ahlakım” ders kitaplarıyla ilgili öğrencilerin genel kanaatlerinin, olumlu yönde olduğunu görüyoruz.

‘Yaş’ ve ‘öğrenim durumu’ bağımsız değişken alınarak, kurslarda okutulan ‘ders kitapları hakkındaki kanaatler’ arasında bir ilişki olup olmadığına dair yapılan ‘Ki-kare’ testleri sonucu, istatistiki olarak anlamsız çıkmıştır.²⁰⁴ Yani ‘yaş’ ve ‘öğrenim durumu’, ders kitapları hakkındaki kanaatleri etkileyen bir faktör değildir.

12. Kurs Ortamıyla İlgili Sorunları

Kur’an Kursunda yapılan eğitim-öğretim faaliyetlerinde, bina ve çevresinin, sosyal ortamın, disiplin anlayışının, yönetim kadrosunun, öğreticilerin yeterli olup olmamasının ve çevre ile ilgili durumların sebep olduğu problemlerin bilinmesi gerekmektedir.²⁰⁵

Ankete katılan yetişkin öğrencilerin kurs ortamıyla ilgili sorunlarına ilişkin veriler tablo 30’da verilmiştir.

Tablo 30: Kurs Ortamıyla İlgili Sorunlarına İlişkin Dağılım

Kur’an Kursunda ortamla ilgili en önemli sorunuz nedir?	Sayı	%
Kurs yönetici ve hocalarının baskıcı ve sıkıcı tutumları	17	1,8
Kurs binası hava, ısı, aydınlık, sıra düzeni vb. konfor açısından yetersiz	292	30,8
Sınıflar kalabalık	94	9,9
Teneffüs, dinlenme ve eğlenme alanları yetersiz	172	18,1
Arkadaşların ders esnasında alaycı tutumları	87	9,2
Öğrenciler arasında yaş, eğitim vb. bakımından seviye farkının olması	225	23,7
Başka	31	3,3
Sorun yok	345	36,4

Yetişkin eğitiminde fiziki ve psikolojik çevre son derece önemlidir. Kur’an Kursu binasının ve sınıflarının fiziki özellikleri iyileştirildiği, kursun ve sınıfın

²⁰⁴ Bk. Ek1/ Çapraz Tablo 5, Çapraz Tablo 6, Çapraz Tablo 7, Çapraz Tablo 8, Çapraz Tablo 15, Çapraz Tablo 16, Çapraz Tablo 17, Çapraz Tablo 18.

²⁰⁵ Mahmut Çamdibi, “Kur’an Kurslarında Verimliliğin Sağlanması ve Arttırılması”, *Kur’an Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik Sempozyumu*, İstanbul 2000, s. 137.

psikolojik ortamı, yetişkinlerin kendilerini rahat hissedecekleri şekilde düzenlendiği takdirde derslerdeki başarı artacaktır.

Ankete katılan öğrenciler, bu soruda birden fazla seçeneği işaretlemiş ve yetişkin öğrencilerin Kur'an Kursu ortamıyla ilgili en önemli problemleri olarak gördükleri konularda her bir seçeneği işaretleme oranları toplam öğrenci sayısına göre sırasıyla şöyle olmuştur:

“Hiçbir sorun yok” (%36,4),

“Kurs binası hava, ısı, aydınlık, vb. konfor açısından yetersiz” (%30,8),

“Öğrenciler arasında yaş, eğitim bakımından seviye farkının olması” (%23,7),

“Teneffüs, dinlenme ve eğlenme alanları yetersiz” (%18,1),

“Sınıflar kalabalık” (%9,9),

“Arkadaşların ders esnasında alaycı tutumları” (%9,2),

“Başka” (%3,3),

“Kurs yönetici ve hocalarının baskıcı ve sıkıcı tutumları” (%1,8)

Yetişkinin öğrenim gördüğü fiziki çevre onun ferahlık hissedeceği bir yer olmalıdır. Sınıflar tabii olarak yetişkinin durumuna göre düzenlenmeli, akustik ve ışıklandırma yetişkinin görme ve işitme durumları göz önünde bulundurularak yapılmalıdır. Sıcaklık soğukluk sistemi de iyi ayarlanıp, sınıflar estetik olarak da iyi hazırlanmalıdır. Ayrıca sınıflar ne çok kalabalık ne de çok seyrek olmalıdır.²⁰⁶

Yaptığımız araştırmada, Kur'an Kurslarının öğrenci profiline bakılacak olursa, yaş (Tablo 5), eğitim (Tablo 7), ekonomik düzey (Tablo 11) vb. açısından farklılıklar olduğu görülür. Öğrenci grubunun birçok açıdan heterojen yapıda oluşu öğretim sürecini olumsuz yönde etkilemektedir. Farklı yaş gruplarında ve eğitim düzeyinde olan yetişkinler, aynı sınıfta aynı programa göre öğretim görmektedir. Bu durum eğitimde verimi düşürmektedir. Öğrenciler eğitim seviyelerine, yaşlara veya bilgi birikimlerine göre sınıflara ayrılmalı ve farklı programlar çerçevesinde eğitime tabi tutulmalıdırlar.

---

²⁰⁶ Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, s. 49.

Yetişkin din eğitiminde ihtiyaçlar ve yetişkinin kendi öğrenmesini yönlendirmesi önemli bir husus olduğu için öğrenci, kurs öğreticisi ve yöneticisi arasında işbirliğine ihtiyaç vardır. Yetişkinlere yönelik program geliştirmesi bu işbirliği ruhu içinde gerçekleştirilmelidir.²⁰⁷

Kurs yöneticisi ve öğreticisinin tutum ve davranışlarından rahatsız olan öğrenci sayısı tablodaki verilerden de görüleceği gibi çok azdır. Buradan hareketle, öğrencilerin hocalarla ilişkilerinin iyi olduğu sonucuna ulaşabiliriz. Bunun yanı sıra ankete katılan öğrencilere, Kur'an Kursu öğreticileriyle ilgili sorunları sorulmuş ve öğrencilerin büyük çoğunluğu (%93,6) hiçbir sorunu olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca tablo (Tablo 35)'de öğrencilerin çok az bir bölümünün (%0,8), öğreticinin kişiliği hakkında olumsuz kanaat belirttiğini, tamamına yakınının öğretmenlerle ilgili olumlu kanaate sahip olduğunu görebiliriz.

“Başka” seçeneğini işaretleyenlerin Kur'an Kurslarında ortamla ilgili yazdıkları problemler şöyledir: “Yetişkin öğrencilerin derse gelirken çocuklarını getirmeleri ve çocukların sınıfın sükunetini bozması/ Kur'an Kurslarında tuvalet-abdesthane olmayışı/ Kur'an Kursunda mutfak olmayışı/ Öğrencilerin derse vaktinde gelmemeleri.”

Görüldüğü gibi yetişkin öğrencilerin bir kısmı kurs ortamından memnun olduklarını ifade etseler de çoğunluğu, nedenleri farklı olsa da bazı sıkıntıları olduğunu ifade etmişlerdir. Yetişkin öğrenciler kurs ortamıyla ilgili en çok kursun ve sınıfın fiziki ortamının yetersiz oluşundan rahatsızlık duymaktadırlar. Elde edilen veriler, yetişkinlerin, ısı, ışık, sıra vb. açısından konforlu kurslarda öğrenim görmek istediklerine dair hipotezimizle paralellik arz etmektedir.

Konuyla ilgili yapılan araştırmada yetişkin öğrencilerin kursun fiziki ortamıyla ilgili görüşleri alınmıştır. İlgili araştırmada öğrencilerin %27'si kurs binasında ısınma sorunu yaşadıklarını, yaklaşık %37'si kısmen de olsa kursun

---

²⁰⁷ M. Akif Kılavuz, “Yetişkinlerin Din Eğitim Programlarının Planlanması”, *Yetişkinlik Dönemi Eğitim ve Problemleri Sempozyumu*, İSAV Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi-47, ed. M. Faruk Bayraktar, Ensar Neşriyat, İstanbul 2006, s.142.

güneş ışığı almamasından şikayetçi olduklarını, %19'u kurs binasının rutubetli olduğunu ifade etmişlerdir.²⁰⁸

“*Kur'an kurslarıyla ilgili söyleyeceğiniz son sözler (temel sorunlarınız-beklentileriniz) nelerdir?*” şeklindeki açık uçlu sorumuza verilen cevapların analizinde eğitim-öğretim ortamıyla ilgili olarak yukarıdakilere paralel tespit ve talepler olmuş ve öğrenciler en çok fiziki mekânların ve ders araç gereçlerinin yetersizliğini, eğitim harcamaları ve kurs giderleri için kurslara devlet eliyle ödenek ayrılması gerektiğini, sınıfların eğitim seviyesi veya yaş esas alınarak düzenlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Bu konuda öğrencilerden gelen bazı teklif ve düşünceleri de şöyle sıralayabiliriz:

“Kurs binası açılırken öğrencilerin ihtiyaçları dikkate alınsın, dinlenme odası, mescit vb. için mekan tahsis edilsin”

“Kurslara anneler çocuklarıyla gelmek zorunda kalıyor. Çocukların dersin sükunetini bozmaması için çocuklara ait bir oyun odası oluşturulsun”

“Kursun yeterli düzeyde ısınması sağlansın”

“Kurslarımız genellikle camilerin zemin veya bodrum katlarında, dolayısıyla ışık almıyor ve rutubetli. Kurslar için daha uygun binalar tahsis edilsin”

“Kurstaki sıralar yetişkinler için uygun değil, yeterli büyüklükte ve genişlikte değil. Yetişkinler için uygun konforlu sıralar alınsın”

“Kursumuzda bayan tuvaleti-abdesthanesi yok, cami tuvaletini kullanıyoruz. Kursun içinde abdesthane oluşturulsun”

“Kursumuza mutfak yapılsın”

“Kurs çok uzak evimize yakın yerlere de kurs açılsın”

“Sınıflar çok kalabalık, sınıf mevcudu azaltılsın”

---

²⁰⁸ Özyurt, *Kur'an Kurslarında Kadınlara Yönelik Din Eğitimi*, (basılmamış yüksek lisans tezi), ss. 47-49.

“Sınıftaki öğrencilerin yaşları ve eğitim seviyeleri farklı farklı, öğrenci yaş veya eğitim düzeyleri dikkate alınarak sınıflar oluşturulsun.”

Bu şikayetlerin temel sebebinin, bazı Kur'an Kurslarının müstakil binalarda açılmamış olmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Anketlerin uygulanması sürecinde, yetişkinlere yönelik eğitim verilen Kur'an Kurslarının çoğunun bir camiye bitişik veya camilerin alt katında bir bölümde hizmet verdiğini gözlemledik. Kurs için tahsis edilen yerlerin yetişkinlerin ihtiyaç ve beklentileri dikkate alınarak düzenlenmesi, bu konudaki sorunları çözecektir.

13. Kendilerinden Kaynaklanan Sorunları

Ankete katılan öğrencilerin, eğitim-öğretim sürecinde kendilerinden kaynaklandıklarını düşündükleri problemler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 31: Kursta Kendilerinden Kaynaklanan Soruna Dair Dağılım

Kursla ilgili en önemli <u>kışisel sorununuz</u> nedir?	Sayı	%
Ders çalışmaya yeterince zaman bulamıyorum	381	40,2
Kursa düzenli olarak devam edemiyorum	307	32,4
Eski öğrendiklerimi değiştiremiyorum	202	21,3
Kurstan yeterince yararlanmama sağlık sorunlarımın engel oluyor	151	15,9
Derste çok heyecanlanıyorum	493	52,0
Başka	18	1,9
Sorun yok	95	10,0

Bu soruda ankete katılan öğrencilerden en fazla üç seçenek işaretlemeleri istenmiştir. Anket değerlendirmesinde işaretlenen her bir seçeneğin işaretlenme oranları toplam öğrenci sayısına bölünerek elde edilen veriler elde edilmiştir.

Buna göre eğitim-öğretim sürecini olumsuz etkileyen en önemli problemin %52'lik oranla öğrencilerin derste çok heyecanlanmaları olduğunu görüyoruz. Yetişkin öğrencilerde aşırı heyecan ve kaygı öğrenmeyi olumsuz yönde etkilemektedir.

“Derste soru sormanızı, fikrinizi ifade etmenizi etkileyen, Kur'an okurken, sorulara cevap verirken sizi sınırlandıran en önemli faktörler nelerdir?”

şeklindeki açık uçlu sorumuza verilen cevapların detay analizinde, yetişkin öğrencilerin büyük çoğunluğunun “Heyecanlanıyorum” cevabını verdiği görülüyor. Bunun yanı sıra “Unutuyorum”, Utanıyorum-Çekiniyorum”, “Yanlış okumaktan korkuyorum” cevapları yoğunluk kazanmaktadır. Öğrencilerin derse katılımlarını etkileyen faktörleri tespit etmek amaçlı sorulan soruya verilen cevaplar da Tablo 31’de elde edilen verilerle örtüşmektedir.

Bunun yanı sıra yetişkin öğrencilerin yaklaşık olarak %40’ı “derse yeterince zaman bulamıyorum”, %32’si “kursa düzenli olarak devam edemiyorum”, %21’i eski öğrendiklerimi değiştiremiyorum”, %16’sı “kurstan yeterince yararlanmama sağlık sorunlarım engel oluyor” seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğrencilerin %10’u herhangi bir sorunları olmadığını ifade ederken yaklaşık %2’si ise başka seçeneğini işaretlemiştir. Bu sonuç yetişkin öğrencilerin en önemli kişisel sorunlarının derste heyecanlanmaları ve eski bilgilerini değiştirememeleri olduğuna dair hipotezimizi desteklemektedir.

Başka seçeneğini işaretleyenler ise şu sorunlar üzerinde yoğunlaşmışlardır: “Unutkanlık”, “Utangaçlık-Çekingencilik”, “Zor öğreniyor olma”, “İşitme-Görme problemi”, “Kursa çocuğunu getirdiği için derse konsantre olamama”, “Kendini yeterince ifade edememe”.

Bir önceki soruyla bağlantılı olarak bu tablodaki verileri değerlendirecek olursak, anne olan yetişkin öğrencilerin derslere çocuklarıyla katılmalarının öğrenciler açısından bir sorun olarak ortaya konduğu görürüz. Sınıfın sükunetini ve ders ortamını bozan çocuklar, hem annelerin hem de diğer yetişkin öğrencilerin dikkatini dağıtarak sınıftaki öğrenme sürecini olumsuz yönde etkilemektedirler.

Tablo 5’te öğrencilerin yaşlarının dağılımına bakılacak olursa sadece %11 civarında yetişkinin 55 yaşın üzerinde olduğunu, dolayısıyla ilk ve orta yetişkinlik döneminde, okula gitmeyen küçük çocuğu olma ihtimali olan genç annelerin oranının yaklaşık olarak %89 olduğu görülür. Aynı şekilde Tablo 3’ten hareketle de evlenmiş olan kadınların oranının %83 civarında olduğu tespit edilir.

Yetişkinlerin derslerde başarılı olmasını engelleyen heyecan, çekingenlik, unutmama gibi faktörler onların sene sonu sınavıyla ilgili tutumlarına da yansımaktadır.

“Kur’an Kurslarıyla ilgili söyleyeceğiniz son sözler (temel sorunlarınız-beklentileriniz) nelerdir?” şeklinde yönelttiğimiz açık uçlu sorumuza sınavla ilgili şu düşünceler yazılmıştır:

“Sınavda heyecandan her şeyi unutuyorum, biz not için değil öğrenmek için geliyoruz.”

“Sözlü sınav kaldırılсын, çok heyecanlanıyoruz.”

“Kurs hocamız yıl içindeki durumumuza göre not versin”

“Komisyon bayan görevlilerden oluşsun”

Sınavlar 32 haftalık eğitim süresinin sonunda öğrenciler müftülük görevlilerince sözlü sınava tabi tutulmaktadırlar. Bu geri dönüt süresine bakıldığında çok uzun bir süredir. Yetişkinler bu sınavlardan endişe duymaktadırlar. Ürüne dayalı değerlendirme yerine sürece dayalı değerlendirme sınavları yapılmalıdır. Bu sınavlar eğitim-öğretim sürecinin belli dönemlerine yayılmış olarak bir komisyon tarafından yapılabileceği gibi, ara sınavlar kurs öğreticisi tarafından yılsonu sınavı komisyon tarafından yapıp ortalama bir not verilebilir.

Elde edilen veriler, “Yetişkin öğrenciler eğitim-öğretim döneminin sonunda yapılan sınavlardan ve sınavların yapılış şekline rahatsızlık duymaktadırlar. Kur’an Kursu öğreticisi tarafından yapılan sürece yönelik bir değerlendirme istemektedirler” ifadesiyle ortaya koyduğumuz hipotezi doğrulamaktadır.

Sonuç olarak; yetişkin kadınların katılımına yönelik oluşturulan Kur’an Kursları açılırken binada abdesthane ve mutfağın yanı sıra çocuklarıyla kursa gelen yetişkin öğrencilerin çocuklarının oynayabileceği oyun odalarının da düzenlenmesi gerekir. Yetişkin öğrencilerin Kur’an Kurslarına düzenli olarak devam etmeleri isteniyorsa belirli merkezlerde kurs öğrencilerinin çocuklarının ders süresince kalabilecekleri kreşler de açılabilir düşüncesindeyiz.

14. Kursta Ders Dışında Yapılması İstenen Etkinlikler

Yetişkin öğrencilerin, Kur'an Kurslarında ders dışında yapılmasını istedikleri etkinliklere ilişkin soruya verdikleri cevapların dağılımı Tablo 32'de gösterilmiştir.

Tablo 32: Kursta Ders Dışında Yapılması İstenen Etkinliklere İlişkin Dağılım

Kurslarda ders dışında en çok ne tür etkinlik yapılmasını istersiniz?	Sayı	%
Gezi ve piknik yapılsın	139	14,7
Çay ve sohbet saatleri düzenlensin	165	17,4
Konferans, seminer, vaaz vb. eğitici etkinlikler düzenlensin	390	41,1
Kur'an okuma ve ezber, şiir, bilgi vb. yarışmalar düzenlensin	210	22,2
Başka	21	2,2
Cevapsız	23	2,4
Toplam	948	100,0

Tabloya göre öğrencilerin yaklaşık %41'i Kur'an Kurslarında ders dışında konferans, seminer gibi eğitici etkinliklerin yapılmasını istemektedirler. Yetişkin öğrencilerin tamamına yakınının kursa geliş sebepleri, dini bilgilerinin eksik ya da yetersiz olduğunu düşünmeleridir, uygulanacak ek programların da bu eksiklikleri gidermeye yönelik olmasını istemektedirler.

Bunun yanı sıra ankete katılanların yaklaşık olarak %22'si yarışmalar düzenlenmesini, %17'si çay ve sohbet saatlerinin düzenlenmesini, %15'i gezi ve pikniklerin düzenlenmesini istemektedirler.

Görüldüğü gibi yetişkin öğrenciler eğitici faaliyetlerin yanı sıra dinlenmeye ve eğlenmeye yönelik sosyal faaliyetler de istemektedirler. Bu sonuç, "Yetişkin öğrenciler Kur'an Kurslarında ders dışı etkinlik olarak çay ve sohbet saatleri düzenlenmesini ve vaaz ve nasihatte bulunulmasını istemektedirler" şeklindeki hipotezimizle paralellik arz etmektedir.

Öğrencilerden “Cevapsız” seçeneğini işaretleyen %2 civarında öğrenci ile yüz yüze yaptığımız görüşmelerde, açıklama olarak: “Mevcut programdan memnunum başka bir etkinlik istemiyorum” demişlerdir.

“Başka” seçeneğini işaretleyenlerin yaklaşık %2 oranında öğrenci ise çoğunlukla, ilahiler öğrenebilecekleri bir dersin olmasını istediklerini ifade etmişlerdir.

15. Kursta Öğrenilen Bilgilerin Uygulanabilir ve Hayata Katkı Sağlayıcı Olduğu Konusundaki Düşünceleri

Ankete katılan öğrencilerin kursta öğrenilen bilgilerin uygulanabilir ve hayata katkı sağlayıcı olduğu yönündeki düşünceleri Tablo33’de verilmiştir.

Tablo 33: Öğrencilerin Kursta Öğrenilen Bilgilerin Uygulanabilir ve Hayata Katkı Sağlayıcı Olduğu Yönündeki Kanaatlerine İlişkin Dağılım

Kursta öğrendiğiniz bilgilerin uygulanabilir ve hayatınıza katkı sağlayıcı olduğunu düşünüyor musunuz?	Sayı	%
Her zaman	644	67,9
Çoğunlukla	245	25,8
Bazen	53	5,6
Nadiren	3	0,3
Hiç bir zaman	3	0,3
Toplam	948	100,0

Ankete katılan yetişkin öğrencilerin yaklaşık %94’ü kursta öğrendikleri bilgilerin uygulanabilir olduklarını düşünmektedirler.

Yetişkinler gereksiz gördükleri ya da daha sonra kullanabilecekleri bilgilerden ziyade hemen hayatlarında kullanabilecekleri bilgileri öğrenmek isterler. Ayrıca yetişkin öğrenciler açısından zaman da çok önemlidir. Büyük çoğunluğunu evli hanımlarının oluşturduğu öğrencilerin sosyal hayatta birçok sorumlulukları vardır. Kur’an Kursunda sosyal rol olarak öğrenci olan bu bireyler, kurs dışında, anne, eş, evlat, gelin, işçi vb. sosyal rollere bürünmektedirler ve her bir rolün kendine has görevleri vardır.

Dolayısıyla gönüllü olarak zaman ayırıp eğitim faaliyetlerine katılan yetişkinler, kurslardan memnun kalmaz, öğrenilen bilgileri hayatlarında uygulanabilir bulmazlarsa bu eğitim faaliyetlerine son vereceklerdir.

Öğrenilen bilgilerin “bazen” uygulanabilir olduğunu düşünenler ankete katılan öğrencilerin %5,6’sıdır. Ayrıca öğrenilen bilgilerin “nadiren” uygulanabilir olduğunu düşünenler öğrencilerin %0,3’ünü, “hiçbir zaman” uygulanabilir olmadığını düşünenler ise yine %0,3’ünü oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu soruya olumsuz yönde cevap verenlerin oranı sadece %0,6’dır.

Kursta öğrenilen bilgilerin uygulanabilir ve hayata katkı sağlayıcı olduğu düşüncesine yaş ve öğrenim durumunun etkisini tespit için yaş ve öğrenim durumu bağımsız değişken alınarak, ayrı ayrı ‘Ki-kare’ testi uygulanmıştır. Buna göre ‘yaş’ ile ‘öğrenilen bilgilerin uygulanabilir ve hayata katkı sağlayıcı olduğu düşüncesi’ arasında anlamlı bir ilişki yok iken,²⁰⁹ ‘öğrenim durumu’ ile ‘öğrenilen bilgilerin uygulanabilir ve hayata katkı sağlayıcı olduğu düşüncesi’ arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.²¹⁰ Buradan da anlaşılacağı gibi, yaş, kursta öğrenilen bilgilerin uygulanabilir ve hayata katkı sağlayıcı olduğu düşüncesini etkileyen bir faktör olmazken, öğrenim düzeyi etkili bir faktördür. Öğrenim düzeyi yükseldikçe kurstaki bilgileri anlamlı ve uygulanabilir bulma oranı da yükselmektedir.

16. Kursta Öğrenilen Bilgilerin Hayata Uygulanma Düzeyi

Yukarıdaki soruya verilen cevapların test edilmesi amacıyla sorulan ”Kursta öğrenilen bilgileri hayatınızda uygulayabiliyor musunuz?” şeklinde sorulan ikinci bir soruya verilen cevapların dağılımı Tablo 34’de gösterilmiştir.

---

²⁰⁹ Bk. Ek1/ Çapraz Tablo 2.

²¹⁰ Bk. Ek1/ Çapraz Tablo 12.

Tablo 34: Kursta Öğrenilen Bilgilerin Hayatlarına Uygulanma Düzeyine Göre Dağılım

Kursta öğrendiğiniz bilgileri hayatınızda uygulayabiliyor musunuz?	Sayı	%
Her zaman	260	27,4
Çoğunlukla	509	54,1
Bazen	167	17,6
Nadiren	8	0,8
Toplam	948	100,0

Deneklerin cevaplarından anlaşılacağı gibi, ankete katılan yetişkinlerin büyük çoğunluğu (%81,5) öğrendikleri bilgileri yaşamlarında uyguladıklarını ifade etmişlerdir. Tabloda öğrendikleri bilgilerin uygulanabilir olduğunu düşünenlerin oranından (%93,7) daha düşük çıkmıştır. Buradan hareketle kursta öğrenilen bilgilerin uygulanabilir olduğunu düşünseler de öğrencilerin bir kısmının bu bilgileri pratiğe dökmediğini söyleyebiliriz.

Yetişkinlerin yaklaşık olarak %18'i "Bazen" seçeneğini işaretlerken, bu soruyla ilgili olumsuz beyanda bulunanlar sadece %0,8'dir. Bir önceki tabloda elde edilen veriyle (%0,6) bu anlamda çok yakın benzerlik göstermektedir.

Yetişkinler, öğrenilen bilgilerin o anki problemlere cevap verebilmesini isterler. Tablo 33 ve Tablo 34'de yetişkinlerin büyük çoğunluğunun Kur'an Kurslarında öğretilen bilgilerin hayatlarında uygulanabilir olduklarını düşünmekte ve uygulamaktadırlar. Bu durum yetişkinlerin Kuran Kurslarına gelmelerinde ve eğitim sürecine devam etmelerinde etkilidir.

Öğrenilen bilgilerin 'hayata uygulanma düzeyi' ile 'yaş' arasındaki ilişki 'Ki-kare' testi sonucu $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı,²¹¹ buna karşın 'öğrenilen bilgilerin hayata uygulanma düzeyi' ile 'öğrenim durumu' arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur.²¹² Buna göre genç yetişkinler kursta öğrenilen bilgileri daha çok uygulayabilmektedir ve yaş ilerledikçe uygulama düzeyi düşmektedir.

²¹¹ Bk. Ek1/ Çapraz Tablo 10.

²¹² Bk. Ek1/ Çapraz Tablo 20.

III. YETİŞKİNLERİN ÖĞRETİCİLERLE İLGİLİ GENEL GÖRÜŞLERİ VE SORUNLARI

Bu bölümde yetişkin öğrencilerin kurs öğreticisi ile genel kanaatleri, öğreticinin derslerde uygulamasını istedikleri yöntem ve teknikler ve bir Kur'an Kursu öğreticisinde olmasını istedikleri özelliklerle ilgili elde edilen bulgular verilerek gerekli açıklamalar yapılacaktır.

A. Öğreticilerle İlgili Genel Kanaatleri

Ankete katılan yetişkin öğrencilerin kurs öğreticilerini en çok eleştirdikleri hususların dağılımı Tablo 35'de verilmiştir.

Tablo 35: Öğreticilerle İlgili Kanaatlere İlişkin Dağılım

Kurs hocanızla ilgili en önemli sorunuz nedir?	Sayı	%
Bilgi konusunda yetersiz	6	0,6
Dersi yeterince anlaşılır biçimde işleyemiyor	11	1,2
Bize yeterince söz hakkı tanımıyor	14	1,5
Öğrenciler arasında ayırım yapıyor	13	1,4
İhtiyaç ve isteklerimizi anlamıyor ve önemsemiyor	10	1,1
Derse vaktinde girip-çıkıyor	19	2,0
Başka	5	0,5
Sorun yok	887	93,6

Bu soruda birden fazla seçenek işaretlendiği için her bir seçeneğin oranı ankete katılan toplam öğrenci sayısına göre ayrı ayrı hesaplanmıştır.

Ankete katılan yetişkin öğrencilere yöneltilen “Kurs hocanızla ilgili en önemli sorunuz nedir?” sorusuna, öğrencilerin tamamına yakını (%93,6) “sorun yok” cevabını vermişlerdir. Öğrencilerin sadece, %6’sı öğreticileri farklı konularda eleştirmişlerdir. Öğreticileri eleştirdikleri konular yüzdelik sırasına göre şöyledir:

“Derse vaktinde girip dersten vaktinde çıkıyor”(%2,0)

“Bize yeterince söz hakkı tanımıyor”(%1,5)

“Öğrenciler arasında ayırım yapıyor”(%1,4)

“Dersi yeterince anlaşılır biçimde işleyemiyor”(%1,2)

“İhtiyaç ve isteklerimizi anlamıyor”(%1,1)

“Bilgi konusunda yetersiz”(%0,6).

“Başka” seçeneğini işaretleyen öğrenciler ise, “Ders programını takip etmiyor” ifadesi üzerinde yoğunlaşmışlardır.

Görüldüğü gibi yetişkin öğrencilerin tamamına yakını kurs öğretmenlerinden memnundurlar. Gönüllülük esasına dayanan yetişkin eğitimi için eğitim yapılan kursun fiziki imkanlarının yanı sıra öğretmenlerin yetişkinlere karşı sergiledikleri tavır da önemlidir.

Yetişkinlerin büyük çoğunluğu Kur’an Kurslarındaki eğitim faaliyetlerine kendi istekleriyle katıldıkları için, bu eğitim faaliyetleri onlara yeni bilgiler kazandırmıyor veya mevcut bilgilerini geliştirmiyorsa bu faaliyete devam etmeyeceklerdir. Bunun yanı sıra yetişkinler küçümsediklerini, kendilerine değer verilmediğini sezdiklerinde de kurslardan uzaklaşacaklardır.

Eğitim–öğretim süreçlerinde bireysel ayrılıklara dikkat etmek temel prensiptir. Bu yetişkin eğitiminde daha da ön plandadır çünkü genel olarak bireysel ayrılıkların ilerleyen yaşlarda daha fazla göze çarptığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla Kur’an Kursu öğretmenleri yetişkin öğrenciler arasındaki bireysel ayrılıkları göz önünde bulundurarak, her birinin buldukları gelişim döneminin özelliklerini dikkate alarak bir eğitim süreci takip etmelidirler.

Yetişkin eğitimi, yetişkin öğrencilerin kendilerinin, davranışlarının farkında oluşu sağlayacak ve kendilerini kendi gayretleriyle değiştirecek bir eğitimidir.²¹³ Dolayısıyla kurs öğreticisi öğrenme yollarını gösteren bir rehber olmalıdır.

Öğreticinin kurs hayatında öğrenciler üzerindeki etkisi, son derece önemli bir faktördür. Öğreticinin alan bilgisi, kişiliği, meslek ahlakı, disiplin anlayışı, öğrencilere karşı tutum özellikleri Kur’an öğretimi için çok önemlidir. Bu nedenle

---

²¹³ Mahmut Çamdibi, “Yetişkinler Eğitiminde İletişim”, *DEAD*, sy. 15, İstanbul 2005, s. 33.

Kur'an Kursundaki verimliliğin artırılabilmesi için öğretici kalitesinin yükseltilmesi şarttır. ²¹⁴

B. Öğretici Tarafından Uygulanmasını İstedikleri Yöntem ve Teknikler

Ankete katılan öğrencilerin kurs öğreticisi tarafından uygulanmasını istedikleri yöntem ve tekniklerin dağılımı Tablo 36'da verilmiştir.

Tablo 36: Öğreticiler Tarafından Uygulanmasını İstedikleri Yöntem ve Tekniklere Dair Dağılım

Kurs hocanızın ders işlerken aşağıdakilerden hangisini uygulamasını istersiniz?	Sayı	%
Sadece hoca anlatsın biz dinleyelim	167	17,6
Dersi hoca anlatsın ama soru-cevap şeklinde sürsün	417	44,0
Bize hazırlanıp gelmemiz için konular versin, biz hazırlanarak gelip bu konuları gruplar halinde sınıfta anlatalım	177	18,7
Öğrenilen konuların uygulamasını yaptırın	64	6,8
Resim, şekil, fotoğraf, harita, video CD, slayt, teyp vb. araçlar kullanarak ders işlesin	84	8,9
Başka	17	1,8
Cevapsız	22	2,3
Toplam	948	100,0

Tabloya göre yetişkin öğrencilerin %44'ü "Dersi hoca anlatsın ama soru-cevap şeklinde sürsün" seçeneğini, yaklaşık %19'u "Bize hazırlanıp gelmemiz için konular versin, biz hazırlanarak gelip bu konuları gruplar halinde sınıfta anlatalım" seçeneğini, %18'i "Sadece hoca anlatsın biz dinleyelim" seçeneğini, %9'u "Resim, şekil, fotoğraf, harita, video CD, slayt, teyp vb. araçlar kullanarak ders işlesin" seçeneğini ve %7'si de "Öğrenilen konuların uygulamasını yaptırın" seçeneğini işaretlemişlerdir.

²¹⁴ Hüseyin Peker, *Din ve Ahlak Eğitimi*, Aksi Seda Matbaası, Samsun 1998, s. 96.

Kur'an Kurslarında yetişkinlere yönelik eğitim faaliyetlerinde yöntem ve teknikler üzerine yapılan bir araştırmada, öğretmenlerin öncelikli olarak anlatım metodunu kullandıkları tespit edilmiştir.²¹⁵ Bu metot özellikle İslam dinine ait bilgilerin insanlara öğretilmesinde anlatım ön plana çıkmaktadır.²¹⁶ Öğreticilerin, ikinci sırada da soru-cevap tekniğini kullandıkları tespit edilmiştir.²¹⁷ Kullanılan yöntem ve tekniklerin yetişkin öğrencilerin talepleriyle örtüştüğü görülmektedir.

Yetişkin din eğitiminin temel unsurlarından birisi, eğitilecek kişinin biyolojik, psikolojik, sosyal ve dini özelliklerinin göz önünde bulundurularak onlara uygun metotların kullanılmasıdır.²¹⁸ Eğer öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları, yaşları, eğitimsel ve sosyal geçmişleri dikkate alınmazsa, uygun bir metot seçilemez. Ayrıca seçilen metot, grubun sayısına uygun, dersin amacını gerçekleştirmeye yardımcı, anlatılan konuya uygun ve yetişkinlerin derse katılımlarını sağlayabilecek şekilde olmalıdır.

Kur'an Kursu öğreticisinin derste kullanacağı metoda ilişkin gerekli olan bilgi, beceri ve yeteneğe sahip olması ve kurs öğrencilerinin kullanılan metoda karşı olumlu tutum takınmaları metodun başarılı olmasında etkilidir.

Tablodaki verilerden hareketle, yetişkin öğrencilerin yaklaşık olarak %70'inin öğrenme-öğretme sürecine bir şekilde aktif olarak katılmayı istediklerini görüyoruz. En iyi öğrenmenin "yaparak yaşayarak öğrenme" olduğu göz önünde bulundurulursa, Kur'an Kursu öğreticisi öğrencilerin derse aktif katılımlarını gerçekleştirdiği ölçüde başarılı olacaktır.

Soruyu "Cevapsız" bırakan %3 ve "Başka "seçeneğini işaretleyen %2 civarındaki yetişkin açıklama olarak, kendi öğretmenlerinin kullandıkları mevcut yöntemden memnun olduklarını, yeni bir yöntem istemediklerini dile getirmişlerdir.

---

²¹⁵ Elif Erkul, *Kur'an Kurslarında Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi Yöntem ve Teknikleri*, (basılmamış yüksek lisans tezi), SAÜSBE, Sakarya 2010, s. 81.

²¹⁶ Suat Cebeci, "Din Öğretimi Yöntemleri", *Etkili Din Öğretimi*, ed. Şaban Karaköse, Tedef Yayınları, İstanbul 2009, s. 201.

²¹⁷ Erkul, *Kur'an Kurslarında Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi Yöntem ve Teknikleri*, s. 81.

²¹⁸ Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, s. 202.

Son yıllarda yapılmış bir araştırmada ise yetişkin Kur'an Kursu öğrencilerine dersi daha iyi anlayacakları metot sorulmuş, araştırmamızda elde ettiğimiz bulgulardan farklı sonuçlar elde edilmiştir. Soruya öğrencilerin %44,6'sı anlatım metodu, %31,2'si gösteri ve drama yöntemi ve %13'ü de soru-cevap metodu cevabını vermiştir.²¹⁹

C. Öğreticilerinin Kişiliği Hakkındaki Kanaatleri

Ankete katılan öğrencilerin Kur'an Kursu öğretmenleri hakkındaki kanaatlerinin dağılımı Tablo 37'de verilmiştir.

Tablo 37: Öğreticilerin Kişiliği Hakkındaki Kanaate Dair Dağılım

Aşağıdakilerden hangisi hocanıza en uygun kişilik özelliğidir?	Sayı	%
Yumuşak ve hoşgörülü	592	62,4
Otoriter ve baskıcı	6	0,6
Güler yüzlü ve sempatik	316	33,3
Kaba ve onur kırıcı	2	0,2
Ciddi ve mesafeli	32	3,4
Toplam	948	100,0

Tabloya göre öğrencilerin yaklaşık %96'sı öğretmenler hakkında olumlu kanaate sahiptir. Bununla birlikte kurs öğreticisini "ciddi ve mesafeli" bulanların oranı da %3 civarındadır. Kurs öğreticisi hakkında olumsuz kanaate sahip öğrencilerin oranı sadece %0,8'dir.

Yetişkin öğrencilerin derse ilgilerini ve kursa devamlarını artıran diğer bir husus, öğreticinin onlara karşı tutumudur. Öğretici her bir yetişkin öğrenciye, saygıya layık, değerli birer birey olduğu hissini kazandırmalıdır. Onlara karşı saygısızca davranır, onların derslere olan katkılarını önemsemez, tecrübelerine değer verip anlatılanları dinlemez, öğrenciler arasında ayırım yapar ya da

²¹⁹ Özyurt, *Kur'an Kurslarında Kadınlara Yönelik Din Eğitimi*, (basılmamış yüksek lisans Tezi), s. 58.

kusurlarını sınıf önünde sergileyerek onları utandırırsa yetişkinlerin kurstan uzaklaşmasına hatta kursu terk etmesine sebep olacaktır.

Kur'an Kurslarıyla ilgili söyleyeceğiniz son sözler (temel sorunlarınız-beklentileriniz) nelerdir?” açık uçlu sorusuna yetişkin öğrencilerden bir kısmı, “Kurs öğreticimizden çok memnunuz, bize karşı güler yüzlü olmazsa, böyle sabırlı davranmazsa kursa gelmezdik” yazmışlardır. Bu sonuç da, kurs öğreticisinin öğrencilere karşı tutumunun öğrencilerin kursa devam etmelerinde etkili olduğu gösterir.

D. Öğreticilerde Olmasını Bekledikleri Özellikler

Ankete katılan yetişkin öğrencilerin bir Kur'an Kursu öğreticisinde olmasını bekledikleri en önemli özelliklerin dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 38: Kurs Öğreticisinde Olmasını Bekledikleri En Önemli Özelliklere İlişkin Dağılım

Kur'an Kursu Öğreticisinde olmasını beklediğiniz en önemli özellikler neler olmalıdır?	Sayı	%
Bilgili olması	444	46,8
Öğrenciye değer vermesi	295	31,1
Söz ve davranışlarının birbirine uyumlu olması	186	19,6
İşini severek ve samimiyetle yapması	436	46,0
Güvenilir olması	148	15,6
Alçakgönüllü ve anlayışlı olması	255	26,9
Sabırlı olması	272	28,7
Eğitme-öğretme bilgi ve becerisine sahip olması	235	24,8
Temiz ve bakımlı olması	45	4,7

Bu soruda birden fazla seçenek işaretlendiği için, her bir seçeneğin oranı toplam öğrenci sayısına göre ayrı ayrı hesaplanmıştır. Kur'an Kursu öğreticilerinde olmasını bekledikleri en önemli özellikler yüzdelik sırasına göre şöyledir:

“Bilgili olması”(%46,8),

“İşini severek ve samimiyetle yapması”(%46),

“Öğrenciye değer vermesi”(%31,1),

- “Sabırlı olması”(%28,7),
- “Alçakgönüllü ve anlayışlı olması”(%26,9),
- “Eğitime-öğretme bilgi ve becerisine sahip olması”(%24,8),
- “Söz ve davranışlarının birbirine uyumlu olması”(%19,6),
- “Güvenilir olması”(%15,6),
- “Temiz ve bakımlı olması”(%4,7).

Tablo 38’de görüldüğü üzere yetişkin öğrencilerin bir kurs öğreticisinde olmasını bekledikleri nitelikler arasında “bilgili olmak” (%46,8) ilk sırada yer almaktadır. Buna çok yakın bir oranda da “öğreticinin işini seyerek ve samimiyetle yapması” (%46) seçeneği yer almaktadır. Yetişkin öğrenciler için kurs öğreticisinin bilgisi kadar samimiyeti de önemlidir.

Eğitim-öğretim sürecinde, kullanılan ders araç-gereçleri ve dersin içeriği kadar, öğretmenin kişiliği, fikirleri değerleri, öğrencilere karşı tutumları da önemlidir.

Öğretmen-öğrenci ilişkisinin temelini sevgi oluşturur. İnsanları bir araya getirme, birleştirme, kaynaştırma gibi insani faaliyetler sevgisiz gerçekleşemez. Eğer eğitimcide sevgi ve merhamet yoksa birleştirici değildir, eğittiği kişiler ondan daima kaçacaktır.²²⁰

Etkili öğretmen, uygulanan programın hedefleri doğrultusunda öğrencinin öğrenmesine rehberlik eden öğretmendir. Öğretmen nitelikleri ile ilgili çalışmalarda bu mesleğin icrası sırasında öğretmenin iki niteliği öne çıkarılmaktadır. Bunlardan birisi kişisel nitelikleri ikincisi ise mesleki niteliklerdir.²²¹

Öğretmenin kişisel nitelikler arasında hoşgörülü ve sabırlı olma, açık fikirli, esnek ve uyarlayıcı olma, sevecen, anlayışlı ve esprili olma, öğrencilerinin başarılı olacağına inanma ve başarılı olmaları için onları destekleme, cesaretlendirici ve destekleyici olma gibi hususlar üzerinde önemle durulmaktadır.

²²⁰ Bayraktar Bayraklı, *İslâm’da Eğitim*, İstanbul 2002, s. 195.

²²¹ Koç, *Kur’an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik*, s. 77.

Bu kişisel özellikler yanında, öğretmenlik görevini yerine getirebilecek mesleki niteliklere sahip olması da gerekmektedir. Öğretmenin mesleki nitelikleri; genel kültür, konu alan bilgisi ve öğretmenlik meslek bilgisi ve becerilerine bağlıdır. Öğretim sürecini planlama, öğretim sürecine çeşitlilik getirerek tekdüzelikten kurtarabilme, öğretim sürecini etkili ve verimli kullanma, katılımcı öğretim ortamı düzenleme, öğrencilerdeki gelişimi izleme gibi beceriler ve yeterlilikler öğretmenin başarısını etkileyen önemli faktörlerdir.²²²

Kursa devam eden yetişkin öğrencilerin kendisi ile öğretici arasındaki ilişki, yetişkinlik öncesi döneminkinden çok farklı olacaktır. Bir dizi yaptırıma başvurulamayacağından, öğretmenin kuracağı otorite onun ehliyetine dayanacak, sınıfın dışında, yetişkin öğrenci daha yüksek bir sosyal ve ekonomik statü sahibi olabilecektir. Öğretici ile öğrenci arasında belki yaş mesafesi bulunmayacak, öğrenci öğreticiden daha tecrübeli olabilecektir. Yetişkin öğrenci öğreticinin saygıyla karşılaşması gereken bir benlik duygusuna sahiptir. Öğrenmeyi çok isteyebilir fakat kendisine öğrenciymiş gibi davranılmasını istemez.²²³ Kur'an Kursu öğreticisi de kendisini bilgi açısından donanımlı hale getirdiği gibi, yetişkin öğrencilerle ders içinde ve ders dışında iyi bir iletişim süreci oluşturmalıdır.

Yetişkin eğitiminde iletişim çok önemlidir. Eğer öğretmen ve öğrenciler, çeşitli nedenlerle, bilgilerini, duygularını ve düşüncelerini açıklamaktan çekinirlerse ya da öğretmen tarafından bir sınırlandırma getirilirse, öğrenmenin etkinliği azalabilir.²²⁴

Kurt, araştırmasında bir yetişkin eğitimcisinde bulunması gereken özellikleri şu şekilde sıralamıştır:

- Yetişkin özellikleri, gelişimi ve eğitimi konularında teorik bilgilere sahip olmakla kalmamalı, bunları uygulamaya geçirmelidir.

---

²²² Münire Erden, *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, İstanbul 2001, s. 38.

²²³ Lowe, *Dünyada Yetişkin Eğitime Toplu Bakış*, s. 21.

²²⁴ Cevat Çelep, *Halk Eğitimi, Kavramlar, İlkeler, Yöntemler, Teknikler*, Pegema Yayıncılık, Ankara 1995, s. 48.

- Yetişkinlerin en kolay öğrendikleri yollardan biri de yaparak öğrenmedir. Öğretmen yaparak öğrenme uygulamasına ağırlık kazandırmalıdır.

- Öğretmen, diğer meslektaşlarının görüş ve uygulamalarından faydalanmalı, aynı zamanda kendi uygulamalarından ortaya çıkan görüşleri de onlarla paylaşmalıdır.

- Rolünü iyi benimsemek başarısızlığı da getirebilir. Bunun için öğretmen mesleğini sevmeli, rolünü iyi benimsemeli, diğer meslektaşlarının yanında yetişkin öğrencileri ile de sağlıklı iletişim ve ilişkiler kurmalıdır.

- Öğretmen, aynı zamanda rehberlik yaparak öğreten bir öğreticidir. Bunun için eğitim ortamlarında yetişkinlerin karşılaştıkları güçlüklerde onlara rehberlik yapmalı, onları öğrenmeye ve öğrenmeyi devam ettirmeye güdülemelidir.

- Yetişkinlerle iletişim sadece program uygulamaları içerisinde değil, gerektiğinde program sonrasında da devam ettirilmelidir.

- Yetişkin eğitimcisi, yeni eğitim tekniklerinin yanında yeni eğitim teknolojilerine de açık bir tavır sergilemelidir.

- Yetişkin eğitimcisi, yetişkinle iletişimde bulunduğunu hiçbir zaman unutmamalı, onların edinmiş olduğu deneyim ve bilgilere saygı duymalı, gerektiğinde bunları kullanmalarına fırsat tanınmalıdır.²²⁵

IV. KUR'AN KURSU DERS SAATLERİ VE ÖĞRENCİ DEVAM DEVAMSIZLIK DURUMU HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Kur'an Kurslarındaki yetişkin öğrenciler, kurs dışında farklı sorumlulukları olan bireylerdir. Kurs süresinin ve ders saatlerinin yetişkine uygunluğu, yetişkinin kursa devamında etkindir. Bu bölümde, yetişkin öğrencilerin Kur'an Kurslarına devam devamsızlık durumları ve kursun süresi ve ders saatleri hakkındaki düşünceleri üzerinde durulacaktır.

---

²²⁵ Kurt, *Yetişkin Eğitimi*, ss. 98-99.

A. Kursa Devam Durumları

Ankete katılan yetişkin öğrencilerin “Kursa düzenli olarak devam ediyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara ilişkin veriler Tablo 39’da gösterilmiştir.

Tablo 39: Kursa Devam Durumuna Göre Dağılım

Kursa düzenli olarak devam ediyor musunuz?	Sayı	%
Evet	404	42,6
Hayır	544	57,4
Toplam	948	100,0

Buna göre deneklerin yaklaşık olarak %57’si kursa düzenli olarak devam etmemekte, %42,6’sı ise kursa düzenli olarak devam etmektedir.

‘Kursa düzenli olarak devam etme durumu’ ile ‘yaş’ arasında ‘Ki-kare’ testi sonucu istatistiki olarak anlamsız bulunmuştur.²²⁶ Yani ‘yaş’, kursa düzenli olarak devamı etkileyen önemli bir faktör olarak gözükmemektedir. Buna karşılık kursa devam durumu ile ‘öğrenim durumu’ arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.²²⁷ Buna göre öğrenim durumu yükseldikçe, kursa düzenli devam etme durumunda da buna paralel bir artış gözlenmektedir.

Elde edilen çapraz tablodan hareketle, ilk yetişkinlerin yaklaşık olarak %45’i, orta yetişkinlerin %40’ı, ileri yetişkinlerin ise %49’u kursa düzenli devam etmediği görülmektedir. Ayrıca yetişkinlerin Kur’an Kurslarına gönüllü ve istekli gelmelerine rağmen çoğunluğunun kursa düzenli devam etmeme sebeplerini araştırmak için bir sonraki soru yöneltilmiştir.

B. Kursa Devamsızlık Nedenleri

Ankete katılan öğrencilere, kursa düzenli olarak devam etmiyorlarsa bunun en önemli nedenlerini sorduğumuz soruya verilen cevapların dağılımı aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

²²⁶ Bk. Ek1/Çapraz Tablo 1.

²²⁷ Bk. Ek 1/Çapraz Tablo 11.

Tablo 40: Kursa Devamsızlık Yapma Nedenine İlişkin Dağılım

Kursa düzenli olarak devam etmiyorsanız bunun en önemli nedenleri nelerdir?	Sayı	%
İş zamanları bağ, bahçe vb. İşlerde çalışmak zorunda olmam	358	37,8
Kurstan umduğumu bulamamam	6	0,6
Sağlık sorunlarım	282	29,7
Kurs binasının çok uzak oluşu	49	5,2
Eşimin, ailemin izin vermemesi	18	1,9
Bakıma muhtaç çocuk veya yaşlı yakınım olması	106	11,2
Başka	28	3,0

Bu soruda birden fazla seçenek işaretlendiği için, her bir seçeneğin oranı toplam öğrenci sayısına göre ayrı ayrı hesaplanmıştır. Buna göre, öğrencilerin kursa düzenli devam etmemelerine en çok öne sürdükleri gerekçeler yüzdeler sırasına göre şöyledir:

- “İş zamanları bağ, bahçe vb. İşlerde çalışmak zorunda olmam”(37,8),
- “Sağlık sorunlarım”(29,7),
- “Bakıma muhtaç çocuk veya yaşlı yakınım olması”(11,2),
- “Kurs binasının çok uzak oluşu”(5,2),
- “Eşimin, ailemin izin vermemesi”(1,9),
- “Kurstan umduğumu bulamamam”(0,6).

Bu sonuç, “Yetişkin kadınlar çeşitli nedenlerden dolayı kursa düzenli devam edememektedirler. Özellikle kırsal kesimde yaşayanlar bağ-bahçe işlerinden dolayı belli dönemlerde kursa gelememektedirler” hipotezimizi doğrulamaktadır.

Araştırma Trabzon ve Rize’de yapılmıştır. Bilindiği üzere Trabzon’da ağırlıklı olarak fındık üretimi ve bazı ilçelerde sebzeçilik yapılmaktadır. Rize’de ise çay üretilmektedir. Kur’an Kursuna gelen yetişkin kadınların büyük çoğunluğu ev hanımıdır ve buldukları yerlerde veya köylerinde tarımcılık veya az da olsa hayvancılıkla uğraşmaktadırlar.

Tabloda da görüleceği gibi kursa gelen yetişkin kadınların devamsızlık nedenleri büyük oranda (37,8) “iş zamanı bağ bahçe işlerinde çalışmak zorunda kalmalarından” kaynaklanmaktadır.

Yetişkinlik dönemi genel olarak bireyin fiziksel güç kaybı yaşadığı dönemdir. İlk yetişkinliğin ilk yıllarında ortaya çıkan fiziksel güç kaybı, orta ve ileri yetişkinlik dönemlerinde kendini daha çok hissettirmektedir.²²⁸ Bunun sonucunda da bireyde sağlık sorunları baş gösterecektir. Yetişkin öğrencilerin yaklaşık %30'u kursa düzenli devam edememelerini bu sağlık sorunlarına bağlamaktadır. Konuyla ilgili bir araştırmada da yetişkin öğrenciler, devamsızlık yapmalarına en çok sağlık sorunlarının neden olduğunu ifade etmişlerdir.²²⁹

Öğrencilerin %3'ünün açık uçlu olarak bırakılan "Başka" seçeneğine yazdıkları ifadelerden bazıları şöyledir:

"Sürekli akrabaların ziyarete gelmesi ve eve misafirlerin gelmesi."

"Bir iş yerinde çalışıyorum."

"Düğün, cenaze vb. sebebiyle ara verdim."

"Kursun bulunduğu yerde sürekli ikamet etmiyorum. Belli dönemlerde başka şehre veya köye gidip orada ikamet ediyorum."

"Küçük çocuğum var her zaman bırakacak birini bulamıyorum."

Elde edilen verilerden de anlaşılacağı gibi yetişkin öğrencilerin kursa devam etmeme sebepleri, kendi ellerinde olmayan nedenlerden kaynaklanmaktadır.

"Kursta umduğumu bulamama" seçeneğinin işaretlenme oranının yok denecek kadar az bir oranla %0,6 olduğunu görüyoruz. Buradan hareketle yetişkinlerin ilgi ve ihtiyaçlarına cevap vermeyen eğitim-öğretim faaliyetlerine devam etmedikleri, dolayısıyla kursa gelenlerin büyük çoğunluğunun gönüllü olarak geldikleri bu ortamlarda, ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda bir eğitim aldıkları için kursa devam ettikleri gerçeğini bir kez daha yineleyebiliriz.

---

²²⁸ G. Lindzey-F. Thompson- B. J. Spring, "Gelişim Psikolojisi: Ergenlik ve Yetişkinlik", s. 915.

²²⁹ Özyurt, *Kur'an Kurslarında Kadınlara Yönelik Din Eğitimi*, (basılmamış yüksek lisans tezi), s. 62.

C. Kurs Saatleri ve Süresinin Yetişkinlere Uygunluk Düzeyi

Ankete katılan yetişkin öğrencilerin, kurs başlama-bitiş saatlerinin ve kursa gelebilmenin bir yıl süreyle sınırlı oluşunun kendileri açısından uygun olup-olmadığına ilişkin ifadelerinin oranları Tablo 41’de verilmiştir.

Tablo 41: Kurs Saatlerinin ve Süresinin Yetişkin Öğrencilere Uygunluk Düzeyine İlişkin Kanaatlerine Dair Dağılım

Kur’an Kursunun günlük ders başlama-bitiş saatleri ve 1 yıl süreli oluşu sizce uygun mu?	Sayı	%
Evet	480	50,6
Hayır	468	49,4
Toplam	948	100,0

Bu verilere göre öğrencilerin yaklaşık olarak %51’i “Evet”, %49’u ise “Hayır” seçeneğini işaretlemişlerdir.

Konuyla ilgili yapılan araştırmada, kurs süresiyle ilgili yöneltilen benzer bir soruya yetişkin öğrencilerin %79,6’sı “Programın daha uzun bir süreye yayılmasını istiyorum” cevabını vermişlerdir.

Çoğu zaman yetişkinler, öğrenime gönüllü olarak katıldıklarından, zamanı kullanma konusunda oldukça duyarlıdırlar. Yetişkinler zamanlarını boşa geçirmek istemezler. Bu yüzden yetişkin eğitimciler zamanın nasıl kullanılması gerektiği konusunda çok hassas olmalıdırlar. Bir şeyi zamanında başlayıp zamanında bitirmek, ders programına uygun bir şekilde hareket etmek, zamanı kullanma konusunda esneklik göstermek, yetişkinlerin durumuna uygun olarak kısa ya da uzun süreli eğitim programları düzenlemek, başlıca zamanı etkili bir şekilde kullanma yöntemleridir.²³⁰

Kurs ders saatleri ve süresiyle ilgili önerilerin sorulduğu açık uçlu sorumuzda bu saatleri ve süreyi uygun bulmayanların, bu konudaki önerilerine yer verilmiştir. Elde edilen verilerde yetişkin öğrencilerin büyük çoğunluğunun, Kur’an Kurslarında eğitim için belirlenen bir yıllık sürenin yetersiz olduğunu

²³⁰ Mustafa Köylü, “Pedagojiden Andragojiye: Yaşam Boyu Eğitim”, *DEAD*, sy. 9, İstanbul 2002, s. 144.

belirtmişlerdir. Bu sonuç, yetişkin öğrencilerin yüzünden okuma programının bir yıl süreli oluşunu yetersiz bulduklarına dair hipotezimizi doğrulamaktadır.

Bunun yanı sıra 32 haftalık kesintisiz yüzünden okuma programının çok uzun olduğunu ifade eden, bunun yerine belli dönemlere ayrılmış bir programın uygulanabileceği önerisini de getirenler olmuştur. Bu kişiler, senenin belli dönemlerini farklı şehirlerde ikamet ederek geçirdiklerini ve gittikleri yerde de başka bir Kur'an Kursuna kayıt yaptırarak eğitimlerine devam edebilmeyi istemektedirler. Ayrıca bu konuda öğrencilerden gelen bazı teklif ve önerileri şöyle sıralayabiliriz:

“Kurslarda sabahçı/öğlenci şekilde ikili öğretim olsun. Ders saati bize uygun olan programa katılalım”, “İkinci yıl kursa devam edebilelim. Fakat aynı program değil de bir üst düzey bilgileri içeren farklı bir program uygulansın”, “Özellikle nisan-mayıs ayında bağ-bahçe işlerinin yoğunluğu nedeniyle kursa devam edemiyoruz. Kurslar bu dönemde tatil edilsin”, “Hafta sonu da ders olsun.”

Kur'an Kursları Yüzünden Öğretim Programı yatılı-gündüzlü bütün Kur'an Kurslarında ortak olarak kullanılmaktadır. Türkiye'deki Kur'an Kurslarında yüzünden okuma programında 15 yaş ve üstü öğrenciler öğrenim görmektedirler (Tablo 2). Dolayısıyla kurslarda ergenlik döneminde, ilk, orta ve ileri yetişkinlik dönemlerinde öğrenciler mevcuttur. Araştırmanın birinci bölümünde ifade edildiği gibi, bu öğrencilerin gelişim ve öğrenme özelliklerinin yanı sıra ilgi istek ve eğitim-öğretimden beklentileri farklıdır.

Kur'an Kurslarının öğrenci profilindeki bu heterojen yapı dikkate alınarak farklı gelişim dönemindeki öğrenciler için farklı öğretim programları oluşturulmalıdır. Öğrenciler farklı sınıflarda kendi düzeylerine uygun program doğrultusunda eğitim almalıdırlar.

Yüzünden öğretim programına devam eden öğrencilerin büyük çoğunluğu 23 yaş ve üzeri, dolayısıyla yetişkin oldukları için yetişkinlere yönelik, farklı bir yüzünden öğretim programı oluşturulması çoğunluğu oluşturan bu grubun ihtiyaçlarını karşılayacaktır.

Açık uçlu sorumuza verilen cevaplarda, öğrenciler ders giriş çıkış saatlerinin özellikle çocukların okul saatleriyle uyuşmasını istemektedirler. Gündüzlü Kur'an Kurslarında öğrencilerin çoğunluğu evli kadınlardır ve kurslarda iki öğretim yapıldığı takdirde kurslara katılım artacaktır. Bu veriler, “Yetişkin öğrenci kitlesinin büyük çoğunluğu evli kadınlardan, ev hanımlarından dolayısıyla da annelerden oluştuğu için ders saatlerinin çocuklarının okul giriş-çıkış saatleriyle paralel olmasını istemektedirler.” hipotezimizi doğrulamaktadır.

V. ARKADAŞLIK İLİŞKİLERİ

Ankete katılan yetişkin öğrencilerin Kur'an Kurslarındaki arkadaşlık ilişkilerini nasıl değerlendirdiklerine ilişkin veriler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 42: Kursta Arkadaş İlişkilerine Dair Dağılım

Kurstaki arkadaşlık ilişkilerini nasıl buluyorsunuz?	Sayı	%
Çok iyi	622	65,6
İyi	257	27,1
Normal	62	6,5
Kötü	6	0,6
Çok kötü	1	0,1
Toplam	948	100,0

Buna göre öğrencilerin yaklaşık olarak %66'sı “çok iyi”, %27'si “iyi”, %6'i “normal” şeklinde görüş belirtmişlerdir. Öğrencilerin sadece %0,7'si arkadaşlık ilişkilerini olumsuz bulduğunu ifade etmiştir.

Buna göre öğrencilerin yaklaşık %99'u kursta arkadaşlık ilişkilerinden memnun olduklarını belirtmişlerdir. Konuyla ilgili yapılan araştırmada benzer sonuç elde edilmiştir.²³¹

²³¹ Özyurt, *Kur'an Kurslarında Kadınlara Yönelik Din Eğitimi*, (basılmamış yüksek lisans tezi), s. 68.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de yetişkin din eğitiminin önemli bir kısmı, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Bu faaliyetlerin yaygın olarak yürütüldüğü en önemli kurumlardan biri Kur’an Kurslarıdır.

Bu çalışmada Kur’an Kurslarında yüzünden öğretim programına devam eden yetişkin kadınların Kur’an Kurslarında yürütülmekte olan eğitim-öğretimin nicelik ve niteliksel durumu, sorunları ve beklentilerine ilişkin düşünce ve kanaatleri araştırılmıştır.

Trabzon ve Rize illerinde Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren 65 Kur’an Kursundan 948 öğrenci örneklem seçilerek yapılan araştırmada elde edilen bulguların detay analizleri ilgili bölümlerde değerlendirilmiştir. Burada “Giriş” kısmında ileri sürülen hipotezler de göz önünde bulundurularak, araştırma sonunda ortaya çıkan sonuçlar verilecek ve daha sonra bunlara paralel öneriler sunulacaktır. Araştırma sonunda elde edilen bulguları şöyle sıralayabiliriz:

1. Sekiz yıllık kesintisiz eğitimden sonra Kur’an Kurslarındaki öğrenci profili değişmiş, kurslardaki yetişkin öğrenci oranında önemli artışlar olmuştur. Kur’an Kursları en çok ‘orta yetişkinlik’ dönemindeki kadınlar tarafından tercih edilmektedir.

2. Kur’an Kursuna devam eden yetişkinlerin büyük çoğunluğunu evli kadınlar oluşturmaktadır. Evli kadınların Kurstaki derslerinin yanı sıra farklı sorumluluklarının olması, kursa devam durumlarını ve derslerdeki başarılarını olumsuz etkilemektedir. Özellikle küçük çocuğu olan kadınlar, derse adaptasyon ve kursa düzenli devam etme sorunu yaşamaktadırlar.

3. Öğrencilerin çoğunluğu ‘ilkokul’ mezunudur. Üniversite mezunu öğrenci sayısı çok azdır. Bunun yanı sıra yaklaşık %20’si herhangi bir örgün eğitim faaliyetine katılmamıştır, sadece okur-yazardır. Bu durum, onların öğrenme sürecine katılımlarını zorlaştırmaktadır.

4. Öğrencilerin eğitim durumları, onların kitap okuma düzeylerini de etkilemektedir. Öğrencilerin bir kısmı okuduklarını anlamada güçlük çektiklerini belirtmekte, bununla birlikte dini ve ahlaki içerikli kitaplar okumaya çalışmaktadırlar.

5. Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu ev hanımıdır (%92). Araştırmamızda memur ve işçi oranının çok düşük olmasının sebebi çalışma saatleriyle Kur'an Kursu ders saatlerinin uyuşmamasıdır.

6. Evli kadınların çoğunun eşi serbest meslek sahibidir ve ailelerin ekonomik durumları 'orta' düzeydedir.

7. Son yıllarda yetişkinlere yönelik yüzünden okuma programı uygulanan kursların sayıları artmıştır. Yetişkin kadınların ailevi sorumlulukları olduğu, dolayısıyla yatılı kurslarda kalamayacakları için büyük çoğunluğu (%88) kursa devam ederken 'kendi evinde' ailesiyle kalmaktadır. Yatılı kursta kalan bekar yetişkin öğrencilerin sayısı sadece %0,5'tir. Bunun yanı sıra ileri yetişkinlik döneminde olan öğrencilerden evli çocuğunun yanında kalanlar da vardır.

8. Öğrencilerin %74'ü kurstaki eğitim-öğretim faaliyetlerine ilk defa (birinci yıl) katılmıştır.

9. Araştırma yapılan Kur'an Kurslarının çoğunluğu il ve ilçe merkezlerinde bulunmaktadır. Köylerdeki kurs sayısının az olması Karadeniz Bölgesinde, insanların genellikle Bahar ve Yaz aylarında tarımsal faaliyetler sebebiyle köylere gidip, kursların eğitime devam ettiği dönem olan Kış aylarında ise il-ilçe merkezlerine dönmeleri sebebiyle olduğu anlaşılmaktadır.

10. Yetişkin eğitimi gönüllülük esasına dayanır, zorunlu değildir. Araştırmamıza katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu da Kur'an Kursuna kendi istekleriyle gelmektedirler.

11. Kur'an Kursuna gelen öğrencilerin tamamına yakınının kursa gelmeden önce bir takım dini bilgilere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Yetişkinler bu bilgileri çocukluk yıllarında, aile ve yaz kurslarından, yetişkinlik yıllarında ise vaazlardan ve medya aracılığıyla edinmişlerdir.

12. Kur'an Kursuna gelen yetişkinlerin çoğu Kur'an Kurslarındaki öğretim faaliyetlerine katılmada önce ilgi ve ihtiyaçlarından doğan açık ve kesin amaçlar belirlerler ve bu doğrultuda öğretim faaliyetlerine katılırlar dolayısıyla amaç yönelimli bireylerdir. Araştırma kapsamındaki yetişkinlerin tamamına yakınının öncelikli amacı Kur'an-ı Kerim'i usulüne uygun olarak okumaktır. Bu doğrultuda da en çok ders saatinin Kur'an-ı Kerim dersine ayrılmasını istemektedirler. Ayrıca öğrencileri Kur'an-ı Kerim'i ve dinin gereklerini daha iyi anlayabilmek için Arapça, Tefsir, Kur'an-ı Kerim Meali gibi ilave dersler talep etmektedirler.

“İbadetler için gerekli olan sure ve duaları ezberlemek”, “Temel dini ve ahlaki bilgileri öğrenmek” ve “Hz. Peygamberi tanımak ve onu örnek almak” ise yoğunluk kazanan diğer amaçlardır.

13. Yetişkinlerin kursa gelirken hedefledikleri amaçlarının neredeyse tamamı gerçekleşmiştir. Az da olsa bazı amaçlarının gerçekleşmeyişi, büyük oranda kendilerinin derse yeterince zaman ayıramamalarından kaynaklanmaktadır. İlgi ve ihtiyaçlarına cevap veren bir eğitim-öğretim süreci yaşadıkları için yetişkinlerin tamamına yakını isteyerek katıldıkları eğitim-öğretim faaliyetlerinden memnun olarak ayrılmışlardır.

14. Yetişkinler, Kur'an-ı Kerim'i usulüne uygun olarak okuma amacıyla geldikleri kursta, en çok bilgi ve beceri edinmekten hoşlandıkları konu yine Kur'an-ı Kerim'i tecvit kaidelerini uygulayarak okuyabilmektir.

15. Çocuk yaşta eksik bırakılmış dini bilgileri kurslar aracılığıyla giderebilmeleri kurslara olan talebi artırmaktadır. Ayrıca Kur'an Kursları yüzünden okuma programında en çok ders saatinin Kur'an-ı Kerim'e ayrılmış olması yetişkinlerin taleplerine cevap vermektedir.

16. Yetişkin öğrencilerin yaklaşık %63'ü ders konularını 'normal' düzeyde anlamaktadır. Ders konularını 'çok iyi anlayanların' oranı azdır. Bunun nedeni araştırmamıza katılan yetişkinlerde eğitim düzeyinin düşük olması, bir başka ifadeyle lise ve üniversite mezununun oranının az olmasıdır.

17. Öğrenme sürecinde en çok zorluk çekilen hususların; “Tevvit konularının öğrenilip uygulanması”, “yanlış ezberlerin düzeltilmesi” ve “yeni ezberlerin yapılması” olduğu tespit edilmiştir.

18. Yetişkinlerin geneli kurslarda derslerle ilgili bir sorun yaşamamaktadırlar. Sorun olarak dile getirdikleri önemli husus, Kur’an Kurslarında ders kitaplarının dışında yararlanabilecekleri farklı kaynakların olmayışıdır.

19. Yetişkinler, Kur’an Kurslarında okutulan “İbadetim”, ”Peygamberim”, “İnancım” ve “Ahlakım” kitaplarını genel anlamda yeterli bulsalar da, olumsuz kanaat bildirenler açıklama olarak genellikle, kitapların dilinin ağır olduğunu, kitapların yetişkinlerin eğitim seviyelerine uygun olmadığını veya yazı puntosunun küçük olmasından dolayı rahat okuyamadıklarını ifade etmişlerdir. Sonuç olarak öğrencilerin ders kitaplarını içerik ve kapsam bakımından yeterli bulduklarını, buna karşın anlatım olarak yetersiz bulduklarını söyleyebiliriz.

20. Kur’an Kurslarının fiziki açıdan bazı sorunları olduğu görülmüştür. Öğrencilerin yaklaşık 1/3’ü kurs binasının yeterince ısınmadığını, hava, aydınlık ve konfor açısından yetersiz olduğunu düşünmektedirler.

21. Yasal olarak yetişkinlere yönelik eğitim veren Kur’an Kurslarına kayıt yaptırabilmek için üst yaş sınırı bulunmamaktadır. Dolayısıyla farklı yaş gruplarında ve eğitim düzeylerinde insanlar aynı ortamda eğitim görmektedirler. Bu durum eğitim-öğretimin verimliliğini olumsuz etkileyen en önemli faktörlerden biri olarak ortaya çıkmaktadır.

22. Öğrencilerin başarı durumunu etkileyen ve kendilerinden kaynaklanan en önemli nedenlerin başında derslerde heyecanlanmaları, çekinmeleri, utanmaları gelmektedir. Bunun yanı sıra kursa düzenli olarak devam edememeleri, ders çalışmaya yeterince zaman bulamamaları, eski öğrendiklerini değiştirememeleri ve sağlık problemleri başarıyı engelleyen diğer unsurlardır.

23. Yetişkin öğrenciler kurslarda ders dışı vaaz, konferans, seminer vb. eğitici etkinlikler düzenlenmesini istemektedirler. Bunun yanı sıra, çay ve sohbet

saatleri, gezi, piknik gibi dinlenmeye ve eğlenmeye yönelik sosyal faaliyetler de istemektedirler.

24. Yetişkinler problem merkezli bir eğitim anlayışına sahiptirler. Gereksiz gördükleri ya da daha sonra kullanabilecekleri bilgilerden ziyade hemen hayatlarında kullanabilecekleri bilgileri öğrenmek isterler. İlgi ve beklentilerini karşılayan eğitim faaliyetlerine katılacaklardır. Bu bağlamda araştırmamıza katılan yetişkinlerin büyük çoğunluğu kursta öğrenilen bilgilerin hayatlarına uygulanabilir ve katkı sağlayıcı olduğunu düşünmektedir. Yine büyük bir kısmı bu bilgileri hayatlarına yansıtmaktadırlar. Bu durum, yetişkinlerin Kuran Kurslarına gelmelerinde ve eğitim sürecine devam etmelerinde etkilidir.

25. Yetişkin eğitimi için eğitim yapılan kursun fiziki imkanlarının yanı sıra öğreticilerin yetişkinlere karşı sergiledikleri tavır da önemlidir. Öğrenciler küçümsendiklerini, kendilerine değer verilmediğini sezdiklerinde kurslara devam etmeyeceklerdir. Bu açıdan bakıldığında yetişkinlerin, öğreticilerin gerek kişilik özelliklerinden gerek sınıf içi tutumlarından memnun oldukları belirlenmiştir.

26. Araştırmamıza katılan yetişkinlerin, bir Kur'an Kursu öğreticisinde olmasını bekledikleri en önemli özellikler sırasıyla şöyle oluşmuştur: Bilgili olması, işini severek ve samimiyetle yapması, öğrenciye değer vermesi, sabırlı olması ve eğitme-öğretme bilgi ve becerisine sahip olması.

27. Yetişkinler öğreticinin dersini en çok, konuyu anlatması ve ardından soru cevap yöntemiyle öğrencilerin derse katılması şeklinde işlemlerini istemektedirler.

28. Yetişkin öğrencilerin yaklaşık %58'i kursa düzenli olarak devam edememekte, kursun giriş çıkış saatlerine riayet edememektedirler. Bunun en önemli sebeplerinden biri, araştırmanın yapıldığı bölgede belli dönemlerdeki tarımsal faaliyetler ve bağ-bahçe işleridir. Diğer önemli bir faktör ise sağlık sorunlarıdır.

29. Kursun başlangıç-bitiş saatleri ve kursun bir yıl süreli oluşu öğrencilerin yaklaşık yarısı tarafından uygun bulunurken diğer yarısı tarafından uygun bulunmamaktadır. Araştırmamıza katılan öğrencilerin sadece %16,6'sı bekar,

diğerleri ise evli ve çocuk sahibi kadınlardır. Bu yüzden de ders giriş çıkış saatlerinin özellikle çocukların okul saatleriyle uyuşmasını istemektedirler.

30. Yetişkinler için eğitim öğretimin yapıldığı fiziki ortam kadar psikolojik ortam da önemlidir. Öğrencilerin tamamına yakını bu anlamda kurslardan memnun gözükmemektedir. Bilhassa kurslardaki arkadaş ilişkileri oldukça iyi görülmektedir.

ÖNERİLER

Araştırmada elde edilen verilerin değerlendirilmesinden sonra ulaşılan sonuçlar çerçevesinde konuyla ilgili önerilerimizi de şöyle sıralayabiliriz.

1. Kur'an Kurslarında farklı yaş gruplarında ve eğitim seviyelerinde olan kişilerin aynı programa tabi tutulması eğitimde verimi düşürmektedir. Öğrenciler eğitim seviyelerine, yaşlara, bilgi birikimlerine göre sınıflara ayrılmalı ve bilhassa yetişkinler için ayrı programlar geliştirilmelidir.

2. Kursa devam süresi bir yılla sınırlandırılmamalıdır. Yetişkinler kurslara uzun seneler kayıtlı olarak gelebilmelidirler. İkinci yıl kursa devam edenlere aynı program değil, bir üst düzey bilgileri içeren farklı bir program uygulanabilir. Bu çerçevede 'kur sistemi'nin uzun süreli kurslarda, özellikle yetişkin eğitiminde uygulamaya konulması yararlı olabilir. 32 haftalık kesintisiz program yerine belli dönemlere ayrılmış kısa süreli programlar uygulamak da bir alternatif olarak düşünülebilir.

3. Yetişkin öğrencilerin ders giriş-çıkış saatlerinin özellikle çocukların okul saatleriyle uyuşmasını istedikleri göz önünde bulundurularak, kurslarda sabahçı/öğlenci şeklinde ikili öğretim yapıldığı taktirde öğrencilerin kendilerine uygun olan ders saatlerine katılabilme imkanı sağlanmış olacaktır.

4. Yetişkinlerin hazır bulunuşluk düzeyleri ve ön öğrenmelerinin farklılığı dikkate alınarak, kurslarda okutulan ders kitaplarına ilave olarak yardımcı kitaplar hazırlanmalı, öğrenciler bunlarla desteklenmelidirler.

5. Memurlara ve düzenli bir işte çalışan kadınlara yönelik akşam saatlerinde veya hafta sonlarında ayrı programlar açılmalıdır.

6. Eklenerek bazı seçmeli yardımcı dersler ve kültür dersleriyle program daha cazip hale getirilebilir. Bunlar; çocuk eğitimi, aile içi iletişim ve meal içerikli dersler olabilir.

7. Yetişkin öğrencilerin derslerle ilgili en önemli sorunları, Kur'an Kurslarında ders kitaplarının dışında yararlanabilecekleri farklı kaynakların olmayışıdır. Anketlerin uygulanış sürecinde yetişkinlerin öğrenim gördükleri Kur'an Kurslarında yaptığımız gözlemler sonucu, çok azında 'kütüphane' olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamda Kur'an Kursu yöneticilerimize ve öğreticilerimize önemli görevler düşmektedir. Her Kur'an Kursunda öğrencilerin istifadesine sunulmak üzere, ders konularıyla ilişkili, genel kültür bilgisi içeren vb. kaynak eserleri içinde bulunduran bir kütüphanenin kurulması gerekmektedir. Böylelikle yetişkin öğrenciler merak ettikleri ve araştırmak istedikleri konuları güvenilir kaynaklardan öğrenebileceklerdir.

8. Kurs binaları fiziki olarak iyileştirilmelidir. Yetişkinler için düzenlenen kurslar için müstakil tuvalet, abdesthane, çay ocağı vb. bölümler ilave edilmelidir.

9. Kursu çocuklarıyla gelmek isteyen yetişkinler için, kurs içinde çocuklar için oyun odaları düzenlenebilir veya belirli merkezlerde, kurs öğrencilerinin çocuklarının ders süresince kalabilecekleri kreşler de açılabilir.

10. Ders araç gereçleri, eğitim harcamaları ve kurs giderleri için kurslara devlet eliyle ödenek ayrılmalıdır.

11. Kurs öğrencileri için derslerin yanı sıra, vaaz, konferans, gibi eğitici faaliyetler düzenlenmelidir. Bu konuda müftülikle işbirliği yapılarak vaizler veya alanında uzman kişilerden yararlanılabilir.

12. Eğitici faaliyetlerin yanı sıra dinlenmeye ve eğlenmeye yönelik sosyal faaliyetler de kursa talebi artıracaktır.

13. Öğrenciler ve kursun nitelikleri yanında önemli diğer bir husus kurs öğreticileridir. Kurs öğreticisi, İlahiyat Fakültesi mezunları arasından seçilmeli ve 'yetişkin psikolojisi', 'gelişim-öğrenme psikolojisi' ile öğretmenlik formasyon bilgi ve becerileri konusunda hizmet içi eğitimlerle desteklenmelidir.

14. Kur'an Kurslarında 32 haftalık eğitim süresinin sonunda öğrenciler müftülük görevlilerince sözlü sınava tabi tutulmaktadırlar. 'Bu durum, Ölçme Değerlendirme' süreci açısından çok uzun olduğu gibi, yetişkinlerin bir komisyon huzurunda sınav psikolojisi yaşamaları açısından da olumsuz algılanmaktadır. Bu uygulama yerine kanaatimizce 'ürüne dayalı kısa değerlendirmeler' yerine 'sürece dayalı geniş değerlendirmeler' yapılmalıdır. Bunun için süreci değerlendiren ölçme araçları geliştirilerek bunun öğretmenler tarafından izlenmesi ve uygulanması sağlanmalı, yılsonu sınavları için bilhassa yetişkin kadın öğrencilerin sınavlarını kadın hocalardan (vaize, Din hizmetleri uzmanı, Kur'an Kursu öğreticisi, vb.) oluşan bir komisyonun yapması sağlanmalıdır.

15. Kur'an Kurslarında sınıf oluşturabilmek için 15 kayıtlı öğrenci olması zorunluluğu vardır. Küçük yerleşim yerlerinde bu sayı tamamlanamadığı için kurslar kapatılabilmektedir. Zorunlu öğrenci sayısı konusu da gözden geçirilmeli ve bu konuda gerekli yasal zemin oluşturulmalıdır.

16. Eğitim-öğretim sürecinde yaşanan ortak sorunlara çözüm bulabilmek için, Kur'an Kursu öğretmenlerinin bilgi ve tecrübelerini paylaşabilecekleri, deneyimlerini birbirlerine aktarabilecekleri platformlar oluşturulabilir.

İnsan hayatının büyük bir kısmının yetişkinlik dönemi içerisinde olduğu düşünüldüğünde 'hayat boyu eğitim' için Kur'an Kursları, son derece önemli bir görevi yerine getirmektedir. Kur'an Kursları ülkemiz şartları açısından yetişkin kadınların din eğitimi için en önemli kurumların başında gelmektedir.

Kuşkusuz ki Kur'an Kurslarına ilişkin yapılacak her türlü çalışmada, başarılı sonuçlara ulaşabilmek için bu kurumların mevcut yapısını, sorunlarını, ihtiyaç ve beklentilerini olduğu gibi ortaya koyan bilimsel veriler kadar, her türlü ön yargıdan uzak ve bu verilere dayalı stratejiler geliştiren, çözümler üreten samimi yaklaşımlar da büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Arı, Ramazan-Üre, Ömer-Yılmaz, Hasan, *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi (Eğitimin Psikolojik Temelleri)*, Damla Matbaacılık, Konya 1974.
- Arslantürk, Zeki, *Araştırma Metod ve Teknikleri*, Çamlıca Yay., İstanbul 2001.
- Arsu, Tülay, “Yaşlılık Psikolojisi”, <http://www.psikoweb.com/> [27.12.2009].
- Atkinson, Rita-Atkinson, Richard C.-Hilgard, Ernest R, *Psikolojiye Giriş*, trc., Kemal Atalay-Mustafa Atalay-Aysun Yavuz, Sosyal Yayınlar, I-II, İstanbul 1995.
- Ay, Mehmet Emin, *Diyanet İşleri Başkanlığına Bağlı Kur'an Kurslarının Problemleri ve Beklentileri*, Uludağ Yayınları, Bursa 1995.
- Aydın, Ali Rıza, *Kur'an Kursu Öğreticilerinin Mesleki Problemleri*, (basılmamış yüksek lisans tezi), OMÜSBE, Samsun 1991.
- Aydın, Şevki, *Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursu*, DİB Yay., Ankara 2008.
- Baltacı, Cahit, “Cumhuriyet Döneminde Kur'an Kursları”, *DEAD*, sy. 6, İstanbul 1999.
- Barutçugil, İsmet, *Eğitim Becerilerinin Geliştirilmesi Eğiticinin Eğitimi*, Kariyer Yay., İstanbul 2002.
- Bayraklı, Bayraktar, *İslâm'da Eğitim*, İstanbul 2002.
- Bayraktar, M. Faruk, *Eğitim Kurumu Olarak Kur'an Kursları Üzerine Bir Araştırma*, Yıldızlar Matbaası, İstanbul 1992.
- _____, “Suffa'da Yapılan Eğitim-Öğretim ve Günümüze Yansımaları”, *Yetişkinlik Dönemi Eğitim ve Problemleri*, ed. M. Faruk Bayraktar, Ensar Neşriyat, İstanbul 2006, ss. 23-35.
- Bekaroğlu, Mustafa, “ Yaşlılık Döneminin Ruhsal Sorunları”, *Aile ve Toplum Dergisi*, C.I/1 (Mart 1991), ss. 103-106.
- Bilgin, Beyza, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Gün Yayıncılık, Ankara 2001.
- Buhari, Muhammed b. İsmail, *Sahihu'l Buhari*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

- Büyükdiñç, Mustafa, *Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Temel Eğitim Sonrası Kur'an Kurslarında Eğitim ve Öğretim*, (basılmamış yüksek lisans tezi), SAÜSBE, Sakarya 2001.
- Cebeci, Suat, "Din Öğretimi Yöntemleri", *Etkili Din Öğretimi*, ed. Şaban Karaköse, Tıdef Yayınları, İstanbul 2009, ss. 195-224.
- Coşkun, Selçuk, *Hz. Peygamberin Sünnetinde Yetişkinlerin Eğitimi* (basılmamış yüksek lisans tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1991.
- Cüceloğlu, Doğan, *İnsan ve Davranışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1994.
- Çağrıcı, Mustafa, "Kur'an Kursu" mad., *DİA*, İstanbul 2002, C. XXVI, ss. 423-426.
- Çamdibi, Mahmut, "Kur'an Kurslarında Verimliliğin Sağlanması ve Arttırılması", *Kur'an Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik Sempozyumu*, İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi-30, (24-25 Mayıs 1997, İstanbul), Ensar Neşriyat, İstanbul 2000, ss. 137-143.
- _____, "Yetişkinler Eğitiminde İletişim", *DEAD*, sy. 15, İstanbul 2005, ss. 33-47.
- Çelebi, Ahmet, *İslam'da Eğitim Öğretim Tarihi*, çev. A.Yardıı, Damla Yay., İstanbul 1976.
- Çelep, Cevat, *Halk Eğitimi, Kavramlar, İlkeler, Yöntemler, Teknikler*, Pegema Yayıncılık, Ankara 1995.
- DİB, *Kur'an Kursları Öğretim Programı (Yüzünden Okuyanlar İçin)*, Ankara 2004.
- Dağ, Mehmet-Öymen, H. Raşit, *İslam Eğitim Tarihi*, MEB Yay., Ankara 1974.
- Dam, Hasan, *Yetişkinlerin Din Eğitimi*, (basılmamış doktora tezi), OMÜSBE, Samsun 2002.
- DİB, *1997 Yılı İstatistikleri*, Ankara 1998.
- DİB, *1998 Yılı İstatistikleri*, Ankara 1999.
- DİB, *1999 Yılı İstatistikleri*, Ankara 2000.
- DİB, *2000 Yılı İstatistikleri*, Ankara 2001.
- DİB, *Kur'an Kursları ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği* (2000).

- DİB, *Kur'an Kursları Yönergesi* (2004).
- DİB, *Kur'an Kursları Yönetmelik* (Aralık 2003).
- DİB, *İstatistiklerle Diyanet İşleri Başkanlığı*, Ankara 1990.
- Dodurgalı, Abdurrahman, *Sevgi Peygamberi ve Yetişkin Din eğitimi*, Rağbet Yay., İstanbul 2002.
- Doğan, Hıfzı, "Yaşam Boyu Eğitim ve Üniversite", *AÜEBFD*, C. IX/1 (1976), ss. 1-23.
- Duman, Ahmet, *Yetişkinler Eğitimi*, Ütopya Yayınevi, Ankara 2007.
- Ebu Dâvud, Süleyman b. el- Eş'as, *Sünenü Ebi Davud*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- Emiroğlu, Vedia, *Yaşlılık ve Yaşlının Sosyal Uyumu*, Başkent Yayınevi, Ankara 1989.
- Er, Dilek, "Psikososyal Açıdan Yaşlılık", *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi* (Ağustos 2009), C.4, sy. 11, ss. 136-137.
- Erden, Münire, *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, İstanbul 2001.
- Erden, Münire-Akman, Yasemin, *Gelişim ve Öğrenme*, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2003.
- Ergün, Mustafa, *Bilimsel Araştırmalarda Bilgisayarla İstatistik Uygulamaları*, Ocak Yay. Ankara 1995.
- Erkul, Elif, *Kur'an Kurslarında Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi Yöntem ve Teknikleri*, (basılmamış yüksek lisans tezi), SAÜSBE, Sakarya 2010.
- Göçmen, Aylın, *Yeniden Öğrenme*, Nobel Yayınları, Ankara 2003.
- Gözütok, Şakir, *İlk Dönem İslam Eğitim Tarihi*, Fecr Yay., Ankara 2002.
- Güneş, Firdevs, *Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi)*, Ocak Yayınları, Ankara 1996.
- Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, I-II, çev. Salih Tuğ, Ankara 2003.
- Hökelekli, Hayati, *Din Psikolojisi*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1998.
- <http://www.biruni.com.tr/TR/INDEX/Default.asp> [26.12.2009].
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezid el- Kazvini, *Sünenü İbn-i Mace*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

- İçağasioğlu Çoban, Arzu, “Yalnız Yaşayan Yaşlılara İlişkin Aile Politikaları”, *Aile ve Toplum Dergisi*, C.II/8 (Ocak-Şubat-Mart 2005), ss. 43-51.
- Jäschke, Gotthard, *Yeni Türkiye’de İslamlık*, çev. Hayrullah Örs, Bilgi Yay., Ankara 1972.
- _____, “Yeni Türkiye’de Kur’an-ı Kerim Kursları”, çev. Nimet Arsan, *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, C. V, cüz 1-4, İstanbul 1973.
- Kaptan, Saim, *Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri*, Rehber Yay., Ankara ts.
- Kartopu, Saffet, *Dini Yaşayışta Hayatı Sorgulama*, (basılmamış yüksek lisans tezi), ÇÜSBE, Adana 2006.
- Karataş, Birgül, *Araştırma Teknikleri*, İstanbul 1984.
- Kılavuz, Mehmet Akif – Yılmaz, Hüseyin, “Örgün ve Yaygın Eğitimde Öğrenenlerin İhtiyaçları Doğrultusunda Din Eğitimi ve Öğretimi”, *UÜİFD*, C.18, sy. 2, Bursa 2009, ss. 123-139.
- Kılavuz, Mehmet Akif, *Kuran Kurslarında Yetişkin Din Eğitimi*, Düşünce Yayınları, İstanbul 2005.
- _____, “Yetişkinlerin Din Eğitim Programlarının Planlanması”, *Yetişkinlik Dönemi Eğitim ve Problemleri Sempozyumu*, İSAV Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi-47, ed. M. Faruk Bayraktar, Ensar Neşriyat, İstanbul 2006, ss. 125-147.
- _____, *Yaşlanma Dönemi Din Eğitimi*, Arasta Yayınları, Bursa 2003.
- Kılıççı, Yadigar, “Yaşlılığın Uyum Sorunları”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy. 3 (1988), ss. 41-45.
- Knowles, Malcolm, *Yetişkin Öğrenenler Göz Ardı Edilen Bir Kesim*, çev. Serap Ayhan, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1996.
- Koç, Ahmet, *Kur’an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik*, İlahiyat Yay., Ankara 2005.
- _____, “Diyanet İşleri Başkanlığı ve Yaygın Din Eğitimi”, *DEAD*, sy. 8, İstanbul 2001, ss. 139-170.

- Köylü, Mustafa, “Yetişkinlik Dönemi Eğitim ve Öğretiminin Genel Özellikleri”, *Yetişkinlik Dönemi Eğitim ve Problemleri Sempozyumu*, İSAV Tartışmalı İlimi Toplantılar Dizisi-47, ed. M. Faruk Bayraktar, Ensar Neşriyat, İstanbul 2006, ss. 85-112.
- _____, “Pedagojiden Andragojiye: Yaşam Boyu Eğitim”, *DEAD*, sy. 9, İstanbul 2002, ss. 133-149.
- _____, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, Dem Yayınları, İstanbul 2004.
- Kurt, İhsan, *Yetişkin Eğitimi*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2008.
- _____, *Yetişkin Psikolojisi*, Asil Yayınevi, Ankara 2008.
- Lindzey, G.-Thompson, F.-Spring, B. J., “Gelişim Psikolojisi: Ergenlik ve Yetişkinlik”, çev. Figen Çok, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. XXVII/ 2 (1994), ss. 905-935.
- Lowe, John, *Dünyada Yetişkin Eğitime Toplu Bakış*, çev. Turhan Oğuzkan, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1985.
- Mehmedoğlu, Yurdagül, *Erişkin Bireyin Kendilik Bilinci ve Din Eğitimi*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2001.
- Müslim, b. Haccac el-Kuşeyri, *Sahihu Müslim*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- Okçabol, Rıfat, *Halk Eğitimi (Yetişkin Eğitimi)*, Ütopya Yayınevi, Ankara 2007.
- Onur, Bekir, *Gelişim Psikolojisi*, İmge Yayınevi, Ankara 2008.
- Öz, Fatma, “Yaşamın Son Evresi: Yaşlılık Psikososyal Açından Gözden Geçirme”, *Kriz Dergisi*, C. I/1 (Mart 2001), ss. 17-28.
- Öztürk, Şükrü, “Kur’an Kurslarının Eğitim ve Kültür Hayatımıza Katkıları”, *Kuran Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik Sempozyumu*, İSAV Tartışmalı İlimi Toplantılar Dizisi-30, (24-25 Mayıs 1997, İstanbul), Ensar Neşriyat, ss. 173-179.
- Özyurt, Ayşe, *Kur’an Kurslarında Kadınlara Yönelik Din Eğitimi*, (basılmamış yüksek lisans tezi), MÜSBE, İstanbul 2009.
- Peker, Hüseyin, *Din Psikolojisi*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2003.

- _____, *Din ve Ahlak Eğitimi*, Aksi Seda Matbaası, Samsun 1998.
- Sitemböyükbaşı, Şaban, *Türkiye’de İslam’ın Yeniden İnkişafı*, TDV Yay., Ankara 1995.
- Şen, Süleyman Zihni, *Kur’an Kursu Öğrenci ve Öğreticilerinin Beklentisi ve Sorunları*, (basılmamış yüksek lisans tezi) UÜSB, Bursa 1995.
- Şimşek, Adviyeye, *Huzurevi Sakinlerinde Dini Yaşayış*, (basılmamış yüksek lisans tezi), ÇÜSBE., Adana 2006.
- Tosun, Cemal, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Pegema Yayıncılık, Ankara 2002.
- _____, *Din ve Kimlik*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993.
- _____, “Yetişkinler Din Eğitimi: Mahiyeti, İmkanları ve Problemleri”, *Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu*, Ankara 1997, ss. 222-229.
- Uysal, Veysel, “Yetişkinlikte Dindarlık ve Kültürel Arka Plan”, *Yetişkinlik Dönemi Eğitim ve Problemleri Sempozyumu*, İSAV Tartışmalı İlimi Toplantılar Dizisi-47, ed. M. Faruk Bayraktar, Ensar Neşriyat, İstanbul 2006, ss. 207-245.
- Ünal, Ali, *Yetişkinlerde Din Olgusu ve Kur’an Kurslarında Öğretim*, (basılmamış doktora tezi), AÜSBE, Ankara 2008.
- Yenen, Havva, *Ders Kitabı İnceleme Tekniklerine Göre Kız Kur’an Kursu Öğreticilerinin “İbadetim” Ders Kitabı Hakkındaki Değerlendirmeleri*, (basılmamış yüksek lisans tezi), SÜSBE, Konya 2010.

EKLER

EK 1: ÇAPRAZ TABLOLAR

Tablo 1: Kursta Düzenli Olarak Devam Edip Etmemeye Durumu ile Yaş Arasındaki İlişki

<i>Kursta düzenli olarak devam ediyor musunuz?</i>		Yaş			TOPLAM
		20-35	36-55	56 sonrası	
Evet	Sayı	155	198	51	404
	Sütun %	45,5	39,4	48,6	42,6
Hayır	Sayı	186	304	54	544
	Sütun %	54,5	60,6	51,4	57,4
TOPLAM	Sayı	341	502	105	948
	Sütun %	100	100	100	100

[χ^2 : 4,714; p (0,725)>0.05 anlamsız]

Tablo 2: Kursta Öğrenilen Bilgilerin Uygulanabilir ve Hayata Katkı Sağlayıcı Olduğu Doğrultusunda Sahip Olunan Düşünce ile Yaş Arasındaki İlişki

<i>Kursta öğrendiğiniz bilgilerin uygulanabilir ve hayatınıza katkı sağlayıcı olduğunu düşünüyor musunuz?</i>		Yaş			TOPLAM
		20-35	36-55	56 sonrası	
Her zaman	Sayı	232	344	68	644
	Sütun %	68,8	68,8	66,0	68,5
Çoğunlukla	Sayı	85	122	30	237
	Sütun %	25,2	24,4	29,1	25,2
Bazen	Sayı	19	29	5	53
	Sütun %	5,6	5,8	4,9	5,6
Nadiren	Sayı	1	2	0	3
	Sütun %	0,3	0,4	0	0,3
Hiçbir zaman	Sayı	0	3	0	3
	Sütun %	0	0,6	0	0,3
TOPLAM	Sayı	337	500	103	940
	Sütun %	100	100	100	100

[χ^2 : 4,073; p (0,712)>0.05 anlamsız]

Tablo 3: Kursa Gelirken Hedeflenen Amaçların Gerçekleşme Düzeyi ile Yaş Arasındaki İlişki

<i>Kursa gelirken hedeflediğiniz amaçlar hangi ölçüde gerçekleşti?</i>		Yaş			TOPLAM
		20-35	36-55	56 sonrası	
Tamamen	Sayı	96	164	35	295
	Sütun %	28,4	32,8	34,0	31,3
Çoğunlukla	Sayı	182	222	49	453
	Sütun %	53,8	44,4	47,6	48,1
Kısmen	Sayı	52	101	19	172
	Sütun %	15,4	20,2	18,4	18,3
Nadiren	Sayı	7	12	0	19
	Sütun %	2,1	2,4	0	2,0
Hiç	Sayı	1	1	0	2
	Sütun %	0,3	0,2	0	0,2
TOPLAM	Sayı	338	500	103	941
	Sütun %	100	100	100	100

[χ^2 : 10,582; p (0,561)>0.05 anlamsız]

Tablo 4: Kursla İlgili Mevcut Kanaatlerle Yaş Arasındaki İlişki

<i>Şu anda kursla ilgili kanaatleriniz nelerdir?</i>		Yaş			TOPLAM
		20-35	36-55	56 sonrası	
İsteyerek geldim ve memnunum	Sayı	319	490	102	911
	Sütun %	94,4	97,6	97,1	96,4
İsteyerek geldim ama memnun değilim	Sayı	5	1	0	6
	Sütun %	1,5	0,2	0	0,6
İstemeyerek geldim ama memnunum	Sayı	13	11	3	27
	Sütun %	3,8	2,2	2,9	2,9
İstemeyerek geldim ve memnun değilim	Sayı	1	0	0	1
	Sütun %	0,3	0	0	0,1
TOPLAM	Sayı	338	502	105	945
	Sütun %	100	100	100	100

[χ^2 : 9,921; p (0,073)>0.05 anlamsız]

Tablo 5: “İbadetim” Adlı Ders Kitabına Yönelik Kanaatle Yaş Arasındaki İlişki

<i>Kurslarla okutulan “İbadetim” adlı ders kitabını nasıl buluyorsunuz?</i>		Yaş			TOPLAM
		20-35	36-55	56 sonrası	
Çok Yeterli	Sayı	101	195	32	328
	Sütun %	29,9	40,5	32,3	35,7
Yeterli	Sayı	215	269	50	534
	Sütun %	63,6	55,8	50,5	58,1
Yetersiz	Sayı	18	15	15	48
	Sütun %	5,3	3,1	15,2	5,2
Çok Yetersiz	Sayı	4	3	2	9
	Sütun %	1,2	0,6	2,0	1,0
TOPLAM	Sayı	338	482	99	919
	Sütun %	100	100	100	100

[χ^2 : 34,431; p (0,601)>0.05 anlamsız]

Tablo 6: “Ahlakım” Adlı Ders Kitabına Yönelik Kanaatle Yaş Arasındaki İlişki

<i>Kurslarla okutulan “Ahlakım” adlı ders kitabını nasıl buluyorsunuz?</i>		Yaş			TOPLAM
		20-35	36-55	56 sonrası	
Çok Yeterli	Sayı	102	193	33	328
	Sütun %	30,2	40,0	33,3	35,7
Yeterli	Sayı	220	277	50	547
	Sütun %	65,1	57,5	50,5	59,5
Yetersiz	Sayı	10	10	15	35
	Sütun %	3,0	2,1	15,2	3,8
Çok Yetersiz	Sayı	6	2	1	9
	Sütun %	1,8	0,4	1,0	1,0
TOPLAM	Sayı	338	482	99	919
	Sütun %	100	100	100	100

[χ^2 : 50,688; p (0,509)>0.05 anlamsız]

Tablo 7: “İnancım” Adlı Ders Kitabına Yönelik Kanaatle Yaş Arasındaki İlişki

<i>Kurslarla okutulan “İnancım” adlı ders kitabını nasıl buluyorsunuz?</i>		Yaş			TOPLAM
		20-35	36-55	56 sonrası	
Çok Yeterli	Sayı	101	200	33	334
	Sütun %	29,9	41,5	33,3	36,3
Yeterli	Sayı	217	261	50	528
	Sütun %	64,2	54,1	50,5	57,5
Yetersiz	Sayı	16	19	15	50
	Sütun %	4,7	3,9	15,2	5,4
Çok Yetersiz	Sayı	4	2	1	7
	Sütun %	1,2	0,4	1,0	0,8
TOPLAM	Sayı	338	482	99	919
	Sütun %	100	100	100	100

[χ^2 : 33,164; p (0,429)>0.05 anlamsız]

Tablo 8: “Peygamberim” Adlı Ders Kitabına Yönelik Kanaatle Yaş Arasındaki İlişki

<i>Kurslarla okutulan “Peygamberim” adlı ders kitabını nasıl buluyorsunuz?</i>		Yaş			TOPLAM
		20-35	36-55	56 sonrası	
Çok Yeterli	Sayı	119	216	35	370
	Sütun %	35,2	44,8	35,4	40,3
Yeterli	Sayı	196	244	48	488
	Sütun %	58,0	50,6	48,5	53,1
Yetersiz	Sayı	18	19	15	52
	Sütun %	5,3	3,9	15,2	5,7
Çok Yetersiz	Sayı	5	3	1	9
	Sütun %	1,5	0,6	1,0	1,0
TOPLAM	Sayı	338	482	99	919
	Sütun %	100	100	100	100

[χ^2 : 27,527; p (0,679)>0.05 anlamsız]

Tablo 9: Kursta İşlenen Konuların Anlaşılma Durumu ile Yaş Arasındaki İlişki

<i>Kursta işlenen konuları anlama durumunuz nedir?</i>		Yaş			TOPLAM
		20-35	36-55	56 sonrası	
Çok İyi anlıyorum	Sayı	138	116	23	277
	Sütun %	40,7	23,2	22,3	29,4
Normal anlıyorum	Sayı	183	344	61	588
	Sütun %	54,0	68,8	59,2	62,4
Az Anlıyorum	Sayı	17	38	18	73
	Sütun %	5,0	7,6	17,5	7,7
Hiç Anlamıyorum	Sayı	1	2	1	4
	Sütun %	0,3	0,4	1	0,4
TOPLAM	Sayı	339	500	103	942
	Sütun %	100	100	100	100

[x²: 47,049; p (0,000)<0.05 anlamlı]

Tablo 10: Kursta Öğrenilen Bilgilerin Hayata Uygulanma Düzeyi ile Yaş Arasındaki İlişki

<i>Kursta öğrendiğiniz bilgileri hayatınızda uygulayabiliyor musunuz?</i>		Yaş			TOPLAM
		20-35	36-55	56 sonrası	
Her Zaman	Sayı	71	152	37	260
	Sütun %	20,9	30,4	35,2	27,5
Çoğunlukla	Sayı	196	263	50	509
	Sütun %	57,8	52,6%	47,6	53,9
Bazen	Sayı	68	82	17	167
	Sütun %	20,1	16,4	16,2	17,7
Nadiren	Sayı	4	3	1	8
	Sütun %	1,2	0,6	1,0	0,8
TOPLAM	Sayı	339	500	105	944
	Sütun %	100	100	100	100

[x²: 13,485; p (0,002)<0.05 anlamlı]

Tablo 11: Kursta Düzenli Olarak Devam Edip Etmeme Durumu ile Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki

<i>Kursta düzenli olarak devam ediyor musunuz?</i>		Öğrenim Durumu					TOPLAM
		Sadece Okur-Yazar	İlkokul	Ortaokul	Lise veya Dengi	Üniversite Yüksekokul	
Evet	Sayı	71	175	52	81	25	404
	Sütun %	37,0	40,2	46,4	50,6	52,1	42,7
Hayır	Sayı	121	260	60	79	23	543
	Sütun %	63,0	59,8	53,6	49,4	47,9	57,3
TOPLAM	Sayı	192	435	112	160	48	947
	Sütun %	100	100	100	100	100	100

[χ^2 : 10,126; p (0,002)<0.05 anlamlı]

Tablo 12: Kursta Öğrenilen Bilgilerin Uygulanabilir ve Hayata Katkı Sağlayıcı Olduğu Doğrultusunda Sahip Olunan Düşünce ile Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki

<i>Kursta öğrendiğiniz bilgilerin uygulanabilir ve hayatınıza katkı sağlayıcı olduğunu düşünüyor musunuz?</i>		Öğrenim Durumu					TOPLAM
		Sadece Okur-Yazar	İlkokul	Ortaokul	Lise veya Dengi Okul	Üniversite Yüksekokul	
Her zaman	Sayı	117	304	77	110	35	643
	Sütun %	60,9	70,5	70,0	69,2	74,5	68,5
Çoğunlukla	Sayı	54	101	27	43	12	237
	Sütun %	28,1	23,4	24,5	27,0	25,5	25,2
Bazen	Sayı	19	22	6	6	0	53
	Sütun %	9,9	5,1	5,5	3,8	0	5,6
Nadiren	Sayı	1	2	0	0	0	3
	Sütun %	0,5	0,5	0	0	0	0,3
Hiçbir zaman	Sayı	1	2	0	0	0	3
	Sütun %	0,5	0,5	0	0	0	0,3
TOPLAM	Sayı	192	431	110	159	47	939
	Sütun %	100	100	100	100	100	100

[χ^2 : 16,660; p (0,007)<0.05 anlamlı]

Tablo 13: Kursa Gelirken Hedeflenen Amaçların Gerçekleşme Düzeyi ile Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki

Kursa gelirken hedeflediğiniz amaçlar hangi ölçüde gerçekleşti?		Öğrenim Durumu					TOPLAM
		Sadece Okur-Yazar	İlkokul	Ortaokul	Lise veya Dengi Okul	Üniversite Yüksekokul	
Tamamen	Sayı	50	158	27	46	14	295
	Sütun %	26,0	36,7	24,3	28,9	29,2	31,4
Çoğunlukla	Sayı	93	196	53	83	28	453
	Sütun %	48,4	45,6	47,7	52,2	58,3	48,2
Kısmen	Sayı	44	67	29	25	6	171
	Sütun %	22,9	15,6	26,1	15,7	12,5	18,2
Nadiren	Sayı	4	9	2	4	0	19
	Sütun %	2,1	2,1	1,8	2,5	0	2,0
Hiç	Sayı	1	0	0	1	0	2
	Sütun %	0,5	0	0	0,6	0	0,2
TOPLAM	Sayı	192	430	111	159	48	940
	Sütun %	100	100	100	100	100	100

[χ^2 : 23,799; p (0,693)>0.05 anlamsız]

Tablo 14: Kursa İlgili Mevcut Kanaatlerle Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki

Şu anda Kursa ilgili kanaatleriniz nelerdir?		Öğrenim Durumu					TOPLAM
		Sadece Okur-Yazar	İlkokul	Ortaokul	Lise veya Dengi Okul	Üniversite Yüksekokul	
İsteyerek geldim ve memnunum	Sayı	187	421	103	153	46	910
	Sütun %	97,4	97,5	92,0	95,6	95,8	96,4
İsteyerek geldim ama memnun değilim	Sayı	0	1	2	3	0	6
	Sütun %	0	2	1,8	1,9	0	0,6
İstemeyerek geldim ama memnunum	Sayı	5	10	6	4	2	27
	Sütun %	2,6	2,3	5,4	2,5	4,2	2,9
İstemeyerek geldim ve memnun değilim	Sayı	0	0	1	0	0	1
	Sütun %	0	0	0,9	0	0	0,1
TOPLAM	Sayı	192	432	112	160	48	944
	Sütun %	100	100	100	100	100	100

[χ^2 : 19,865; p (0,215)>0.05 anlamsız]

Tablo 15: “İbadetim” Adlı Ders Kitabına Yönelik Kanaatle Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki

<i>Kurslarla okutulan “İbadetim” adlı ders kitabını nasıl buluyorsunuz?</i>		Öğrenim Durumu					TOPLAM
		Sadece Okur-Yazar	İlkokul	Ortaokul	Lise veya Dengi Okul	Üniversite Yüksekokul	
Çok Yeterli	Sayı	58	187	28	44	11	328
	Sütun %	33,7	43,7	25,2	27,5	23,4	35,7
Yeterli	Sayı	92	220	77	110	34	533
	Sütun %	53,5	51,4	69,4	68,8	72,3	58,1
Yetersiz	Sayı	21	15	4	6	2	48
	Sütun %	12,2	3,5	3,6	3,8	4,3	5,2
Çok Yetersiz	Sayı	1	6	2	0	0	9
	Sütun %	0,6	1,4	1,8	0	0	1,0
TOPLAM	Sayı	172	428	111	160	47	918
	Sütun %	100	100	100	100	100	100

[χ^2 : 51,004; p (0,208)>0.05 anlamsız]

Tablo 16: “Ahlakım” Adlı Ders Kitabına Yönelik Kanaatle Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki

<i>Kurslarla okutulan “Ahlakım” adlı ders kitabını nasıl buluyorsunuz?</i>		Öğrenim Durumu					TOPLAM
		Sadece Okur-Yazar	İlkokul	Ortaokul	Lise veya Dengi Okul	Üniversite Yüksekokul	
Çok Yeterli	Sayı	59	186	28	44	11	328
	Sütun %	34,3	43,5	25,2	27,5	23,4	35,7
Yeterli	Sayı	93	227	80	110	36	546
	Sütun %	54,1	53,0	72,1	68,8	76,6	59,5
Yetersiz	Sayı	19	11	1	4	0	35
	Sütun %	11,0	2,6	0,9	2,5	0	3,8
Çok Yetersiz	Sayı	1	4	2	2	0	9
	Sütun %	0,6	0,9	1,8	1,3	0	1,0
TOPLAM	Sayı	172	428	111	160	47	918
	Sütun %	100	100	100	100	100	100

[χ^2 : 59,086; p (0,138)>0.05 anlamsız]

Tablo 17: “İnancım” Adlı Ders Kitabına Yönelik Kanaatle Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki

<i>Kurslarla okutulan “İnancım” adlı ders kitabını nasıl buluyorsunuz?</i>		Öğrenim Durumu					TOPLAM
		Sadece Okur-Yazar	İlkokul	Ortaokul	Lise veya Dengi Okul	Üniversite Yüksekokul	
Çok Yeterli	Sayı	60	188	29	44	13	334
	Sütun %	34,9	43,9	26,1	27,5	27,7	36,4
Yeterli	Sayı	90	216	77	111	33	527
	Sütun %	52,3	50,5	69,4	69,4	70,2	57,4
Yetersiz	Sayı	21	21	3	5	0	50
	Sütun %	12,2	4,9	2,7	3,1	0	5,4
Çok Yetersiz	Sayı	1	3	2	0	1	7
	Sütun %	0,6	0,7	1,8	0	2,1	0,8
TOPLAM	Sayı	172	428	111	160	47	918
	Sütun %	100	100	100	100	100	100

[χ^2 : 51,312; p (0,294)>0.05 anlamsız]

Tablo 18: “Peygamberim” Adlı Ders Kitabına Yönelik Kanaatle Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki

<i>Kurslarla okutulan “Peygamberim” adlı ders kitabını nasıl buluyorsunuz?</i>		Öğrenim Durumu					TOPLAM
		Sadece Okur-Yazar	İlkokul	Ortaokul	Lise veya Dengi Okul	Üniversite Yüksekokul	
Çok Yeterli	Sayı	65	200	33	58	14	370
	Sütun %	37,8	46,7	29,7	36,3	29,8	40,3
Yeterli	Sayı	86	205	68	95	33	487
	Sütun %	50,0	47,9	61,3	59,4	70,2	53,1
Yetersiz	Sayı	20	18	8	6	0	52
	Sütun %	11,6	4,2	7,2	3,8	0	5,7
Çok Yetersiz	Sayı	1	5	2	1	0	9
	Sütun %	0,6	1,2	1,8	0,6	0	1,0
TOPLAM	Sayı	172	428	111	160	47	918
	Sütun %	100	100	100	100	100	100

[χ^2 : 35,780; p (0,617)>0.05 anlamsız]

Tablo 19: Kursta İşlenen Konuların Anlaşılma Durumu ile Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki

<i>Kursta işlenen konuları anlama durumunuz nedir?</i>		Öğrenim Durumu					TOPLAM
		Sadece Okur-Yazar	İlkokul	Ortaokul	Lise veya Dengi Okul	Üniversite Yüksekokul	
Çok İyi Anlıyorum	Sayı	19	116	38	77	27	277
	Sütun %	10,0	26,9	33,9	48,4	56,3	29,4
Normal Anlıyorum	Sayı	138	282	69	77	21	587
	Sütun %	72,6	65,3	61,6	48,4	43,8	62,4
Az Anlıyorum	Sayı	31	33	5	4	0	73
	Sütun %	16,3	7,6	4,5	2,5	0	7,8
Hiç Anlamıyorum	Sayı	2	1	0	1	0	4
	Sütun %	1,1	0,2	0	0,6	0	0,4
TOPLAM	Sayı	190	432	112	159	48	941
	Sütun %	100	100	100	100	100	100

[χ^2 : 100,606; p (0,000)<0.05 anlamlı]

Tablo 20: Kursta Öğrenilen Bilgilerin Hayata Uygulanma Düzeyi ile Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki

<i>Kursta öğrendiğiniz bilgileri hayatınızda uygulayabiliyor musunuz?</i>		Öğrenim Durumu					TOPLAM
		Sadece Okur-Yazar	İlkokul	Ortaokul	Lise veya Dengi Okul	Üniversite Yüksekokul	
Her Zaman	Sayı	49	132	28	37	14	260
	Sütun %	25,5	30,4	25,7	23,1	29,2	27,6
Çoğunlukla	Sayı	95	224	65	98	27	509
	Sütun %	49,5	51,6	59,6	61,3	56,3	54,0
Bazen	Sayı	47	71	16	25	7	166
	Sütun %	24,5	16,4	14,7	15,6	14,6	17,6
Nadiren	Sayı	1	7	0	0	0	8
	Sütun %	0,5	1,6	0	0	0	0,8
TOPLAM	Sayı	192	434	109	160	48	943
	Sütun %	100	100	100	100	100	100

[χ^2 : 18,921; p (0,292)>0.05 anlamsız]

EK 2: ANKET FORMU

Sayın Öğrenci,

Kur'an Kursları ile ilgili bir araştırma yapmaktayız. Bu araştırma, Kur'an Kursuna devam eden siz yetişkinlerin sorunlarını ve beklentilerini belirlemek üzere bilimsel amaçlarla gerçekleştirilmektedir. Aşağıdaki anket formunda konu ile ilgili sorular yer almaktadır. Herhangi bir etki altında kalmadan bu sorulara vereceğiniz samimi cevaplar çalışmanın değerlendirilmesi için önemli veriler sağlayacaktır.

- Lütfen anket formuna isminizi yazmayınız
  - Sorularda verilen açıklamalara dikkat ediniz
  - Size uygun olan seçeneğin yanındaki parantezin içine **X** işareti koyunuz.
  - “**Başka**” seçeneğini işaretlerseniz boşluk bırakılan yere görüşünüzün ne olduğunu yazınız
  - “**(Belirtiniz)**” ifadesinden sonraki boşluğa istenen bilgiyi yazınız
- Katkılarımızdan dolayı teşekkür ederim.

Hatice Semiz

Rize Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Yaşınız

- 20-35
- 36-55
- 56 sonrası

2. Medeni durumunuz

- Evli
- Bekâr
- Eşi ölmüş
- Eşinden ayrılmış

3. Öğrenim durumunuz

- Sadece okur-yazar
- İlkokul
- Ortaokul
- Lise veya dengi okul
- Üniversite/Yüksek okul

4. Mesleğiniz (belirtiniz)

.....

5. Eşinizin mesleği (belirtiniz)

.....

6. Ailenizin ortalama aylık geliri?

- 500 TL'den az
- 500- 1000 TL
- 1000- 2000 TL
- 2000 TL'den fazla

7. Kursa devam ederken kaldığınız yer?

- Kendi ailemle birlikte kalıyorum
- Evli çocuğumun yanında kalıyorum
- Kursta yatılı kalıyorum
- Evimde yalnız kalıyorum

8. Devam ettiğiniz Kur'an Kursunun bulunduğu yer?

- Köy
- Kasaba
- İlçe
- İl

9. Kur'an Kursunda kaçınıcı yılınız?

- 1. Yıl
- 2. Yıl
- Başka (belirtiniz)

10. Kur'an Kursuna gelmenizden birinci derecede kim etkili oldu?

- Kendim
- Anne-babam
- Eşim
- Çocuklarım
- Arkadaşım
- Komşum
- Başka (belirtiniz).....

11. Kur'an Kursuna gelmenizde en önemli amacınız nelerdir? (En fazla 3 seçenek işaretleyiniz)

- Kur'an'ı doğru bir şekilde, tecvit kaideleriyle öğrenmek
 Temel dinî ve ahlakî bilgileri öğrenmek
 İbadetler için gerekli olan sûre ve duaları ezberlemek
 Hz. Peygamberi tanımak ve onu örnek almak
 Toplumda saygınlık kazanmak
 Çocuklarıma temel dini eğitimlerini verebilmek ve bu konudaki derslerine yardımcı olmak
 Dünya sıkıntılarından, ev ve iş hayatının tekdüzeliğinden uzaklaşmak
 Sohbet toplantılarında Kur'an okumak ve dua yapabilmek
 Sadece ailemin isteğini yerine getirmek
 Başka (belirtiniz)

12. Kur'an Kursuna gelmeden önceki dini bilgilerinizi en çok nereden aldınız? (En fazla 3 seçenek işaretleyiniz)

- Ailemden
 Yaz Kur'an Kurslarından
 Okuldan
 Vaaz ve sohbetlerden
 Medya (TV, Radyo, internet vb.)
 Hiç almadım
 Başka (belirtiniz).....

13. Kur'an Kursunda olmaktan memnun musunuz?

- Çok memnunum
 Memnunum
 Memnun değilim
 Hiç memnun değilim

14. Kur'an Kursunda derslerle ilgili en önemli sorunuz nedir? (En fazla 3 seçenek işaretleyiniz)

- Ders konuları beklentilerimi karşılamıyor
 Ders kitapları çok ağır
 Ders kitapları çok basit
 Derslerde kullanılan araç-gereç yetersiz
 Ders kitapları dışında yararlanacağımız kitap, dergi, CD vb. materyal yetersiz.

15. Kursta ortamla ilgili en önemli sorunuz nedir? (En fazla 3 seçenek işaretleyiniz)

- Kurs yönetici ve hocalarının baskıcı ve sıkıcı tutumları
 Kurs binası hava, ısı, aydınlık, sıra düzeni vb. konfor açısından yetersiz
 Sınıflar kalabalık
 Teneffüs, dinlenme ve eğlenme alanları yetersiz
 Arkadaşların ders esnasında alaycı tutumları
 Öğrenciler arasında yaş, eğitim vb. bakımından seviye farkının olması
 Başka (belirtiniz).....

16. Kursla ilgili en önemli kişisel sorunuz nedir? (En fazla 3 seçenek işaretleyiniz)

- Ders çalışmaya yeterince zaman bulamıyorum
 Kursta düzenli olarak devam edemiyorum
 Eski öğrendiklerimi değiştiremiyorum
 Kurstan yeterince yararlanmama sağlık sorunlarımın engel oluyor
 Derste çok heyecanlanıyorum
 Başka (belirtiniz).....

17. Kurs hocanızla ilgili en önemli sorunuz nedir? (En fazla 3 seçenek işaretleyiniz)

- Bilgi konusunda yetersiz
 Dersi yeterince anlaşılır biçimde işleyemiyor
 Bize yeterince söz hakkı tanımıyor
 Öğrenciler arasında ayırım yapıyor
 İhtiyaç ve isteklerimizi anlamıyor ve önemsemiyor
 Derse vaktinde girip-çıkıyor
 Başka (belirtiniz).....

18. Aşağıdakilerden hangisi hocanıza en uygun kişilik özelliğidir?

- Yumuşak ve hoşgörülü
 Otoriter ve baskıcı
 Güler yüzlü ve sempatik
 Kaba ve onur kırıcı
 Ciddi ve mesafeli

19. Kur'an Kursu hocalarında olmasını beklediğiniz en önemli özellikler neler olmalıdır? (en çok 3 işaretleyiniz)

- Bilgili olması
- Öğrenciye değer vermesi
- Söz ve davranışlarının birbirine uyumlu olması
- İşini severek ve samimiyetle yapması
- Güvenilir olması
- Alçakgönüllü ve anlayışlı olması
- Sabırlı olması
- Eğitime-öğretme bilgi ve becerisine sahip olması
- Temiz ve bakımlı olması

20. Kursa düzenli olarak devam ediyor musunuz?

- Evet
- Hayır

21. Kursa düzenli olarak devam etmiyorsanız bunun en önemli nedenleri nelerdir? (En fazla 3 seçenek işaretleyiniz)

- İş zamanları bağ, bahçe vb. işlerde çalışmak zorunda olmam
- Kurstan umduğumu bulamamam
- Sağlık sorunlarım
- Kurs binasının çok uzak oluşu
- Eşimin, ailemin izin vermemesi
- Bakıma muhtaç çocuk veya yaşlı yakınım olması
- Başka (belirtiniz).....

22. Genellikle ne tür kitaplar okursunuz? (En fazla 3 seçenek işaretleyiniz)

- Kitap okuma alışkanlığım yoktur
- Dini ve ahlaki içerikli kitaplar
- Hikaye- roman türü kitaplar
- Başka (belirtiniz).....

23. Kursta öğrendiğiniz bilgilerin uygulanabilir ve hayatınıza katkı sağlayıcı olduğunu düşünüyor musunuz?

- Her zaman
- Çoğunlukla
- Bazen
- Nadiren
- Hiç bir zaman

24. Kurstaki arkadaşlık ilişkilerini nasıl buluyorsunuz?

- Çok iyi
- İyi
- Normal
- Kötü
- Çok kötü

25. Kur'an Kursuna gelirken hedeflediğiniz amaçlar hangi ölçüde gerçekleşti?

- Tamamen
- Çoğunlukla
- Kısmen
- Nadiren
- Hiç

26. Amaçlarınız tam olarak gerçekleşmedi ise size göre bunun en önemli nedenleri nelerdir? (En fazla 3 seçenek işaretleyiniz)

- Derslerin ve konuların ilgi ve ihtiyaçlarımı karşılamaması
- Benim yeterince derslere vakit ayıramayıp
- Kursun fiziki ve teknik imkânlarının yetersiz oluşu
- Hocaların dersi yeterince iyi işlememesi
- Hocaların öğrenciye değer vermemesi
- Başka

27. Kursta en çok hangi konularda bilgi, beceri edinmekten hoşlanıyorsunuz? (En fazla 3 seçenek işaretleyiniz)

- Kur'an'ı Kerim'i doğru ve usulüne uygun olarak okumayı öğrenmek
- İbadetler için gerekli olan sure ve dualar ezberlemek
- Ezberlenen sure ve duaların anlamlarını öğrenmek
- İslam Dini'nin inanç, ibadet ve ahlak esaslarını öğrenmek
- Hz. Peygamber'in hayatı ve örnek ahlakı hakkında bilgi edinmek

28. Şu anda kursla ilgili kanaatleriniz nelerdir?

- İsteyerek geldim ve memnunum
- İsteyerek geldim ama memnun değilim
- İstemeyerek geldim ama memnunum
- İstemeyerek geldim ve memnun değilim

29. Kurs hocanızın ders işlerken aşağıdakilerden hangisini uygulamasını istersiniz?

- Sadece hoca anlatsın biz dinleyelim
 Dersi hoca anlatsın ama soru-cevap şeklinde sürsün
 Bize hazırlanıp gelmemiz için konular versin, biz hazırlanarak gelip bu konuları gruplar halinde sınıfta anlatalım
 Öğrenilen konuların uygulamasını yaptırın
 Resim, şekil, fotoğraf, harita, video CD, slayt, teyp vb. araçlar kullanarak ders işlesin
 Başka (belirtiniz).....

30. Kurslarda okutulan “İbadetim” adlı ders kitabını nasıl buluyorsunuz?

- Çok Yeterli
 Yeterli
 Yetersiz
 Çok Yetersiz

31. Kurslarda okutulan “Ahlakım” adlı ders kitabını nasıl buluyorsunuz?

- Çok Yeterli
 Yeterli
 Yetersiz
 Çok Yetersiz

32. Kurslarda okutulan “İnancım” adlı ders kitabını nasıl buluyorsunuz?

- Çok Yeterli
 Yeterli
 Yetersiz
 Çok Yetersiz

33. Kurslarda okutulan “Peygamberim” adlı ders kitabını nasıl buluyorsunuz?

- Çok Yeterli
 Yeterli
 Yetersiz
 Çok Yetersiz

34. Kurslarda ders dışında en çok ne tür etkinlik yapılmasını istersiniz?

- Gezi ve piknik yapılısın
 Çay ve sohbet saatleri düzenlensin
 Konferans, seminer, vaaz vb. eğitici etkinlikler düzenlensin
 Kur’an okuma ve ezber, şiir, bilgi vb. yarışmalar düzenlensin
 Başka (belirtiniz).....

35. Kursta işlenen konuları anlama durumunuz?

- Çok iyi anlıyorum
 Normal anlıyorum
 Az anlıyorum
 Hiç Anlamıyorum

36. Kur’an Kursunda işlenen konulardan anlamakta zorluk çektiğiniz 3 konuyu zorluk derecesine göre yazınız.

- Kur’an’ı yüzünden okumayı öğrenmek
 Tecvidi öğrenip uygulamak
 Sure ve duaları ezberlemek
 Daha önceden ezberlediklerimi düzeltmek
 İbadet konularını öğrenmek
 İnanç ve itikat konularını öğrenmek
 Ahlak konularını öğrenmek
 Siyer konularını öğrenmek
 Başka (belirtiniz).....

37. Derste, soru sormanızı, fikrinizi ifade etmenizi etkileyen, Kur’an okurken, sorulara cevap verirken sizi sınırlandıran en önemli faktörler nelerdir?

(heyecan, çekinme, vb.).....

38. Kur’an Kursunda okutulan derslerden en çok ders saati sizce hangisine ayrılmalıdır. (Önem sırasına göre 1, 2, 3, 4, 5 şeklinde rakam vererek yazınız)

- Kur’an-ı Kerim
 İtikat
 İbadet
 Siyer (Hz. Peygamberin hayatı)
 Ahlâk

39. Kur’an Kurslarında mevcut derslerin dışında olmasını istediğiniz ders var mı? (varsa belirtiniz)

.....

40. Kur’an Kursunun günlük ders başlama-bitiş saatleri ve 1 yıl süreli oluşu sizce uygun mu?

- Evet Hayır

ÖZET

“Kur’an Kurslarında Yetişkin Kadınların Din Eğitimi” başlığını taşıyan bu çalışma “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri dışında iki ana bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde araştırmanın problemi, amaç ve önemi, yöntemi, evren ve örnekleme, hipotezleri, sınırlılıkları ve konuyla ilgili daha önce yapılan çalışmalar dile getirilmiştir.

Birinci bölümde, yetişkinlik dönemi genel gelişim ve öğrenme özellikleri incelenmiştir.

İkinci bölümde, araştırmada yetişkinlerin öğrenim gördükleri, Kur’an Kursları, öğrencilerin kurslar hakkındaki düşünceleri ve buralardan beklentileri ile ilgili elde edilen bulgular ele alınıp yorumlanmış, değişen öğrenci profili göz önünde bulundurularak yetişkinlerin özellikleri ve yetişkin eğitiminde dikkat edilmesi gereken hususlar vurgulanmıştır.

Sonuç ve öneriler bölümünde ise araştırma sonucunda elde edilen veriler ve neticeler değerlendirilmiş, tespit edilen sonuçlara yönelik çözüm önerileri sunulmuştur.

ABSTRACT

The study entitled “Adult Women’s Religious Education in Koran Courses” consists of two main chapters except “Introduction” and “Conclusion” chapters.

In the introduction chapter, the problem and purpose, method, system and sample, hypothesis and restraints of research and previous on the subject had been expressed.

In the first chapter, general development and general learning characteristics of adulthood had been investigated.

In the second chapter, Koran Courses where the adults study and the ideas of students about Koran Courses and expectations of students from courses had been discussed and interpreted, and considering the changed student profile, features of adults and subjects that should be paid attention in adult education are stressed.

In the conclusion and recommendations chapter the data and consequences that they were gained in the end of research had been assessed and according to the detected problems there had been tabled some solutions.

ÖZGEÇMİŞ

Hatice SEMİZ 1979 yılında Arsin/Trabzon'da doğdu. İlkokulu Erich Kästner Schule (Almanya), ortaokulu Hans Sachs Schule (Almanya)'da, liseyi Of İmam Hatip Lisesi'nde tamamladı. 1998 yılında öğrenime başladığı Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 2003 yılında mezun oldu. 2007 yılında Kur'an Kursu Öğreticisi olarak Rize'de göreve başladı ve halen aynı yerde görevine devam etmektedir.